

Det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivisme - ressourcemobilisering, efterretningsaktiviteter og livshistorier

Jørgensen, Jesper

DOI:
10.21996/662643e0-434a-45f1-84af-d5aa7dc370d6

Publication date:
2025

Document version:
Final published version

Citation for pulished version (APA):
Jørgensen, J. (2025). *Det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivisme - ressourcemobilisering, efterretningsaktiviteter og livshistorier*. [Ph.D. thesis, SDU]. Syddansk Universitet. Det Humanistiske Fakultet. <https://doi.org/10.21996/662643e0-434a-45f1-84af-d5aa7dc370d6>

Go to publication entry in University of Southern Denmark's Research Portal

Terms of use

This work is brought to you by the University of Southern Denmark.
Unless otherwise specified it has been shared according to the terms for self-archiving.
If no other license is stated, these terms apply:

- You may download this work for personal use only.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying this open access version

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details and we will investigate your claim.
Please direct all enquiries to puresupport@bib.sdu.dk

Det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivisme – ressourcemobilisering, efterretningsaktiviteter og livshistorier

Ph.d.-afhandling: sammenfattende redegørelse og artikler

Af Jesper Jørgensen

Hovedvejleder: Lektor, ph.d. Thomas Wegener Friis

Institut for Kultur- og Sprogvidenskaber, Det Humanistiske Fakultet, Syddansk Universitet

Indleveret den 9. februar 2025

Bryggeristrejken 1985 (Foto: Ole Wildt/Arbejdermuseet)

Projektet er støttet af Slots- og Kulturstyrelsen

Indholdsfortegnelse

Resumé	3
Abstract	5
I Indledning	7
• Problemstillinger, antagelser og afgrænsninger	9
• Casestudierne	12
II Forskningsoversigt	15
• Arbejderhistorie	15
• Strejkehistorie	18
• Græsrodshistorie	21
• Kommunismens historie	25
• Efterretningshistorie	28
• Politisk konfrontationshistorie	31
III Teori og metode	34
• Periode	34
• Konfliktrepertoarer	37
• Politiske mulighedsstrukturer	40
• Sociale bevægelser	42
• Den personlige dimension	46
• Livshistorie og mundtlig historie	48
• Skriftlige kilder	50
IV Sammenfatning af resultater	54
• Ressourcemobilisering	54
• Efterretningsaktiviteter	60
• Livshistorier	64
V Konklusion	69
VI Litteratur	76
Artikler	91

Resumé

Det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivisme – ressourcemobilisering, efterretningsaktiviteter og livshistorier

Afhandlingen er en historiefaglig, antologiske ph.d.-afhandling bestående af seks artikler og en sammenfattende redegørelse. Emne- og tidsmæssigt er den afgrænset til det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivisme, fra Oktoberrevolutionen i 1917 til Murens fald i 1989 og Sovjetunionens sammenbrud i 1991. Den samlede undersøgelse placerer sig i feltet *Contentious Politics Studies* med en kvalitativ tilgang til empirien og med vægt på analyser på meso- og mikroniveau. I tråd med den arbejderhistoriske tradition har undersøgelserne primært haft et "nedefra-" og "indefra-perspektiv" på den politiske aktivisme. Kildematerialet består hovedsageligt af arkivalier og interviews.

Afhandlingens første problemstilling vedrører hvilke processer, der var centrale i protestorganisationernes virke, og knytter an til en antagelse om, at ressourcemobilisering er en afgørende forudsætning for politisk aktivisme. Begrebet ressourcemobilisering er brugt til at indfange og forklare baggrunden for både de offentlige artikulationer i form af demonstrationer, strejker m.v., men også de mere diskrete indsatser som foregik i lukkede cirkler. Der argumenteres for at se fortællingen om Oktoberrevolutionen som en helt afgørende kulturel og moralsk ressource, der skabte en fælles forståelsesramme. Dertil er der lagt vægt på vigtigheden af adgang til og distribution af de mest virksomme kommunikationsmedier som propagandalitteratur og aviser. Yderligere er der gennem de behandlede cases vist, at mobilisering af materielle ressourcer var en kerneopgave for aktivister, der generelt havde sværere adgang til statslige midler og private fonde end mere etablerede aktører. Endelig har menneskelige ressourcer i form af personlige egenskaber og erfaringer, herunder lederegenskaber, tydeligvis været betydningsfulde i de konkrete omvekslinger af ressourcer til aktiviteter.

I tilknytning til denne fremhævelse af ressourcemobilisering som en central proces i politisk aktivisme underbygges en antagelse om, at efterretningsaktiviteter er et overset særkende ved det korte 20. århundredes konfliktrepertoire. Der argumenteres endvidere for, at de udgør et kontinuitetsskabende element i periodens konfliktrepertoire fra mellemkrigstiden til efterkrigstiden og på tværs af det nye og det gamle venstre i 1960-70'erne. En sådan sammenkobling af aktivistisk efterretningsvirksomhed og en *Contentious Politics*-tilgang er ny og

åbner for nye forståelser for de politiske samfundsforandringer, der har fundet sted på tværs af de seneste århundreder.

I besvarelsen af afhandlingens anden problemstilling om, hvad livshistorier kan bidrage med til at belyse fænomenet venstrefløjsaktivisme, lægger afhandlingen sig op ad slutninger omkring brugen af livshistorier som en indgang til at forstå sammenhænge mellem forskellige analyseniveauer. Der argumenteres konkret for, at aktivisterne i de lange 1970'ere i højere grad, end fortællingen om tidens generationsopgør ellers plæderer for, forstår deres politiske kampe som en fortsættelse af deres forældres. De kommunistiske forældres erfaringer med og overbevisning om, at de tilhørte en outsidergruppe med en fælles politisk sag, og at det var nødvendigt at handle aktivistisk uden om det etablerede system, blev hos række centralt placerede aktivister internaliseret og videreført, også selvom de senere tilsluttede sig grupperinger på den nye venstrefløj.

I forhold til emnets historiografiske diskussioner peges der på en tydelig kontinuitet i venstrefløjsaktivismen på tværs af '68, men ikke kun fra 1950'ernes kommunistiske fredsbevægelse, også længere tilbage fra 1940'ernes modstandskamp og faglige protester, 1930'erne antifascisme og 1910-20'ernes revolutionære aspirationer. Hermed ikke sagt, at alle venstrefløjsaktivister i det korte 20. århundrede var kommunister. Der var alternative kommunister – trotskister, maoister og 'nyleninister'. Andre var mere indirekte påvirket af kommunismen, og endelige placerede nogle venstrefløjsaktivister sig helt uden for den revolutionære, marxistisk-leninistiske sfære. Det ændrer imidlertid ikke på, at hvis man tog den kommunistiske bevægelse ud af periodens venstrefløjsaktivisme, så ville den have haft en helt anden karakter og efter alt at dømme mindre betydning. Uden de direkte og indirekte effekter af Oktoberrevolutionen kan man, som Eric Hobsbawm har plæderet for, ikke forstå (hele) det korte 20. århundrede.

Samlet set ses lovende perspektiver for en ny 'ny arbejderhistorie' i at inddrage begreber fra *Contentious Politics Studies*. Det er en tilgang, der tilbyder generel forståelse af centrale processer, der er på spil i og omkring politisk aktivisme, hvorved der gives et solidt fundament for at sammenligne og skabe sammenhænge mellem umiddelbart enkeltstående cases af konfliktbegivenheder. Tilgangen kan måske endda bidrage til nyttige refleksioner over ikke bare fortiden, men også vores samtid og fremtid.

Abstract

Left-Wing Activism of the Short 20th Century – Resource Mobilization, Intelligence Activities, and Life Histories

This dissertation is a historical, anthology-based dissertation consisting of six articles and a summary account. It is thematically and temporally delimited to left-wing activism of the short 20th century, spanning from the October Revolution in 1917 to the fall of the Berlin Wall in 1989 and the collapse of the Soviet Union in 1991. The study positions itself within the field of Contentious Politics Studies employing a qualitative approach and focusing on meso- and micro-level analyses. In line with the labor history tradition, the study has primarily adopted a "bottom-up" and "insider" perspective on political activism. The source material is primarily archival materials and interviews.

The first research question of the dissertation addresses which processes were central to the operation of protest organizations linking to the assumption that resource mobilization was a crucial prerequisite for political activism. The concept of resource mobilization is used to capture and explain the mechanisms behind both public articulations as demonstrations, strikes etc., as well as efforts conducted within closed circles. It is argued that the narrative of the October Revolution served as a pivotal cultural and moral resource that created a shared framework of understanding. The dissertation also emphasizes the importance of access to and the distribution of the most effective communication channels such as propaganda literature and newspapers. Additionally, via the case studies, it is demonstrated that the mobilization of material resources was a core task for activists, who in general had more limited access to state funds and private foundations than the established actors. Finally, human resources, in the form of personal skills and experiences, including leadership abilities, were very important in the concrete transfer of resources into protest activities.

In conjunction with this emphasis on resource mobilization as a central process of political activism, the assumption that intelligence activities are an overlooked characteristic of the short 20th century conflict repertoire is substantiated. It is also argued that intelligence activities constitute a continuity-creating element in the period's conflict repertoire from the interwar period to the post-war period and across the new and old left in the 1960s and 1970s. Overall, the

connection between activist intelligence and a Contentious Politics approach is novel and opens new understandings of societal changes across recent centuries.

In addressing the dissertation's second research question about the contributions of life histories, it is assumed that the use of life histories is a useful entry point to understanding the connections between different levels of analysis. Specifically, it is argued that the activists of the long 1970s, more than the narrative of the generational gap suggests, perceived their political struggles as a continuation of their parents' endeavors. The experiences and beliefs of communist parents, who saw themselves as part of an outsider group with a common political cause and believed it necessary to act outside the established system, were internalized and carried forward by several key activists, even if they later joined factions of the new left.

Regarding the historiographical discussions, it is argued that there was a clear continuity in left-wing activism across '68, and not only from the 1950s communist peace movement but also from the resistance struggle and mass labour protests of the 1940s, the antifascism of the 1930s, and the revolutionary aspirations of the 1910s and 1920s. This is not to say that all left-wing activists of the short 20th century were communists. There were alternative communists – Trotskyists, Maoists, and 'neo-Leninists'. Others were more indirectly influenced by communism, and some left-wing activists positioned themselves entirely outside the revolutionary, Marxist-Leninist sphere. However, this does not change the fact that if the communist movement was removed from the left-wing activism of the period, it would have had a very different character and presumably less significance. Without the direct and indirect effects of the October Revolution, as pointed out by Eric Hobsbawm, one cannot understand (the entirety of) the short 20th century.

Overall, the dissertation sees promising prospects for a new 'new labor history' by incorporating concepts from Contentious Politics Studies. The approach offers understanding of the central processes at play in and around political activism, providing a solid foundation for comparing and connecting seemingly isolated cases of conflict events. It might even contribute to fruitful reflections on not only the past, but also our present times and the future.

I Indledning

”Bam! Så falder den mur. Bam! Så lige pludselig, så er socialismen, også historisk set, måske et helt fejlagtigt projekt, og lige pludselig så er der fest i hele den vestlige verden, fordi nu er det liberalisme, og siger du, at du er kommunist eller socialist, så er man jo totalt til grin og lige til at udstoppe og putte på et museum, og man kunne faktisk mærke det overalt. Det tog noget tid før det sev ind, som sagt, men [...] så forsvandt hele den dér forestilling, grundfortællingen, som vi havde vidst var der hele tiden [...] Der var ikke noget kamp mellem kapitalisme og socialisme. Der var ikke en verden med to halvdele, hvor der derfor stadig er håb om, at man kan vinde og sådan noget [...] det var jo dyb krise, hvis man var revolutionær, og jeg ved ikke, om man er kommet ud af det endnu... ”¹

I sensommeren 2019 interviewede jeg den tidligere BZ-aktivist (og historiker/sociolog) René Karpantschof om hans vej ind i sit politiske engagement i 1980’erne. Han fortalte om mange interessante forhold omkring politisk aktivisme på venstrefløj, som denne afhandling handler om. Om sin familiebaggrund og opvækst på Ribe-kanten; hvordan de organiserede sig i de besatte huse i København; om kulørte happenings og voldelige aktioner, der gav genlyd i pressen; og om inspirationsture syd for grænsen. Men det mest tankevækkende var alligevel ovenstående udsagn, hvor han gengav sin oplevelse af et håb, der smuldrede efter Murens fald.

René Karpantschof taler i interviewet om, at Østblokkens sammenbrud ikke bare var afslutningen på den kolde krig, men på en 150 år lang historie. Altså en historie, der går tilbage til Første Internationale, Karl Marx, Pariserkommunen og den danske arbejderbevægelses opståen. Men i så fald kunne man også argumentere for, at den går endnu længere tilbage i tid. De politiske dagsordner og aktionsformer, som venstrefløjsaktivister benyttede sig af i det 20. århundrede, trækker tråde helt tilbage til 1700-tallets folkelige protester og dannelsen af en politisk venstrefløj i forbindelse med Den franske revolution i 1789.²

---

¹ Interview med René Karpantschof, 15. august 2019.

² Flemming Mikkelsen og Stefan Nyzell: Introduction, s. 1-10, i: Flemming Mikkelsen, Knut Kjeldstadli og Stefan Nyzell (red.): *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia, 1700-Present*, London 2018, s. 2-3; og Geoff Eley: *Forging Democracy. The History of the Left in Europe, 1850-2000*, Oxford 2002, s. 17.

Starttidspunktet for den undersøgte periode her i afhandlingen er imidlertid sat til 1917. Året for den russiske Oktoberrevolution, der kom til at markere udgangspunktet for en kommunistisk, marxistisk-leninistiske bevægelse, som jeg vil argumentere for, kom til at tegne det såkaldte korte 20. århundredes venstrefløjsaktivisme. Periodiseringen har andre implikationer, end hvis den behandlede periode begyndte 150 eller 200 år tidligere. Ligesom den er anderledes, end hvis 1968 opfattes som et symbol på begyndelsen på en ny slags venstrefløjsaktivisme og på enden for en gamle venstrefløj, der nærmest uafhængigt af Murens fald endeligt afgik med døden i 1990'erne.

Det sidste er en grundlæggende præmis i forestillingen om det nye i 'new social movements' og 'det nye venstre', som den britiske historiker og forfatter til det måske mest anerkendte værk om den europæiske venstrefløjshistorie, *Forging Democracy* (2002), Geoff Eley, er eksponent for.³ Som formuleret af en af hans faglige forbilleder, den britiske historiker Eric Hobsbawm, bag på samme bog:

"Combining the learning and analysis of the historian with the commitment of the student radical of 1968, Geoff Eley has written a manifesto of hope in democracy, and a long regretful good-bye to the movements of the Left which, for 150 years, gave it its reality."⁴

Jeg er ikke 68'er og har ikke skrevet et politisk manifest, men håber bestemt også det bedste for demokratiet, som vel ikke er mindre udfordret, end da Eleys bog udkom for over 20 år siden.

Selvom jeg stiller mig anderledes til spørgsmålet om periodisering, deler jeg hans forståelse af tilblivelsen af de vestlige demokratier som sket gennem en åben historisk proces, der er blevet formet af politiske kampe "nedefra" gennem konflikter, voldelige konfrontationer og udfordringer af den etablerede politiske orden. Det er en tilgang, der er inspireret af samfundsvidenskabelige teorier om konfrontationspolitik, sociale bevægelser og politiske protester, men fastholder det humanvidenskabelige forståelses- og fortolkningssigte. Hensigten er

---

³ Bogen er blevet vurderet som et uomgængeligt udgangspunkt for en diskussion af venstrefløjens historie: "Es gehört mit zum Allerbesten, was jemals zur Geschichte der europäischen Linken geschrieben wurde." (Stefan Berger: Geoff Eley: *Forging Democracy. The history of the Left in Europe, 1850-2000*, *Mitteilungsblatt des Instituts für soziale Bewegungen*, 28, 2003, s. 251-258, s. 257). Se også: Tim Verlaan og Christian Wicke: Introduction, s. 1-19, i: Tim Verlaan og Christian Wicke (red.): *Urban Activism in Western European Cities from the 1950s to the 1980s*, Cham 2024, s. 1.

⁴ Eley 2002, op.cit., s. 491-501 og bagside.

her derfor det på én gang enkle og komplekse at gøre læseren, herunder mig selv, klogere på fænomenet venstrefløjsaktivisme. Det nye i afhandlingen i forhold til tidligere forskning er dels vægtningen af periodiseringen 'det korte 20. århundrede', dels afhandlingens argument om, at et fokus på ressourcemobilisering, efterretningsaktiviteter og livshistorier er særligt relevant i sammenhængen.

Det sociologiske teoriapparat har inspireret både indkredsningen af afhandlingens cases samt analyserne og diskussionen af undersøgelsernes observationer. Centralt i tilgangen ligger begreberne 'politisk aktivisme' og 'politisk protest', der er blevet defineret som henholdsvis deltagelse i politisk protest og offentlig artikulation af krav om forandring via et ikke-konventionelt politisk handlingsrepertoire rettet mod et autoritetssystem. Konkret kan den politiske aktivisme komme til udtryk i form af demonstrationer, strejker, blokader, happenings o.l., men inkluderer også mindre synlige aktiviteter, som faciliterer eller understøtter de mere direkte handlinger.⁵

Valget af det korte 20. århundredes venstrefløj som emne for min undersøgelse af politisk aktivisme er motiveret af flere forhold. Dels har jeg igennem mange år været interesseret i den kommunistiske bevægelse som et særpræget oppositionsfænomen; dels har aktivisme været en foretrukket deltagelsesform for venstrefløjen, især på den yderste venstrefløj, der ikke besad stor formel magt; og dels er der på imponerende vis blevet lagt megen dedikation og kreativitet i dette aktivistiske engagement. Udover at øge forståelsen for fænomenet og vores nærmeste fortid, håber jeg mere indirekte, at afhandlingen kan bidrage til en bredere refleksion over, hvorfor venstrefløjen i dag ikke i samme grad lykkes med at påvirke samfundsudviklingen, som den gjorde i dens måske verdenshistoriske storhedstid i det korte 20. århundrede.

Problemstillinger, antagelser og afgrænsninger

Afhandlingen er en antologisk afhandling bestående af seks artikler og denne sammenfattende redegørelse, hvor jeg argumenterer for, hvorfor mine undersøgelser samlet set bibringer ny viden og forståelse til det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivisme. Jeg vil konkret gøre det ved at binde delstudiernes resultater sammen gennem en besvarelse af følgende to overordnede problemstillinger:

---

⁵ Lasse Lindekilde og Thomas Olesen: *Politisk protest, aktivisme og sociale bevægelser*, København 2015, s. 32-37.

1. Hvilke centrale processer var på spil i protestorganisationernes virke?
2. Hvad kan de enkelte aktivisters livshistorier bidrage med til forståelsen af fænomenet?

Det er hensigten, at de to problemstillinger fra et "nedefra"- og "i defra"-perspektiv på både individuelle og kollektive aktører kan indkredse fænomenet venstrefløjsaktivismen. De centrale processer i protestorganisationernes virke vil blive belyst ved hjælp af begrebet ressourcemobilisering og suppleret af et særligt fokus på brugen af efterretningsaktiviteter som et element i den aktivistiske deltagelsesform. Det individuelle perspektivs potentiale vil blive fremdraget gennem dels teoretiske betragtninger, dels eksempler på livshistorier fra mine interviews med tidligere aktivister.

Jeg vil nærme mig besvarelsen af problemstillingerne ved først at placere mine cases historiografisk og teoretisk-metodisk i forskningsfeltet *Contentious Politics Studies*. Dernæst vil jeg sammenfatte delstudiernes resultater med udgangspunkt i følgende tre antagelser:

1. Ressourcemobilisering er en afgørende forudsætning for politisk aktivisme
2. Efterretningsaktiviteter er et overset særkende ved det korte 20. århundredes konfliktrepertoire
3. Livshistorier er en frugtbar indgang til forståelsen af betydningen af det komplekse samspil på individ-, gruppe- og samfundsniveau

Endelig vil jeg konkludere på og perspektivere den samlede afhandlings resultater i forhold til den valgte periodisering, de to problemstillinger og forskningssituationen.

Casestudierne og dermed afhandlingen er afgrænset i tid og sted samt til den politiske venstrefløj. Som indikeret med indledningens anslag er den valgte tidsperiode et centralt omdrejningspunkt, hvorfor jeg også vil vende tilbage til periodiseringens anvendelighed i kapitel III om teori og metode. Geografisk er afhandlingen afgrænset til primært Danmark og sekundært Norge. Valget af Danmark som primære geografiske ramme for delstudierne er reelt pragmatisk begrundet. Der er nu engang i Danmark, jeg er født og har hjemme, derfra min verden går. Mit modersmål er dansk, og jeg arbejder til dagligt på Arbejdermuseet med kilder fra den danske arbejderbevægelse. Det norske element er først og fremmest kommet ind, fordi jeg i samklang

med den transnationale vending inden for det arbejderhistoriske felt har forfulgt forbindelser ud af landet,⁶ og her er Norge som nabo- og broderland med mange lighedstræk med og forbindelser til det danske en oplagt arbejdsmark. Mere konkret er de to cases om aktivisme i Det Norske Arbejderparti efter henholdsvis Første og Anden Verdenskrig kommet til at virke som både kontrasterende og nuancerende supplementer til historierne om de danske aktivister fra den yderste venstrefløj til venstre for Socialdemokratiet. Den sidste norske case eksemplificerer endvidere, at selvom den politiske aktivismes innovation og dynamik ofte udgår fra samfundets magtpolitiske periferi,⁷ er det aktivistiske handlingsrepertoire ikke forbeholdt yderfløjene eller eksklusivt forbundet med udemokratiske og konfrontationssøgende ideologier.

Endelig er undersøgelsen afgrænset til aktivisme praktiseret af den politiske venstrefløj, der i det 20. århundrede generelt set var befolket af socialister af forskellige slags. Den britiske venstrefløjshistoriker Donald Sassoon har indrammet spektret ved at referere til de vedtagne principper på Anden Internationales grundlæggelseskongres i 1889:

”This founding congress of the socialist parties of Europe – all committed to Marxism – established a set principles which they have upheld, not always consistently, for these last one hundred years; the extension of democracy, the peaceful evolution towards political power, the regulation of the labour market, the end of sexual and other forms of discrimination.”⁸

Principperne ekkoer værdierne om ’frihed, lighed og broderskab’ fra den franske revolution, men er næppe helt dækkende for hele venstrefløjen i det 20. århundrede. Som det vil fremgå af min afhandling, tillægger jeg den kommunistiske bevægelse større betydning for venstrefløjen, end Sassoon ligger op til. Og den var betydelig mere stridbar og revolutionær, end fredfyldt, reformistisk og demokratisk orienteret.

---

⁶ Marcel van der Linden: *Transnational Labour History. Explorations*, Aldershot 2003, s. 3-4. Se også: Jesper Jørgensen og Chris Holmsted Larsen: Biografiske og transnationale trends i kommunismeforskningen – i et dansk og internationalt perspektiv, s. 99-119, i: Pål Brunnström & Johan A. Lundin (red.): *Förenen Eder! Internationella perspektiv på arbetarhistoria*, Landskrona 2015.

⁷ Chun, Jennifer Jihye: “The Power of the Powerless: New Schemas and Resources for Organizing Workers in Neoliberal Times”, s. 37-59, i: Akira Suzuki (red.): *Cross-National Comparisons of Social Movement Unionism. Diversities of Labour Movement Revitalization in Japan, Korea and the United States*, Bern 2012, s. 40.

⁸ Donald Sassoon: *One Hundred Years of Socialism. The West European Left in the Twentieth Century*, London 1996, s. xxi.

Casestudierne

Afhandlingens artikler udgøres af seks casestudier, der er publiceret som artikler i fem forskellige videnskabelige tidsskrifter og som et kapitel i en antologi. De er som følger:

1. Jesper Jørgensen: 'October' as a marker of radicalisation: commemorations of the October Revolution in Denmark during the Cold War Period, *Twentieth Century Communism – a journal of international history*, 13, 2017, s. 41-66.
2. Jesper Jørgensen: Vardø Etat and the Comintern Boys: Communist Insurgent Intelligence in Northern Scandinavia 1919-1921, *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 22, 3, 2020, s. 210-223.
3. Jesper Jørgensen: Solidaritet med andre 'andre': Livshistoriske veje ind i politisk aktivisme på den danske venstrefløj, 1960-1990, *TEMP – tidsskrift for historie*, 23, 2021, s. 29-49.
4. Jesper Jørgensen: Mass Labor Protest and Trade Union Activism in Early Post War Copenhagen, s. 155-178, i: Jesper Jørgensen og Flemming Mikkelsen (red.): *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900*, London: Palgrave Macmillan, 2023.
5. Jesper Jørgensen: Bryggeristrejken 1985. Faglig aktivisme, ressourcemobilisering og lederskab, *Arbejderhistorie – tidsskrift for historie, kultur og politik*, 1, 2023, s. 5-35.
6. Jesper Jørgensen: Brothers in Arms. Norwegian Labour Party-State Intelligence in Denmark 1948-1951, *Journal of Intelligence, Propaganda and Security Studies*, 17, 2, 2023, s. 72-85.

Studierne er oprindeligt udført som led i fire forskellige projekter, som jeg har deltaget i i perioden 2016-2023, inden jeg blev tilknyttet Institut for Kultur- og Sprogvidenskaber ved Syddansk Universitet med dette ph.d.-projekt. Det forhold gør, at afhandlingens artikler ikke fra begyndelsen er konciperet som dele af en antologisk afhandling, og at der derfor i denne

redegørelse er en grad af post-festum-argumentation for sammenhængen mellem casestudierne. Den teoretiske tilgang til de historiske cases er vokset frem løbende gennem arbejdet med projekterne og fremstår mest eksplicit i de sidste to projekter, hvorfra fire og af de seks artikler udspringer. For yderligere at anskueliggøre baggrunden for processen bag afhandlingens tilblivelse, vil jeg kort skitsere artiklernes ophav og problemstillinger, der alle beskæftiger sig med historiske kontekster, aktionsformer, organisation og ressourcer i relation til protestaktører på venstrefløjen i det korte 20. århundrede.

Artikel 1 er et resultat af et forsknings- og formidlingsprojekt, der havde 100-året for Den Russiske Revolution i 1917 som omdrejningspunkt. Artiklen fokuserer på de danske fejring af Oktoberrevolutionen under den kolde krig, herunder hvad arrangementerne bestod af, hvem der organiserede dem og deltog i dem, samt hvordan de blev behandlet i partipressen. Den viser, hvor vigtig en rolle de årlige og specielt de 10-årige jubilæumsmarkeringer spillede for den oppositionelle venstrefløjs selvforståelse og i den interne konkurrence mellem de forskellige marxistisk-leninistiske grupperinger.

Artikel 2 udspringer af arbejdet med bogen *Den røde underverden. Hemmelig kommunistisk virksomhed i Skandinavien mellem to verdenskrige* (2019), som jeg har skrevet sammen med historikerne Morten Møller og Niels Erik Rosenfeldt, og som blev udgivet i 100-året for Kommunistisk Internationales oprettelse i 1919. Artiklen beskæftiger sig med Kominterns første støttepunkt uden for Sovjet-Rusland, det såkaldte Vardø Etat. Den undersøger punktets raison d'être, hvilke personer den bestod af, hvem de var i kontakt med, samt hvilke efterretningsaktiviteter, der udgik fra den. Artiklen argumenterer for, at de russiske bolsjevikkers kamperfaringer blev givet videre til udenlandske venstrefløjsaktivister, der blev engageret i transnationale, konspirative netværk og subversive aktionsformer i et hidtil uset omfang.

Artikel 3 er et produkt af forsknings, formidlings- og undervisningsprojektet "Protest. Politisk aktivisme på venstrefløjen i Danmark, 1960-2020", der var et samarbejdsprojekt med sociologerne Lasse Lindekilde og Thomas Olesen fra Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet. Med udgangspunkt i 15 interviews med tidligere venstrefløjsaktivister undersøger artiklen livshistoriske veje ind i aktivismen, hvor der er set nærmere på aktivistersnes familiebaggrunde og transformative rejser, der påvirkede deres valg af aktivistisk løbebane på

venstrefløj. Det var i høj grad igennem dette projekt den teoretiske ramme for mine undersøgelser tog form.

Artikel 4-6 er outputtet af forskningsprojektet "Uden om systemet. Faglig aktivisme efter 1945", der var tænkt som et forskningsmæssigt supplement til det foregående projekt, hvor den faglige aktivisme med dens særlige kendetegn blev valgt fra for at skærpe fokus. Artiklerne handler om henholdsvis de to største faglige konflikter i den tidligste efterkrigstid, bryggeriarbejderstrejken i København i 1985 samt Det Norske Arbejderpartis efterretningsindsats i Danmark i begyndelsen af den kolde krig. Den første artikel undersøger de mulighedsstrukturer, organisationer og mobiliseringsprocesser, der formede strejkerne, og viser at kommunister og socialdemokrater i et komplekst sammenspil formåede at trække betydelige ressourcer fra både alternative netværk og den etablerede fagbevægelse. Den anden finder belæg for det sammen, men ser på baggrund af interviews med ni strejkeledere endvidere nærmere på livshistoriske veje ind i den faglige aktivisme og på lederskabets betydning. Den sidste undersøger baggrunden for den norske antikommunistiske mission, herunder hvem der var involveret, hvad den var orienteret imod, og hvordan den kan forstås i et politisk konfrontationsperspektiv. Den viser, at netop i transitionsperioden mellem Anden Verdenskrig og koldkrigsperioden, hvor magtstrukturerne endnu ikke var faldet helt på plads, var også den socialdemokratiske bevægelse ganske aktivistisk engageret.

Resultater fra casestudierne vil blive sammenfattet i kapitel IV, men vil også løbende blive inddraget i kapitel II og III.

II Forskningsoversigt

Afhandlingen placerer sig i forskningstraditionen for studier af politiske konfrontationer, også kaldet *Contentious Politics Studies*, der tager afsæt i værker som den engelske historiker E. P. Thompsons *The Making of the English Working Class* (1963) og den amerikanske historiker og sociolog Charles Tillys *Popular Contention in Great Britain 1758-1834* (1995). I skandinavisk sammenhæng voksede feltet for alvor frem i sidste halvdel af nullerne med en række ph.d.-afhandlinger af historikere og sociologer.⁹ Siden er så tilpas mange publikationer inden for området kommet til, at man kan tale om et egentligt forskningsfelt. Det vil jeg vende tilbage til sidst i kapitlet efter en gennemgang af historiografien. Som antydnet forbinder feltet to hovedårer af videnskabelig beskæftigelse med politik og politisk historie i et marxistisk-weberiansk inspireret konfliktperspektiv, nemlig arbejderhistorie og historisk-sociologiske studier af sociale bevægelser. Udviklingen i den historiske del af feltet og placeringen af mit bidrag heri vil blive behandlet nedenfor gennem en introduktion til 'den nye arbejderhistorie' og tilknyttede bindestregshistorier, henholdsvis strejkehistorie, græsrodshistorie, kommunismens historie og efterretningshistorie. Den sociologiske del vil blive udfoldet i kapitlet om afhandlingens teori og metode.

Arbejderhistorie

"The working class did not rise like the sun at an appointed time. It was present at its own making." (E. P. Thompson 1963)¹⁰

Ifølge den amerikanske arbejderhistoriker og tidligere elev af E. P. Thompson, James R. Barrett, er *The Making of the English Working Class* den mest indflydelsesrige bog i arbejderhistoriens historiografi. Den var med til at starte det, der fra sidst i 1960'erne er blevet kaldt "new labour history" ved paradoksalt nok både at anvise, hvordan arbejderklassens historie med fordel kunne

---

⁹ Andrés Brink Pinto, Martin Ericsson og Stefan Nyzell: Contentious Politics Studies. Forskningsfältet social och politisk konfrontation på frammarsch i Skandinavien, *Scandia*, 81, 1, 2015, s. 93-110, s. 93. Se også: Flemming Mikkelsen: Sociale og politiske protester i Sverige i det 18. og 19. århundrede – en nyere forskningsoversigt, *Arbejderhistorie*, 2013, 2, s. 82-92; og Nina Trige Andersen m.fl.: Longer, broader, deeper, and more personal – the renewal of labour history in the Nordic countries, *Scandinavian Economic History Review*, 72, 2, 2024, s. 109-125, s. 119.

¹⁰ E. P. Thompson: *The Making of the English Working Class*, London 1963, s. 9.

studies, samt på samme tid at åbne op for en dekonstruktion af det marxistiske klassebegreb i historieskrivningen om arbejdernes og arbejderbevægelsens historie. Hvad der var nyt og tiltalende for en ny generation af arbejderhistorikere, var Thompsons insisteren på betydningen af arbejdernes egen agens. I sin bog viste han således, at de engelske arbejdere så at sige skabte sig selv som klasse gennem deres sprog, kultur og politiske ageren. De var langt fra bare en masse, der fulgte samfundsstrukturernes udvikling, som de tidligere i overvejende grad var blevet behandlet i historieskrivningen.¹¹ Thompson og ligesindede marxistiske socialhistorikere, fx Eric Hobsbawm, inspirerede med denne tilgang en ny generation af arbejderhistorikere over det meste af verden til at skrive historie 'fra neden'.

Uden dog i nævneværdigt omfang at referere til udenlandske forskning slog den universitære interesse for arbejderhistorie også igennem i Danmark fra midt i 1960'erne.¹² Den skrev sig op imod den tidligere historieskrivning om den danske arbejderbevægelse, der i overvejende grad var skrevet af ledende socialdemokrater, som ikke var faghistorikere, og som blev kritiseret for at have svært ved at forholde sig kritisk til "festens genstand".¹³ I en af de mest programmatisk udlægninger blev 'den gamle arbejderhistorie' erklæret som liggende under for en borgerlig opfattelse af virkeligheden som "et splittet, uendeligt mangfoldigt og i sin helhed ubegribeligt univers", hvor fænomener som arbejderbevægelsen blev behandlet som isolerede størrelser uden relation til det omgivende samfund. Det erklærede mål var i stedet at få orienteret historieforskningen i retning af den historiske materialismes metode.¹⁴ Hovedtanken var, at arbejderne skulle undersøges og forstås i deres sociale og økonomiske kontekst. I marxistisk

---

¹¹ James R. Barrett: *History from the Bottom Up and the Inside Out: Ethnicity, Race and Identity in Working-Class History*, Durham 2017, s. 192-194. For paradigmeskiftets betydning for det svenske forskningsfelt, se: Stefan Nyzell: *Hungeruppløppet återbesökt. E.P. Thompson, Rolf Karlbom och den moraliska ekonomin i engelskt 1700- och svensk 1800-tal*, s. 231-244, i: Victor Lundberg og Cecilia Riving (red.): *Mellan Malmö och Minneapolis. Kulturhistoriska undersökningar tillägnade Lars Edgren*, Lund 2018.

¹² Niels Finn Christiansen: *Arbejderbevægelsen og historieforskningen i 1970'erne*. Indledning, s. 23-37, i: Gerd Callesen, Hanne Caspersen og Knud Knudsen (red.): *"Fremad og aldrig glemme". 10 års forskning i arbejderbevægelsens historie – status og perspektiver*, København 1981, s. 34.

¹³ Erik Strange Petersen: *Historieskrivningen om arbejderklassen og arbejderbevægelsen*, s. 404-414, i: Lars K. Christensen, Søren Kolstrup og Anette Eklund Hansen: *Arbejdernes historie i Danmark 1800-2000*, København 2007, s. 405-406.

¹⁴ Jens Christensen: *Historieskrivningen om den danske arbejderklasse og arbejderbevægelse, Den jyske historiker*, 6, 1, 1973-1974, s. 2-30, s. 3.

forstand skulle basis kortlægges gennem en klasseanalyse, før man kunne begynde at afklare udviklingen i den politiske overbygning.¹⁵

Ved årtiets afslutning blev det i en opsamling på den arbejderhistoriske forskning dog fra mere moderat side fremført, at de to tendenser i historieskrivningen måske i virkeligheden ikke adskilte sig så meget fra hinanden som påstået. Udover den enes akademiske form brugte begge tendenser materialistiske forklaringer på årsagssammenhænge, var optaget af den socialdemokratiske hovedstrømning og virkede som drevet af at ville legitimere ideologiske projekter.¹⁶ Op gennem 1980'erne fortsatte debatten mellem på den ene side 'bevægelseshistorikerne', der blev anklaget for at behandle deres organisationer som alt for løsrevet fra resten af samfundet, mens på den anden side 'klasse-' eller 'hverdagshistorikerne' blev kritiseret for ikke at have blik for den politiske dimension i arbejderne hverdag og for at betragte den historiske udvikling som mere et resultat af skæbne end politisk kamp. Det forskningsmæssige fokus flyttede sig generelt fra at forsøge at forklare, hvorfor Socialdemokratiet var blevet reformistisk, til i højere grad at ville komme til en forståelse af de forskelligartede sociale og politiske kulturer blandt arbejderne i og uden for deres organisationer. Kildegrundlaget blev i forlængelse heraf i stigende grad udvidet med inddragelse af interviews og erindringer.¹⁷

I det store hele fulgte dansk arbejderhistorie strømningerne i den internationale forskning. Den 'nye kulturhistorie' manifesterede sig samtidigt med fremkomsten af 'den sproglige vending' og postmodernistiske forestillinger, hvor sproget ikke længere blot opfattedes som et kommunikationsmiddel, men som værende konstituerende for menneskers virkelighed. Generelt blev der sat spørgsmålstejn ved, om historikere i det hele taget kunne sig noget "sandt" om den "virkelige" verden, altså historien. "Den store fortælling" om arbejderbevægelsens opståen og omformning af samfundet i en demokratisk retning blev i forlængelse heraf også opfattet som en sproglig konstruktion uden rod i noget objektivt.¹⁸

---

¹⁵ Se fx: Steen Busck, Jens Christensen og Asger Jepsen: Klassestrukturen i Danmark 1870-1920 med særligt henblik på en fremstilling af arbejderbevægelsens historie i dette tidsrum, *Den jyske historiker*, 6, 3-4, 1973-1974, s. 1-117, s. 1-4.

¹⁶ Gerd Callesen: Historieskrivningen om arbejderbevægelsens indtil ca. 1970, s. 16-22, i: Callesen, Caspersen og Knudsen 1981, op.cit., s. 20. Om arbejderhistoriens politiske dimension, se: René Elley Karpantschov: Arbejderhistorie som teori og vision – om forskningens politiske dimension ca. 1965-1996, *Arbejderhistorie*, 2, 1997, s. 41-57.

¹⁷ Strange Petersen 2007, op.cit., s. 409-410.

¹⁸ Knud Knudsen: Arbejderhistorie – mellem socialhistorie, kulturhistorie og politisk historie. Historiografisk oversigt over temaer og tendenser i international arbejderhistorie efter 1970, *Arbejderhistorie*, 1, 2015, s. 58-82, s. 64-67.

De færreste købte hele den socialkonstruktivistiske pakke og fra omkring årtusindeskiftet er der blevet slået til lyd for brobygning mellem socialhistoriens materialisme og kulturhistoriens diskursivitet. Som en repræsentant for dette synspunkt kan fremdrages den allerede nævnte Geoff Eley. Hans pointe er, at den politiske kamps sproglige betydningskonstruktioner udfoldes og udspilles inden for nogle reelt eksisterende samfundsstrukturer.¹⁹ Det vil også være udgangspunktet for nærværende afhandling, hvor det sproglige element er indbefattet i Contentious Politics-tilgangens brug af begrebet *framing*. I Artikel 1 argumenteres der således for, at den russiske Oktoberrevolution i 1917 fungerede som et centralt symbolsk referencepunkt.

En af de politiske kulturer, der fra 1990'erne netop kom særligt i fokus, var kommunismens kultur, hvilket jeg vil vende tilbage til nedenfor.²⁰ Først skal to andre konsekvenser af 1970'ernes 'nye arbejderhistorie', der har relevans for denne afhandling, forfølges.

Strejkehistorie

Forestillingen om arbejderklassen som et aktivt handlende subjekt, der ikke blot blev ført rundt af "nødvendigheder" og bagvedliggende strukturer, førte til en beskæftigelse med, hvordan og hvorfor arbejdskampe opstod og udviklede sig, som de gjorde.²¹ Af tidlige forsøg i den retning i Danmark er udgivelsen *De danske arbejdere på vej ind i det tyvende århundrede – en antologi*, udgivet af Historiegruppen i 1978.²² Her blev det forklaret, at man må forstå arbejderklassen og arbejderbevægelsens historie som en kamphistorie, der er drevet frem af arbejdskampe og er forløbet gennem kampcykluser. Med henvisning til den rumænske historiker Georges Haupt plæderedes der for, at arbejderbevægelsens historiske praksis er "et laboratorium for nederlag og sejre, som et forsøgsfelt for teorier og strategier", hvor det drejer sig om at kunne forklare og

---

¹⁹ Ibid., 73-77. Knud Knudsen refererer her især til Geoff Eley og Keith Nield: *The Future of Class in History. What's Left of the Social?*, Ann Arbor 2007.

²⁰ For den videre, generelle udvikling af feltet arbejderhistorie i Danmark og Norden, se henholdsvis Knud Knudsen: *Dansk arbejderhistorie efter 2000*, *Arbejderhistorie*, 2, 2020, s. 107-130; og Mary Hilson, Silke Neunsinger, Iben Vyff og Ragnheiður Kristjánsdóttir: *Labour, Unions and Politics in the Nordic Countries, c. 1700-2000*. Introduction, s. 1-70, i: Mary Hilson, Silke Neunsinger og Iben Vyff (red.): *Labour, Unions and Politics under the North Star. The Nordic Countries, 1700-2000*, New York 2017.

²¹ Jf. den såkaldte Bull-Galenson-hypotese, der fandt en sammenhæng mellem hastig industrialisering og ideologisk radikaliserings af arbejderne (Flemming Mikkelsen og Jesper Jørgensen: *Trade Union Activism in the Nordic Countries*: Introduction, s. 1-14, i: Jesper Jørgensen og Flemming Mikkelsen: *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900*, Cham 2023[a], s. 3).

²² Christiansen 1981, op.cit., s. 32.

forstå, hvorfor arbejderbevægelsen organiserer sig som den gør. Som illustrativt eksempel fremdrog forfatteren af det indledende kapitel, historikeren Knud Knudsen, dannelsen af Den Internationale Arbejderforening for Danmark, altså selve startskuddet til den danske arbejderbevægelse. Ifølge ham var de hidtidige forklaringer om, at det skyldtes den begyndende industrialisering eller udefra kommende socialistisk agitation, ikke fyldestgørende. I stedet argumenterede han for, at foreningens stiftelse i 1871 måtte forstås ud fra den dengang aktuelle økonomiske konjunktur, der var præget af et stigende antal faglige kampe, og når "Internationalen" viste sig at være levedygtig, var det fordi, den var den bedste organisator af disse kampe.²³

Knud Knudsen har siden forfulgt dette spor og har bl.a. været inspireret af den amerikanske strejkehistoriker Jeremy Brecher, der i *Strike* (1972) argumenterede for, at de amerikanske strejker ikke blot kan afskrives som afvigelser fra ideologisk "pragmatisme" og enkeltstående fejltagelser, selvom de ofte endte i nederlag. I stedet skal strejkerne ses som udtryk for arbejdernes aktive handlen i situationer, hvor fagforeningerne ikke formåede at opnå tilfredsstillende resultater. Altså som en aktivistisk praksis.²⁴ Knud Knudsen har siden forfattet værket *Arbejdskonflikternes historie i Danmark* (1999), hvor han behandler de lange linjer i de danske arbejdskampe med udgangspunkt i en analyse af udviklingen fra 1870 til 1940. Omdrejningspunktet er dog her det etablerede systems håndtering af konflikter på arbejdermarkedet gennem regulering, centralisering og statslig indgriben.²⁵

En anden, der har beskæftiget sig indgående med emnet, er Flemming Mikkelsen, der har skrevet doktorafhandlingen *Arbejdskonflikter i Skandinavien 1848-1980* (1992). Inspireret af især Edward Shorter og Charles Tillys *Strikes in France 1830-1968* (1974) analyserer han her arbejdskonflikter ud fra en sociologisk-historisk tilgang med vægt på kvantitative analyser af kollektive aktioner.²⁶ Mikkelsen fokuserer især på strukturelle determinanter og økonomiske

---

²³ Knud Knudsen: Fagbevægelsens udvikling fra ca. 1870 til 1900, s. 18-71, i: Historiegruppen (red.): *De danske arbejdere på vej ind i det tyvende århundrede*, Aarhus 1978, s. 19-20, 23. Haupt refererer til værker af Thompson, Hobsbawm m.fl. som "frigørende" for arbejderbevægelsens historie (Georges Haupt: *Hvorfor en arbejderbevægelsens historie?*, *Årbog for arbejderbevægelsens historie*, 1979, s. 7-27).

²⁴ Knud Knudsen: Arbejdskampe som indfaldsvinkel til arbejderbevægelsens historie. Et diskussionsindlæg, *Meddelelser om Forskning i Arbejderbevægelsens Historie*, 12, 1979, s. 37-52, s. 38-39.

²⁵ Knud Knudsen: *Arbejdskonflikternes historie i Danmark. Arbejdskampe og arbejderbevægelse 1870-1940*, København 1999. Se også: Knud Knudsen: *Danish trade unionism 1870-1940. Work, workshop & society*, Aalborg 2021.

²⁶ Flemming Mikkelsen: *Arbejdskonflikter i Skandinavien 1848-1980*, Odense 1992.

konjunkturer som rammesættende for sin identificering af konfliktbølger. Det teoretiske grundlag er Charles Tillys konfliktteori og senere bidrag til studiet af sociale bevægelser og politiske konfrontationer.

Mens Knud Knudsen indgående har behandlet den syndikalistiske strejkeaktivitet efter afslutningen af Første Verdenskrig,²⁷ så er de store strejker under besættelsen behandlet af Hans Kirchhoffs doktordisputats *Augustoprøret 1943* (1979) og Michael Kjeldsens speciale "*Gå-tidlig-hjem*"-strejkerne juni 1944 (1993). Kirchhoff gjorde sig i sin afhandling overvejelser, om strejkers opståen var udtryk for spontanitet eller organisation. Han hældte mod det sidste, bl.a. med henvisning til "den banale kendsgerning", at oplevelsen af spontanitet ofte kun dækker over manglende viden om forløbet. Derved lagde han sig på linje med E. P. Thompson og tidens social movement-tilgang, der fremhævede de bevidste og rationelle sider ved den politiske protest. Generelt var han dog kritisk overfor de samfundsvidenskabelige teories anvendelighed til forståelsen af historiske fænomener, om end de teoretiske modeller kunne bruges som inspiration til at finde nye sammenhænge og til at stille nye spørgsmål til kilderne. Selv dykkede Kirchhoff ned i den amerikanske sociolog Neil J. Smelsers *Theory of Collective Behavior* (1962)²⁸ – en social-psykologisk teoriretning, der siden mistede terræn i feltet. Strejkerne i den første tid efter Anden Verdenskrig er blevet genbesøgt i afhandlingens Artikel 4 om 4. juli-demonstrationen i 1945 og Typografstrejken i 1947, hvor jeg som en kvalificering af den hidtidige, faghistoriske behandling af strejkerne argumenterer for brugbarheden af et ressourcemobiliseringsperspektiv. Det sidste vil jeg komme nærmere ind på i kapitel IV.

Konfliktbølgen i 'de lange 1970'ere' fra ca. 1968 til 1985 omfattes delvist af Peter Birke i *Wilde Streiks im Wirtschaftwunder. Arbeitskämpfe, Gewerkschaften und soziale Bewegungen in der Bundesrepublik and Dänemark* (2007). Han læser periodens forhøjede konfliktniveau i både Tyskland og Danmark som et udtryk for utilfredshed med konstante rationaliseringer, de institutionaliserede arbejdsmarkedsparters konsensus om løntilbageholdenhed og en brudt samfundspagt om "sozialen Symmetrie".²⁹ Som hos Jeremy

---

²⁷ Knud Knudsen: *Syndicalism and Strikes in Denmark, 1917-1920: The Syndicalist Challenge to Social Democratic Trade Union Leadership*, s. 69-92, i: Jørgensen & Mikkelsen 2023, op.cit.

²⁸ Hans Kirchhoff: *Augustoprøret 1943. Samarbejdspolitikens fald. Forudsætninger og forløb. En studie i kollaboration og modstand, I-III*, København 1979, bd. 2: s. 197-201.

²⁹ Peter Birke: *Wilde Streiks im Wirtschaftwunder. Arbeitskämpfe, Gewerkschaften und soziale Bewegungen in der Bundesrepublik and Dänemark*, Frankfurt 2007.

Brecher er der fokus på arbejdernes aktivisme som en reaktion på fagforeningernes manglende tagen hånd om presserende problemstillinger. Birkes undersøgelse bidrager til forståelsen af, at den faglige aktivisme generelt og de vilde strejker især udfolder sig i et krydsfelt mellem spontan arbejderutilfredshed, alternative protestnetværk og den etablerede fagbevægelse. Artikel 5 om bryggeriarbejderstrejken i 1985 ligger delvist i forlængelse heraf og afrunder på sin vis det korte 20. århundredes tredje konfliktbølge.

Græsrodshistorie

Det historiske studie af sociale bevægelser tog oprindeligt udgangspunkt i arbejderbevægelsen; i dens organisatoriske manifestationer i form af fagforeninger og arbejderpartier samt i dens aktionsrepertoire så som demonstrationer, strejker o.l. Dekonstruktionen af den oprindelige, marxistiske klasseanalyse indebar imidlertid ikke kun en teoretisk videreudvikling, men også en empirisk udvidelse af studiet og en orientering mod 'det nye venstres' protestbevægelser, betegnet som *new social movements*.³⁰

Traditionen har især været stærk i (Vest-)Tyskland, bl.a. formidlet af samfundsforskere som Roland Roth og Dieter Rucht. Nyorienteringen lagde vægt på de nye bevægelers mere individuelle, emancipatoriske og moderniseringskritiske dagsordner, som angiveligt adskilte dem fra de gamle sociale bevægelser. Den nye generation af aktivister, hvoraf mange kom fra middelklassen, åbnede nye fronter mod traditionelle normer og autoritetsstrukturer, der også prægede fagbevægelsen og de ældre, socialdemokratiske og kommunistiske arbejderpartier.³¹ Betegnelsen 'nye sociale bevægelser' bruges stadig, men mere afgrænset til de bevægelser, der opstod i 1960-80'erne.³² Distinktionen har med tiden mistet forklaringskraft, da de gamle og de nye sociale bevægelser ved nærmere eftersyn måske slet ikke

---

³⁰ Karel Yon: A Long-Awaited Homecoming. The Labour Movement in Social Movement Studies, s. 82-105, i: Oliver Fillieule og Guya Accornero (red.): *Social Movement Studies in Europe. The State of the Art*, New York 2016, s. 82-83. Begrebets oprindelse tilskrives ofte Alain Touraine, Alberto Melucci og Jürgen Habermas (Jesper Jørgensen og Thomas Olesen: A New Organizational Paradigm? Comparing the Organization and Resources of Historical and Contemporary Social Movements in Denmark, 1960-2020, *Moving the Social*, 67, 2022, s. 99-124, s. 102).

³¹ Karl-Werner Brand: Kontinuität und Diskontinuität in den neuen sozialen Bewegungen, s. 30-44, i: Roland Roth og Dieter Rucht (red.): *Neue soziale Bewegungen in der Bundesrepublik Deutschland*, Frankfurt 1987, s. 41-42.

³² Se fx: Dieter Rucht: Linksalternatives Milieu und Neue Soziale Bewegungen in der Bundesrepublik: Selbstverständnis und gesellschaftlicher Kontext, s. 35-60, i: Cordia Baumann, Sebastian Gehrig og Nicolas Büchse (red.): *Linksalternative Milieus und Neue Soziale Bewegungen in den 1970er Jahren*, Heidelberg 2011.

er væsensforskellige.³³ Den tyske arbejderhistoriker Stefan Berger har spidsformuleret standpunktet som følger:

”Thus, for example, explanations about the rise and success (or failure) of social movements today might look different in the light of longer-term explanations that are capable of taking into account not just contemporary movements but also their antecedents. After all, to call many of the social movements that rose to prominence in the wake of the global 1968 revolt ‘new’ is a misnomer, for they were hardly new. Whether we talk about the women’s movement, the peace movement or the environmental movement, they all have predecessors going back at the very least to the nineteenth century.”³⁴

En lignende udvikling i forskningen har fundet sted i Danmark. De tidligste systematiske forsøg på at forklare fremvæksten af den nyere tids protestbevægelser blev især foretaget af sociologisk-orienterede historikere og historisk-orienterede sociologer. Flemming Mikkelsen udgav i 1986 antologien *Protest og oprør* om kollektive aktioner i Danmark fra 1700 og frem. Den foregreb det nutidige felt for *Contentious Politics* ved at se på alle former for politisk aktivisme og ikke lade sig begrænse til arbejderbevægelsen og venstrefløjens sociale bevægelser. I sit eget bidrag om kollektive aktioner i Vesteuropa gik han helt tilbage til 1500-tallets *charivari* – et støjende optog, et slags protestspetakel.³⁵

Et andet bidrag i samme bog er af sociologen Peter Gundelach, der introducerede betegnelsen *græsrodsbevægelse* og forbandt det med de nye protestbevægelser fra 1960’erne og frem: studenterbevægelsen, kvindebevægelsen, miljøbevægelsen og fredsbevægelsen. Den sociale baggrund i middelklassen fremhævedes også her ved at påpege, at mange af aktivisterne var yngre mennesker ansat i social-, sundheds- og uddannelsessektoren. Et andet fremhævet kendetegn var organisationernes flade struktur, der stod i modsætning til partierne og fagbevægelsens hierarkiske opbygning. Det politiske engagement spirede som græs op fra

---

³³ Craig Calhoun: “New Social Movements” of the Early Nineteenth Century, *Social Science History*, 17, 3, 1993, s. 385-427.

³⁴ Stefan Berger: Historical approaches to researching social movements, s. 349-363, i: Laurence Cox, Anna Szolucha, Alberto Arribas Lozano og Sutapa Chattopadhyay (red.): *Handbook of Research Methods and Applications for Social Movements*, Cheltenham 2024, s. 349.

³⁵ Flemming Mikkelsen: Kollektive aktioner i Vesteuropa 1500-1985, s. 317-349, i: Flemming Mikkelsen (red.): *Protest og oprør. Kollektive aktioner i Danmark 1700-1985*, Aarhus 1986.

neden.³⁶ Dertil var de nye sociale bevægelser i højere grad fokuseret på enkeltsager og var ikke interesserede i at overtage staten, som Gundelach efterfølgende uddybede det i bogen *Sociale bevægelser og samfundsændringer* (1988). Hans grundtese var, at de nye protestbevægelser var udtryk for, at der var sket et brud i samfundsudviklingen, og at de var et forvarsel om en ny samfundsorden, 'det programmerede samfund', hvor kvindesagen og de grønne værdier ville komme til at definere samfundets konfliktlinjer i den nærmeste fremtid.³⁷

Af nyere undersøgelser skal især historikeren Søren Hein Rasmussens *Sære alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark* (1997) fremdrages. Afhandlingens hovedpointer er, at protestbevægelserne i efterkrigstidens Danmark – her kaldt folkebevægelser – havde sit udspring i den kommunistiske fredsbevægelse i 1950'erne, og at kommunisterne op gennem de følgende årtier spillede en central, men ikke styrende rolle i organisationerne, fordi det som følge af den kolde krigs antagonistiske karakter kunne kompromittere bevægelsernes legitimitet:

"Retrospektivt forekommer kommunisternes indsats i de forskellige bevægelser at kunne sammenlignes med bikubens arbejdere, som slider og slæber for det fælles men ikke får meget til sig selv."³⁸

Det sidste har der ikke været enighed om,³⁹ men påpegnings af en tæt relation mellem bevægelser og partier, ikke mindst Danmarks Kommunistiske Parti (DKP), er evident. Et andet frugtbart bidrag i afhandlingen er en vægtlægning af enkeltpersoners betydning. Særligt fremhæves aktivister som Villum Hansen, Carl Scharnberg, Niels Munk Plum m.fl., der tog hele "turen" gennem en række forskellige organisationer fra 1950'erne til 1980'erne. Overordnet set forfølger Søren Hein Rasmussen, som jeg, spor af kontinuitet og stiller sig derved skeptisk overfor græsrodsforskningens slutninger om det nye ved de 'nye sociale bevægelser'.⁴⁰

---

³⁶ Peter Gundelach: *Græsrodsbevægelser og aktioner*, s. 233-249, i: Mikkelsen 1986, op.cit., s. 233.

³⁷ Peter Gundelach: *Sociale bevægelser og samfundsændringer*, Aarhus 1988, s. 296, 306. Betegnelsen 'det programmerede samfund' er hentet fra titlen på Alain Touraines bog *The Post-Industrial Society. Tomorrow's Social History: Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society* (New York 1971).

³⁸ Søren Hein Rasmussen: *Sære alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark*, Odense 1997, s. 281.

³⁹ Der har især været debat om fredsbevægelsen i 1980'erne, hvor ikke mindst historikeren Bent Jensen indtaget et markant andet synspunkt, se fx: Bent Jensen: *Ulve, får og vogtere. Den kolde krig i Danmark 1945-1991, I*, København 2014, s. 615-687.

⁴⁰ Hein Rasmussen 1997, op.cit., s. 247-248, 259.

En anden større og relevant undersøgelse er Drude Dahlerups tobindsværk *Rødstrømperne* (1998). Inspireret af ikke mindst den amerikanske sociolog Doug McAdams internationalt banebrydende værk *Freedom Summer* (1988) om den amerikanske borgerrettighedsbevægelse er formålet med hendes afhandlingen at undersøge den nye kvindebevægelse i 1970-80'erne "indefra" og "udefra" gennem tre hovedtemaer, henholdsvis bevægelsens livsforløb (opkomst, transformation, ophør), nytænkning (placering i feminismens idéhistorie) og gennemslag. Centralt i projektet står en stor spørgeskemaundersøgelse af ca. 1.300 aktivister, der med relation til det notorisk svære spørgsmål om protestbevægelsers virkninger i samfundet bl.a. svarede på, om det feministiske engagement stadig levede videre i dem efter bevægelsens ophør (det gjorde det for 84 % – "én gang feminist, altid feminist"). Teoretisk baserer Dahlerup sig på den amerikanske *social movement*-tilgangen (her kaldt ressource-mobiliseringsskolen), den europæiske *new social movement*-tilgang og en socialkonstruktivistisk tilgang med fokus på identitetsdannelser, som hun forbinder med hvert sit analyseniveau, henholdsvis et meso-, et makro- og et mikroniveau.⁴¹ Her i afhandlingen vil der være størst fokus på de laveste analyseniveauer med udgangspunkt i *social movement*-tilgangen og livshistorieperspektivet.

Endeligt skal nævnes, at der i forskningslitteraturen har været en særlig interesse for '1968'. I Danmark har især Anette Warring været eksponent for dette delfelt. Hun har bl.a. stået i spidsen for det kulturhistoriske forskningsprojekt "'Det bevæger sig når vi går...' – Samfundskritik og utopi i 1960'erne" (2006-2010), der primært bestod af tre ph.d.-afhandlinger og hendes egen deltagelse i det europæiske forskningsprojekt "Around 68: Activism, Networks, Trajectories" (2007-2011).⁴² Det sidste projekt, der placerede sig i traditionen for Oral History, har været nyttigt at relatere sig til i forbindelse med Artikel 3's undersøgelse af de livshistoriske veje ind i den politiske aktivisme, da det baserer sig på et meget større materiale i form af små 500 interviews.⁴³ Generelt understøtter forskningsemnet *new social movement*-tilgangens fremhævelse af fremkomsten af en ny slags venstrefløj, der brød med en "gamle" venstrefløj.

---

⁴¹ Drude Dahlerup: *Rødstrømperne. Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-1985, 1-2*, København 1998, bd. 1: s. 33-38, 54-65, bind 2: s. 307.

⁴² Anette Warring: Indledning til temanummeret: "Det bevæger sig når vi går...", *Arbejderhistorie*, 3, 2010, s. 1-15.

⁴³ Robert Gildea og James Mark: Introduction, s. 1-18, i: Robert Gildea, James Mark og Anette Warring (red.): *Europe's 1968. Voices of Revolt*, Oxford 2013, s. 7.

Kommunismens historie

Som det er fremgået af gennemgangen af den danske strejke- og græsrodshistoriske forskning, var kommunisterne centrale aktivistaktører på venstrefløjen i det 20. århundrede. De udgjorde i det meste af perioden den stærkeste opposition til venstre for Socialdemokratiet, men havde samtidig kun undtagelsesvist parlamentarisk indflydelse. I fagbevægelsen havde de deres højborgere i enkelte fagforeninger og forbund, men udgjorde ellers en klar minoritet i forhold til den socialdemokratiske bevægelse. Deres politiske muligheder lå derfor uden for eller i periferien af det etablerede system. I aktivismen. At kommunisterne og deres parti har tiltrukket sig forholdsvist større opmærksomhed end deres størrelse i sig selv berettiger til, skyldes dog ikke alene dette forhold. Snarere har det været relationen til den internationale, kommunistiske bevægelse, der har tiltrukket sig den største interesse, fordi dette gav dem politisk betydning som både en trussel og et reelt alternativ.⁴⁴

Den offentlige og akademiske interesse for kommunisterne fik nyt liv efter Murens fald i 1989 og Sovjetunionens sammenbrud i 1991, der foranledigede intensive diskussioner om, hvordan den kolde krig som en overstået epoke skulle forstås. Der var fokus på samkvemmet med Østblokken, men også på Politiets Efterretningstjenestes (PET) overvågning af venstrefløjen.⁴⁵ Samtidigt åbnede systemskifterne i Rusland og Østeuropa for de tidligere kommunistiske styrers arkiver – inden for feltet kaldet en ”arkivrevolution” – hvilket yderligere stimulerede udforskningen af den kommunistiske bevægelse i det korte 20. århundrede i både Danmark og internationalt.⁴⁶

Historieskrivningen om kommunismens fortid i Danmark begyndte oprindeligt, som i den socialdemokratiske bevægelse, i aktørernes egen lejr.⁴⁷ Hensigten var ikke mindst af

---

⁴⁴ Jesper Jørgensen: Studiet af dansk kommunismes historie. Arkiver og litteratur, s. 393-418, i: Jesper Jørgensen, Alexander Chubaryan, Andrei Sorokin og Thomas Wegener Friis (red.): *Komintern og de dansk-sovjetiske relationer*, København 2012, s. 393-394.

⁴⁵ Jf. *Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991*, 1-4, København 2005; og *PET-kommissionens beretning*, 1-15, København 2009.

⁴⁶ Jf. Hermann Weber, Jakov Drabkin og Bernhard H. Bayerlein (red.): *Deutschland, Russland, Komintern. II: Dokumente (1918-1943). Nach der Archivrevolution: Neuerschlossene Quellen zu der Geschichte der KPD und den deutsch-russischen Beziehungen*, Oldenburg 2015. I Danmark tog Kurt Jacobsen forskud på ”arkivrevolutionen” allerede i 1984 (Kurt Jacobsen: At være den første dansker i Kominternarkivet, s. 25-39, i: Jørgensen m.fl. 2012, op.cit.), mens det seneste og i denne omgang sidste resultat af dansk-russiske arkivsamarbejde er kildesamlingen: Jesper Jørgensen m.fl. (red.): *Датские кадры Москвы в сталинское время. Избранные документы из личных дел датчан в архиве Коминтерна* [Danske Moskvakadrer i Stalintiden. Udvalgte dokumenter fra de danske personsager i Kominterns arkiv], Odense 2013.

⁴⁷ Fx: Ib Nørlund: *Det knager i samfundets fuger og bånd: rids af arbejderbevægelsens historie*, København 1972.

legitimerende karakter. Af større faghistorisk interesse er, at 'det nye venstres' arbejderhistorikere som indledende øvelser til at beskæftige sig med arbejdskampene begyndte at skrive om de radikale strømninger i "den anden arbejderbevægelse". I Danmark drejede det sig især om DKP og dets forløberorganisationer som Fagoppositionens Sammenslutning, Socialdemokratisk Ungdomsforbund, Danmarks Socialistiske Arbejderparti og Danmarks Venstresocialistiske Parti fra perioden omkring Første Verdenskrig.⁴⁸ Historikeren Morten Thing har været en af de mest produktive. Et tidligt bidrag var *Danmarks Kommunistiske Parti 1918-1941* (1979). Senere bidrog han markant med doktorafhandlingen *Kommunismens kultur. DKP og de intellektuelle 1918-1960* (1993), hvor han inspireret af den tysk-britiske sociolog Norbert Elias gik til kommunismens historie som en social-psykologiseret kulturhistorie. Formålet var at "indfange et område af den historiske proces, hvor den individuelle og kollektive historie danner et krydsfelt."⁴⁹ Det er for så vidt også ambitionen her, om end jeg ikke beskæftiger mig med det psykologiske perspektiv.

Inden for kommunismeforskningen har der i det hele taget været et stort fokus på biografier. Genren kommunismebiografi har igennem det 20. århundrede udviklet sig fra at være et autobiografisk redskab i opbyggelsen af den kommunistiske personkult til at blive en indgang til at analysere kommunisternes virke og ikke mindst nuancere forståelsen af den kommunistiske bevægelses historie.⁵⁰ De bedste eksempler på dansk er Kurt Jacobsens doktorafhandling *Aksel Larsen – en politisk biografi* (1993) og Chris Holmsted Larsens ph.d.-afhandling *Den stalinistiske systemkritiker - En undersøgelse af biografiens kommunismehistoriske potentiale med kommunisten Carl Madsen som biografisk objekt* (2016). Den sidste finder som her i afhandlingen et faghistorisk udgangspunkt i E. P. Thompson, der også argumenterede for den biografiske metodes potentialer for socialhistorien. Ikke ulig tanken i Morten Things afhandling om at ville undersøge krydsfeltet mellem det individuelle og det kollektive, fremdrager Chris Holmsted Larsen (som flere før ham) Thompsons formulering om at undersøge "nodal points of conflict, which

---

⁴⁸ Se også: Morten Thing: Kamp og forræderi. Om vanskeligheden ved at skrive kommunismens historie, s. 187-202, i: Niels Ole Højstrup Jensen, Gerd Callesen og Anne-Lise Walsted: *Fremad – ad nye veje. Bidrag til diskussionen om arbejderhistorien i 1990'erne*, København 1990.

⁴⁹ Morten Thing: *Kommunismens kultur. DKP og de intellektuelle 1918-1960*, 1-2, København 1993, bd. 1: s. 66.

⁵⁰ Jørgensen & Holmsted Larsen 2015, op.cit., s. 101.

indicate his stance and the way his mind meets the world".⁵¹ Den biografiske vinkel inden for kommunismeforskningen har især været brugt til at belyse ledelsen af partiet.⁵²

De danske kommunisters aktivistiske praksis har været genstand for flere casestudier. Den faglige side af sagen er undersøgt i Nils H. Groths speciale *Kommunisterne og uroen på det danske arbejdsmarked i foråret 1956* (1999), hvor kommunisternes evne til at udnytte utilfredsheden med systemet løftes frem.⁵³ En anden vinkel på det samme er under behandling i Chris Holmsted Larsens udgivne konferensafhandling *Tiden arbejder for os. DKP og Vietnamkrigen 1963-1973* (2007), hvor grunden for partiets comeback i 1970'erne blev lagt. Et centralt element var viljen til at underspille egne politiske dagsordner for at understøtte modstandens bredest mulige grundlag, her i Vietnam 69 og personificeret i sekretær Ingmar Wagners opgør med den mere revolutionært indstillede Otto Sand.⁵⁴ En tredje afhandling, der underbygger kommunisternes aktivistiske tilgang, er Knud Holt Nielsens ph.d.-afhandling *Giv mig de rene og ranke. Danmarks Kommunistiske Ungdom 1960-1990* (2008), hvor ungkommunisternes socialisering i den kommunistiske kultur, med hvad dertil hørte af oplæring i intern organisering, aktivisme i bredere folkebevægelser m.v. undersøges.

Et andet vigtigt bidrag til forståelsen af den kommunistiske bevægelse er *Guldet fra Moskva. Finansieringen af de nordiske kommunistpartier 1917-1990* (2001), redigeret af Morten Thing. Bogen dokumenterer den hemmelige og omfangsrige strøm af pengemidler fra især Sovjet-Rusland igennem hele perioden. Uden den havde DKP ikke haft mulighed for at drive et stort partiapparat med eget dagblad, tidsskrift, forlag, trykkerier, boghandel m.v., der i 1970'erne, hvor partiet havde små 10.000 medlemmer, talte op imod 100 ansatte.⁵⁵ I samme boldgade er Morten Møller, Niels Erik Rosenfeldt og Jesper Jørgensens *Den røde underverden. Hemmelig kommunistisk*

---

⁵¹ Chris Holmsted Larsen: *Den stalinistiske systemkritiker - En undersøgelse af biografiens kommunismehistoriske potentiale med kommunisten Carl Madsen som biografisk objekt*, Roskilde Universitet, 2016, s. 14-15. Afhandlingen findes også i en omskrevet og udgiven version: Chris Holmsted Larsen: *Den folkekære stalinist. En biografi om Carl Madsen*, København 2017. Citatet er fra: E. P. Thompson: *Witness against the Beast: William Blake and the Moral Law*, New York 1993, s. xxix.

⁵² Se også: Jesper Jørgensen: *Partiets grå eminence? Ib Nørlund og de interne magtkampe i DKP i 1970'erne*. *Årbog 2009*, Arbejdermuseet & ABA, 2010, s. 81-107.

⁵³ Nils H. Groth: *Kommunisterne og uroen på det danske arbejdsmarked i foråret 1956*, speciale, Roskilde Universitetscenter, 1999. Se også: Niels H. Groth: *Urolighederne i 1956 og kommunisternes rolle*, *Arbejderhistorie*, 3, 2000, s. 43-56.

⁵⁴ Chris Holmsted Larsen: *Tiden arbejder for os. DKP og Vietnamkrigen 1963-1973*, København 2007.

⁵⁵ Morten Thing: *Kommunisternes kapital*, s. 165-186, i: Morten Thing (red.): *Guldet fra Moskva. Finansieringen af de nordiske kommunistpartier 1917-1990*, København 2001, s. 185-186.

virksomhed i Skandinavien mellem to verdenskrige (2017) om kommunistiske undergrundsaktiviteter i Skandinavien i Komintern-perioden fra 1919 til 1943. Selvom de hemmelige aktiviteter udgjorde en mindre del af kommunisternes samlede aktivistiske virksomhed, er pointen her, at de var et integreret element.⁵⁶ Artikel 2, der udspringer af dette bogprojekt, men også trækker på andre skandinaviske forskningsbidrag, herunder den russisk-svenske historiker Alexander Kans *Hemmabolsjevikerna* (2005),⁵⁷ artikulere perspektivet ved at se på den revolutionære venstrefløjs aktiviteter i et afgrænset tilfælde og peger på, at det gedulgte var den politiske aktivismes tro følgesvend.

Efterretningshistorie

I den vestlige verden har det efterretningshistoriske forskningsfelt i mange år været domineret af praktikere og historikere med tætte relationer til tjenesterne og privilegeret adgang til arkiverne og tidligere agents erindringer. De har som den polske efterretningshistoriker Władysław Bułhak opsummerer det især fået defineret faget *intelligence* som bestående af fire elementer: "analysis, clandestine collection, counter-intelligence and covert action", der er kendetegnet ved deres hemmelige karakter og ved, at de er vendt mod den udøvende stats fjender.⁵⁸ De seneste årtier har der bl.a. på baggrund af "arkivrevolutionen" dertil udviklet sig en europæisk skole for efterretningshistorie, der givet en omfattende og anderledes sammensat empiri har kunnet stille nye spørgsmål til efterretningsvirksomhed i både diktatoriske og demokratiske stater under den kolde krig.⁵⁹ Dertil er feltet blevet yderligere akademiseret med forskelligartede, videnskabelige tilgange til emnet, herunder kulturhistoriske og sociologiske.⁶⁰

---

⁵⁶ Morten Møller, Niels Erik Rosenfeldt og Jesper Jørgensen: *Den røde underverden. Hemmelig kommunistisk virksomhed i Skandinavien mellem to verdenskrige*, København 2019.

⁵⁷ Alexander Kan: *Hemmabolsjevikerna: Den svenske socialdemokratin, ryska bolsjevikerna och mensjevikerna under världkriget och revolutionsåren 1914-1920*, Stockholm 2005.

⁵⁸ Władysław Bułhak: Similar but not the same. In search of a methodology in the Cold-War communist intelligence studies, s. 1-25, i: Władysław Bułhak og Thomas Wegener Friis (red.): *Need to Know. Eastern and Western Perspectives*, Odense 2014, s. 2. Citatet er taget fra Glenn P. Hastedt: Towards a Comparative Study of Intelligence, *Conflict Quarterly*, 11, 3, 1991, s. 55-72, s. 57, der har pointen fra Roy Godson (Roy Godson (red.): *Comparing Foreign Intelligence*, Washington 1985.)

⁵⁹ Władysław Bułhak og Thomas Wegener Friis: Shaping the European School of Intelligence Studies, *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 22, 3, 2020, s. 139-158.

⁶⁰ Se fx: Idesbald Goddeeris: Polish Intelligence in Brussels. The Agent, his Object, and the Subjective Historian, s. 175-190, i: Bułhak & Friis 2014, op.cit.

Der er også i de seneste år også kommet et større fokus på ikke-statslig efterretningsvirksomhed, herunder venstreaktivistiske efterretningsaktiviteter, men kun i mindre grad.⁶¹ Ligesom der det seneste årti er udviklet begreber og teorier til at analysere også denne form for aktiviteter i et efterretningshistoriskperspektiv. Der peges bl.a. på, at udover en afklaring af de specifikke kontekster kan det være brugbart at holde de historiske cases op imod traditionelle kategorier af efterretningsaktiviteter så som *internal security*, *counterintelligence*, *covert actions* og HUMINT.⁶² Der er tegner sig konturer af et forskningsfelt, der dog indtil videre har været mest orienteret mod de mest terroristiske og ekstremistiske grupperinger, som fx IRA (Irish Republican Army) og ETA (Euskadi Ta Askatasuna), og deres ”... höchst ausgeklügelten intelligence departments, ihre Archive, Quartier- und Zahlmeister, Analysten, Informanten, Reisekader und Schläfer”,⁶³ mens spørgsmålet om i hvor høj grad konspirativ praksis diffunderer ud i mindre voldelige og ikke-voldelige organisationer endnu står mere åbent.

Den tyske politolog Stephan Blancke har benævnt spektret mellem ekstremisme og (ikke-voldelig) aktivisme som en gråzone, hvor efterretningsaktiviteter, især kontraspionage (counter-intelligence, CI) finder sted:

”Extremist groups have a large repertoire of CI techniques and practical expertise at their disposal. They are in the position of being able to elude surveillance, encrypt their communications, identify undercover agents over long periods and observe them, and monitor political opponents. Various techniques are used, depending on the degree of conspiracy and experience. Some CI operations take place in the grey area between extremism and activism, such as the hacking of right-wing extremist databases by non-violent groups. The information gained is then used by left-wing extremist for direct attacks.”⁶⁴

---

⁶¹ Se fx: Stephan Blancke: *Private Intelligence. Geheimdienstliche Aktivitäten nicht-staatlicher Akteure*, Wiesbaden 2011. Bogen indeholder en 10-siders tabel over den historiske udvikling af private intelligence structures, herunder kommercielle og anti-kommunistiske initiativer, men ingen eksempler på venstreorienterede aktører (Ibid., s. 72-81).

⁶² John A. Gentry: Toward a Theory of Non-State Actor’s Intelligence, *Intelligence and National Security*, 31, 4, 2016, s. 465-489; og David Strachan-Morris: Developing theory on the use of intelligence by non-state actors: Five case studies on insurgent intelligence, *Intelligence and National Security*, 34, 7, 2019, s. 980-984.

⁶³ Blancke 2023, op.cit., s. 14.

⁶⁴ Stephan Blancke: The enemy within – Counter-intelligence use by non-state actors, *Jane’s Intelligence Review*, 27.3.2013, s. 1-11, s. 9.

Den største undersøgelse i dansk sammenhæng har været *PET-kommissionens beretning* (2009), der også kommer ind på venstrefløjens efterretningslignende aktiviteter. Det mest fremtrædende eksempel er Demos' Dokumentationsgruppe, der udsprang af Vietnambevægelsen og den kommunistiske bevægelse. Medlemmerne af gruppen havde gennem deres mentor, den kommunistiske advokat Carl Madsen en historisk forankring i antifascistisk efterretningsarbejde i 1930'erne og 1940'erne, ligesom de øjensynligt også var inspireret af den modstand de og andre ligesindede mødte fra de statslige efterretningstjenesters side. I tråd med anbefalingerne i en af udgivelserne fra Demos' Imperialistserie, *Håndbog i by-guerilla* (1970) af den brasilianske kommunist Carlos Marighella, lagde gruppen mange kræfter i kontraspionageaktiviteter i form af at indsamle information fra åbne og lukkede kilder, foretage overvågning af politiske modstandere og efterretningsfolk, opbygge personkartoteker over højreorienterede samt deltage i og opbygge nationale og internationale netværk, hvor ikke-almindeligt tilgængelige informationer kunne deles. Af samme grund karakteriserede Forsvarets Efterretningstjeneste gruppen som en "privat efterretningstjeneste".⁶⁵

PET-kommissionens beretning behandler også den private og semiprivate, antikommunistiske efterretningsvirksomhed, herunder Firmaet og Arbejderbevægelsens Informations-Central (AIC).⁶⁶ Perspektivet er her primært fra de statslige efterretningstjenesters position, hvorfor bidrag som *Firmaets største bedrift* (2005) af Peer Henrik Hansen og *Arbejderbevægelsens Informations Central* (2012) af Iben Bjørnsson er vigtige supplement, da de i højere grad søger at komme til en dybere forståelse af de private aktørers rationaler.⁶⁷ Dertil findes der et væld af historiske undersøgelser af Sovjetunionen og Østblokkens efterretningstjenester og udenlandske kommunistpartiers efterretningsapparater, herunder Kominterns OMS-system, fx *Den røde underverden* (2019). En direkte kombination af det

---

⁶⁵ *PET-kommissionens beretning, bd. 10: PET's overvågning af protestbevægelser 1945-1989. Fra Atomkampagnen til BZ-brigaden*, København 2009, s. 118-120; og Jesper Jørgensen: *Activist Documentation: New Left Against New Right in Denmark in the 1960- 70s*, paper præsenteret på 52nd IALHI Annual Conference, Schweizerisches Sozialarchiv, Zürich, 14.-17. september 2022. Se også: Stephan Blancke: *Denn sie Wissen, was sie tun: Nicht-staatliche Organisationen und das Modell der Epistemic Intelligence Communities*, *Journal for Intelligence, Propaganda and Security Studies*, 17, 2, 2023, s. 110-119, s. 114.

⁶⁶ *PET-kommissionens beretning, bd. 5: Stay-behind og Firmaet. Efterretningsvæsen og private antikommunistiske organisationer i Danmark 1945-1989*; og bd. 11: *PET's overvågning af arbejdsmarkedet 1945-1989. Fra samarbejde til overvågning. AIC, fagbevægelsen og faglige konflikter under den kolde krig*, begge København 2009.

⁶⁷ Peer Henrik Hansen: *Firmaets største bedrift. Den hemmelige krig mod de danske kommunister*, København 2005; og Iben Bjørnsson: *Arbejderbevægelsens Informations Central. Socialdemokratiets kamp mod kommunismen 1944-1973*, København 2012.

efterretningshistoriske fokus på private aktører og en *Contentious Politics*-tilgang har jeg til gengæld ikke kunnet finde eksempler på.

Blandt de mest inspirerende efterretningshistoriske værker for min undersøgelse har været Niels Erik Rosenfeldts doktorafhandling *The "Special" World. Stalin's power apparatus and the Soviet system's secret structures of communication* (2009) og den australske efterretningshistoriker David McKnights *Espionage and the Roots of the Cold War: The Conspiratorial Heritage* (2014), der begge placerer den kommunistiske, konspirative praksis' oprindelse i den russiske bolsjevismes illegale aktivisme i årene op til Oktoberrevolutionen i 1917.⁶⁸ Det er på den baggrund, at jeg i Artikel 2 ser nærmere på Kominterns forbindelsespunkt i den norske grænseby Vardø efter Første Verdenskrig som et eksempel på marxistisk-leninistisk *insurgent intelligence*. Efterretningsperspektivet kommer også i brug i Artikel 6 om Det Norske Arbeiderpartis privat-statslige udenrigsefterretningsaktiviteter efter Anden Verdenskrig – her tolket som en form for *institutional activism*, hvor der i tilfælde af overlap mellem social bevægelse og regeringsmagt kan åbnes op for statslige ressourcer til aktivistiske formål.⁶⁹ Den sidste artikel ligger i forlængelse af Iben Bjørnssons forskningsindsats omkring socialdemokratisk antikommunisme i Norden, især i ph.-afhandlingen *Norse Brothers. Social Democratic anti-Communism in Norden, 1945-1962* og viser, at private og semiprivate efterretningsaktiviteter var en integreret del af også socialdemokraternes politiske virke.⁷⁰

I kapitel IV vil jeg vende tilbage til integrationen af det efterretningshistoriske perspektiv i *Contentious Politics*-tilgangen og antagelsen om, at efterretningsaktiviteter er et overset særkende ved det korte 20. århundredes konfliktrepertoire.

Politisk konfrontationshistorie

Som jeg indledte kapitlet med, har der efter 2000 etableret sig et skandinavisk, historiefagligt forskningsfelt for *Contentious Politics*, der ser ud til at kunne udgøre en tiltrængt fornyelse af det arbejderhistoriske felt, om end det ikke per se begrænser sig til arbejderbevægelsen og

---

⁶⁸ David McKnight: *Espionage and the Roots of the Cold War: The Conspiratorial Heritage*, London 2014 [2002], s. 37; og Niels Erik Rosenfeldt: *The "Special" World. Stalin's power apparatus and the Soviet system's secret structures of communication*, København 2009, bd. 1, s. 65.

⁶⁹ David Pettinicchio: Institutional Activism: Reconsidering the Insider/Outsider Dichotomy, *Sociology Compass*, 6, 6, 2012, s. 499-510.

⁷⁰ Bjørnsson 2021, op.cit.; og Iben Bjørnsson: *Norse Brothers. Social Democratic anti-Communism in Norden, 1945-1962*, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, 2012.

venstrefløj. Arbejderhistorie udgør ikke desto mindre det største delfelt. I Danmark har der hidtil været en tendens til kvantitative studier, mens der i Sverige været et større fokus på kvalitative og mikrohistoriske studier, hvilket også gør sig gældende for to af de ph.d.-afhandlinger, der var med til at definere feltet i nulserne, og som jeg i det følgende kort kommer ind på.

Den første er *Gaden og parlamentet. Kollektive aktioner, demokrati og den moderne politiks tilblivelse i Danmark 1835-1901* (2007) af René Karpantschof, der havde Peter Gundelach som vejleder og i mange år arbejdede tæt sammen med Flemming Mikkelsen. Han er oprindeligt uddannet historiker, men afhandlingen er skrevet på Sociologisk Institut på Københavns Universitet. Afhandlingens overordnede problemstilling er at forklare tilblivelsen af demokratiet i Danmark, men vel og mærket ikke som et resultat af en vellykket integration af progressive bonde- og arbejderbevægelser, men i stedet som et udkomme af konfliktbegivenheder på mesoniveuet:

”Faktiske historiske episoder af konflikt og kamp er ikke en biting eller en mindre væsentlig afledning af andre og mere afgørende strukturer. Derimod har den konkrete politiske aktivitet sin egen autonome betydning for, hvordan samfundets politiske kultur kommer til at se ud.”⁷¹

Hans resultater peger især på konfliktbølgen i 1885-1887, hvor både konservative, liberale og socialistiske krav og værdier bliver fremført gennem aktiv, folkelig deltagelse i forskellige former for kollektive aktioner. Ifølge Karpantschof medførte protesterne et massepolitikens gennembrud i en demokratisk-parlamentarisk form, som vi kender fra i dag.⁷²

Ligeledes med udgangspunkt i *Contentious Politics*-tilgangen har den svenske historiker Stefan Nyzell forsvaret ”*Striden ägde rum i Malmö*”. *Möllevångskravallerna 1926. En studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige* (2009). Det er et mikrohistorisk studie af en lokal arbejdskonflikt med henblik på at undersøge den politiske volds politiske betydning.

Undersøgelsen er tænkt som et korrektiv til en tendens i svensk historieskrivning til at nedtone konflikters betydning i ”folkhemmet”. Afhandlingen supplerer dels tilgangens traditionelle fokus

---

⁷¹ René Karpantschof: *Gaden og parlamentet. Kollektive aktioner, demokrati og den moderne politiks tilblivelse i Danmark 1835-1901*, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, 2007, s. 31.

⁷² Ibid., s. 309. Se også: René Karpantschof: *De stridbare danskere. Efter enevælden og før demokratiet, 1848-1920*, København 2019.

på analyser på makro- og mesoniveau, dels ved at trække mere direkte på den britiske socialhistoriske traditions fokus på kulturens betydning for aktørernes legitimering af konkrete protesthandlinger.⁷³ Den kulturelle side af venstrefløjsaktivismen kommer jeg selv ind på i Artikel 1 om kommunisternes mindekultur, og i Artikel 3 undersøges dannelsen af en aktivistisk identitet.

Afslutningsvist vil jeg fremhæve to nyere skud på stammen, der har været med til at cementere feltet i Skandinavien samt har inspireret og bidraget til afhandlingen. Der er for det første tale om værket *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia, 1700-Present* (2018), redigeret af Flemming Mikkelsen, Knut Kjeldstadli og Stefan Nyzell. Bogen behandler de lange linjer i den politiske protests historie og argumenterer for dens betydning for udviklingen af demokratiet og velfærdsstaterne i de skandinaviske lande. I forlængelse heraf har Flemming Mikkelsen og min antologi *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900* (2023) undersøgt faglig aktivisme i et nordisk perspektiv gennem både lokale, nationale og komparative casestudier, hvor et gennemgående tema er de formelle og uformelle organisationers evne til at mobilisere ressourcer, og hvordan de interagerede med andre centrale, kollektive aktører; sociale bevægelser, politiske partier, interesseorganisationer og offentlige myndigheder.⁷⁴ Artikel 4 stammer fra denne udgivelse.

Opsummerende i forhold til historiografien vil afhandlingen altså placere sig i feltet *Contentious Politics Studies*. Tilgangen til empirien er kvalitativ med analyser på især meso- og mikroniveau. For at skabe mening i virkelighedens kompleksitet og sammenhængen mellem analyseniveauerne er perspektivet på den politiske protest primært ”nedefra” og ”indefra”, hvilket indebærer et større fokus på de individuelle aktører og deres livshistorier. Som særligt i forhold til feltet er der som en konsekvens af den kommunistiske bevægelses fremtrædende rolle i perioden dertil en orientering mod aktivisternes involvering i efterretningsaktiviteter.

---

⁷³ Stefan Nyzell: ”Striden ägde rum i Malmö”. *Möllevångskravallerna 1926. En studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*, ph.d.-afhandling, Malmö högskola, 2009, s. 20-31.

⁷⁴ Mikkelsen & Jørgensen 2023[a], op.cit., s. 1-2. Se også: Flemming Mikkelsen og Jesper Jørgensen: *Labor Market Struggles and Labor Market Relations in the Nordic Countries, 1848-2020: Trends and Fluctuations*, s. 15-44, i: Jørgensen & Mikkelsen 2023[b], op.cit.

III Teori og metode

Den historisk-sociologiske tilgang til *Contentious Politics* har fungeret som inspiration for min historiefaglige undersøgelse af fænomenet venstrefløjsaktivisme. Tilgangen har påvirket de konkrete valg af begivenheder og processer, som jeg har undersøgt i afhandlingens casestudier, samt påvirket de givne problemstillinger og øvrige metodiske valg.

I dette kapitel vil jeg derfor udfolde de vigtigste begreber, der ligger i teorikomplekset omkring *Contentious Politics Studies*. Kapitlet er disponeret efter, at mine cases i udgangspunktet er udvalgt efter de protestaktiviteter, der kan observeres, også kaldet *konfliktrepertoarer*. Konkret har jeg behandlet de mest fremtrædende former som offentlige møder, demonstrationer og strejker, men også mere diskrete tiltag som pengeindsamlinger og efterretningsaktiviteter. Et andet fokus er samfundsstrukturene, de såkaldte *politiske mulighedsstrukturer*, der giver rammerne for protesterne. Som jeg vil komme ind på, spiller især de to verdenskrige ind på udviklingen af den politiske aktivisme, men også de lange 1970'ere udgør et særligt tidsrum i den overordnede periode. Et tredje vigtigt teoretisk begreb for afhandlingens analytiske fokus er *sociale bevægelser*, der berører de kollektive foranstaltninger, der skal til for at realisere protester af et vist omfang. Dernæst vil det individuelle aktørniveau i form af *den personlige dimension* blive tillagt en særlig betydning for forståelsen af politisk aktivisme, hvilket også har påvirket mit valg af empiri og fordret brug af begreberne *livshistorie* og *mundtlig historie*. Afslutningsvist vil jeg behandle de benyttede *skriftlige kilder*, som for flertallet af casestudierne har udgjort den primære empiri.

Udover valget af teoretisk tilgang, så er afhandlingens næstvigtigste metodiske valg periodiseringen, som jeg vil begynde med at argumentere for det meningsfulde i, inden jeg tager fat i de teoretiske begreber.

Perioden

Opdeling af historien i perioder er en klassisk faghistorisk metode til at skabe sammenhæng og forståelse for fortidens begivenheder og fænomener, ligesom det er et udtryk for en bestemt

vægtlægning af brud og kontinuitet i tiden.⁷⁵ I mit tilfælde og med mit fokus på venstrefløjsaktivisme i det 20. århundrede i primært Danmark, sekundært Norge, retter opmærksomheden sig uundgåeligt mod den kommunistiske bevægelse. Den var igennem århundredet hovedkræften i oppositionel, politisk virksomhed på venstrefløjen og blev på grund af dens udspring af og relation til Sovjet-Rusland anset af statsmagten som den største sikkerhedspolitiske trussel. Overvågning af kommunister var meget sigende hovedbeskæftigelsen for politiets efterretningsvirksomhed fra 1918 og frem til afslutningen af den kolde krig.⁷⁶

Den kommunistiske bevægelses udbredelse fik så stor indvirkning på historiens gang, at periodiseringen det korte 20. århundrede fra Første Verdenskrig til Sovjetunionens opløsning i 1991 har vundet betydeligt frem inden for (vestlig) politisk historieforståelse.⁷⁷ Betegnelsen er især blevet populariseret af Eric Hobsbawm, der mere specifikt anså Oktoberrevolutionen i Rusland i 1917, som arnestedet for "ekstremers århundrede" qua den kommunistiske bevægelses efterfølgende globale udbredelse og den systemkonflikt med den vestlige verdens liberale kapitalisme, der deraf opstod:

"In short, the history of the Short Twentieth Century cannot be understood without the Russian revolution and its direct and indirect effects."⁷⁸

Man kan indvende, at Hobsbawm havde en forventelig bias i den retning, da han selv havde været kommunist gennem et langt liv og var influeret af en marxistisk-leninistisk ideologi, der netop var bygget op omkring en skabelsesmyte med Oktoberrevolutionen som omdrejningspunkt for den verdenshistoriske udvikling. Som jeg er inde på i Artikel 1 om fejringerne af Oktoberrevolutionen under den kolde krig har det uden tvivl farvet hans og mange andre venstrefløjsaktivisters verdensbillede,⁷⁹ men periodiseringen har vist sig gangbar på tværs af det politiske spektrum. En

---

⁷⁵ Almuth Ebke og Christoph Haack: Periodisation and modernity: an introduction, *History of European Ideas*, 2024, 1-14.

⁷⁶ PET-kommissionens beretning, bd. 6: PET's overvågning af Danmarks Kommunistiske Parti 1945-1989, København 2009, s. 43-44.

⁷⁷ Jürgen Habermas: Learning by Disaster? A Diagnostic Look Back on the Short 20th Century, *Constellations*, 1998, 5, 3, s. 307-320, s. 310.

⁷⁸ Eric Hobsbawm: *Age of Extremes. The Short Twentieth Century*, London 1994, s. 84.

⁷⁹ For Hobsbawms vedkommende, se: Silvio Pons: History as Autobiography: Communism in E.J.H.'s "Short Century", *Journal of Modern European History*, 11, 4, 2013, s. 410-416.

anden fremtrædende, britisk historiker, Jonathan Haslam, ser således også kommunismen som definerende for det 20. århundredes politiske historie, men vel og mærket med modsat fortegn. Hvor Hobsbawm tilskrev Oktoberrevolutionen æren for sejren over fascismen i 1945 og en utilsigtet reformering af kapitalismen, ser Haslam frygten for kommunismen som den afgørende årsag til Anden Verdenskrig og den kolde krig, ja, som hovedingrediens i århundredets store systemkonflikt.⁸⁰ Få vil derudover være uenig i Hobsbawms karakteristik af perioden som præget af kriser, krige og revolutioner, og netop disse formede både særegne makrohistoriske mulighedsstrukturer og stærke, ideologisk betingede gruppeidentiteter, der gav sig udslag i flere konfliktbølger.

Hvis man definerer disse bølger af politiske konflikter som sammenfald af mange strejker, lockouts og andre kollektive aktioner som demonstrationer, boykotaktioner, besættelser, optøjer o.l. samt fremvæksten af alternative organisationsformer, så kan man i grove træk argumentere for, at der var tre konfliktbølger igennem århundredet.⁸¹ Såkaldt arbejderuro (strejker, demonstrationer, virksomhedsbesættelser, optøjer o.l.) toppede omkring afslutningen af Første Verdenskrig og Anden Verdenskrig.⁸² I Danmark var der også uro blandt arbejderne i de to perioder,⁸³ men den tydeligste bølge af arbejdskonflikter (*industrial conflicts*) var fra begyndelsen af 1970'erne til midt i 1980'erne.⁸⁴ Andre typer af protester (*contentious actions*) nåede deres

---

⁸⁰ Jonathan Haslam: *The Spectre of War. International Communism and the Origins of World War II*, Princeton 2021. En tidligere, mere radikal version af dette 'ideologiske' argument er blevet fremført af den tyske historiker Ernst Nolte, der i *Der europäische Bürgerkrieg 1917-1945: Nationalsozialismus und Bolschewismus* (1987) argumenterede for, at den italienske fascisme opstod som en reaktion på bolsjevismen. En dansk variant er: Mette Skak: Komintern og kadrekontinuiteten efter 1943, s. 129-202, i: Jørgensen m.fl. 2012, op.cit. For revolutionens bredere betydning i dansk politik og historiepolitik, se: Thomas Wegener Friis og Jesper Jørgensen: "Drown it in Lenin's and Jewish creatures' blood". Danish reactions to the 1917 Russian Revolution, s. 32-46, i: Gerhard Besier og Katarzyna Stokłosa (red.): *1917 and the consequences*, London 2020; og Thomas Wegener Friis og Jesper Jørgensen: Dänemark und die Oktoberrevolution, *Jahrbuch für Historische Kommunismusforschung*, 2007, s. 245-254.

⁸¹ Jf. Sidney Tarrow's definition af en konfliktbølge: "a phase of heightened conflict and contention across the social system" (Sidney Tarrow: *Power in Movement. Social Movements, Collective Action and Politics*, Cambridge 1994, s. 153).

⁸² Beverly J. Silver: *Forces of Labor. Workers' Movements and Globalization since 1870*, Cambridge 2003, s. 125-127. En lidt mindre, men stadig stor bølge kan observeres for 1930'ernes vedkommende.

⁸³ Knudsen 2023, op.cit.; og Jesper Jørgensen: Mass Labor Protest and Trade Union Activism in Early Post War Copenhagen, s. 155-178, i: Jørgensen & Mikkelsen 2023[a], op.cit.

⁸⁴ Mikkelsen & Jørgensen 2023[b], op.cit., s. 36. Ligeledes opererer Flemming Mikkelsen med tre bølger af 'social movement unionism' i Danmark og internationalt i hhv. 1917-1920, 1943-1946 og 1968-1985 (Flemming Mikkelsen: *Social Movement Unionism in Denmark, 1940-1985*, s. 135-154, i: Jørgensen & Mikkelsen 2023, op.cit., s. 136, 151).

største omfang i Danmark omkring Anden Verdenskrig og i perioden fra 1968-1985.⁸⁵ Selvom alle protesterne ikke nødvendigvis var udtryk for venstrefløjsaktivisme, må man antage at "arbejderuro" i det 20. århundrede primært havde et venstreorienteret islæt, da de fremsatte krav oftest var i overensstemmelse med arbejderpartiernes politiske målsætninger.

De tre konfliktbølger flugter med udviklingen i venstrefløjaktivismens historie i Danmark og resten af den vestlige verden. Den internationale, kommunistiske bevægelse opstod i kølvandet på Første Verdenskrig; den toppede omkring afslutningen af Anden Verdenskrig; og i de lange halvfjerdser fik den nu 'gamle' venstrefløj sammen 'det nye venstre' endnu en opgangsperiode. Periodisering og identificering af de tre protestbølger har også været en medvirkende faktor for valg af cases, og de placerer sig alle inden for eller har en tydelig forbindelse til en eller flere af de nævnte bølger.

Konfliktrepertoier

Det teoretiske afsæt for dette fokus på konfliktbølger er bl.a. baseret på Charles Tillys *Popular Contention in Great Britain, 1758-1834* (1995) om udviklingen af den nationale massepolitik og skabelsen af det moderne demokrati. Konkret undersøger han, hvordan, hvorfor og med hvilken effekt almindelige menneskers kollektive krav ændrede sig i Storbritannien i perioden fra Syvårskrigen, som gjorde kongeriget til den førende verdensmagt, til den spæde start på den britiske arbejderbevægelse. Han kombinerer et strukturalistisk grundlag med et aktørperspektiv, hvor historiske forandringer i et samfunds politiske system forklares gennem forandringer i protestaktørers handlinger, der både interagerer inden for samfundets strukturer, men over tid også kan ændre disse strukturer. Et kernebegreb er 'konfliktrepertoire', ofte brugt i flertal;

---

⁸⁵ Flemming Mikkelsen: *Denmark 1914-1939: Popular Struggle in an Age of Mass Politics*, s. 73-102, i: Mikkelsen, Kjeldstadli & Nyzell 2018, op.cit., s. 74. Dertil vil der også kunne argumenteres for en fjerde mindre konfliktbølge i 1930'erne, hvor der var relativt få faglige konflikter, men til gengæld et opsving i antallet af militante aktioner, som ikke mindst kommunisterne stod bag (ibid., s. 78). Se også: Charlie Krautwald: *Kampen om gaderne. Gadepolitik og rumlige krav i 1930'ernes politiske kultur*, ph.d.-afhandling, Universitetet i Agder, 2021. For kommunisternes samfundsudfordrende, militante og hemmelige aktioner i 1930'erne, se fx: Jesper Jørgensen: *Maritime Communists Against Fascism and in Defense of the USSR: Transnational Anti-fascism in a Danish Perspective, 1933-1938*, s. 253-268, i: Jože Pirjevec, Egon Pelikan og Sabrina P. Ramet (red.): *Anti-Fascism in European History: From the 1920s to Today*, Budapest 2023; og Niels Erik Rosenfeldt, Jesper Jørgensen og Morten Møller: *Det hemmelige forbindelsespunkt: Komintern i 1930ernes København, Arbejderhistorie*, 2016, 1, s. 13-63.

repertoires of contention. Tilly argumenterer for, at begrebet kan hjælpe os med at forstå, hvad der kan udledes af identificeringen af de forskellige former for politisk protest.⁸⁶

Først og fremmest skal handlingerne forstås som sæt af rutiner, der er tillært, udvekslet og udøvet gennem en relativ bevidst proces; som kulturelle kreationer. De opstår ikke ud af abstrakt filosofi eller politisk propaganda, men af praktisk, politisk kamp om ressourcer, rettigheder og idealer. De er som et teaters repertoire ikke kun udtryk for enkeltpersoners optræden, men for den palet af kollektive aktionsmuligheder, der kan tages i anvendelse, alt efter hvad der i en given situation vurderes at være mest fordelagtigt.⁸⁷ I tidligere værker havde Tilly allerede fremhævet strejken som en vigtig nøgle til at forstå de samfundsændringer, der skete i den efterfølgende periode. Med den kraftige forøgelse af en proletariseret befolkning, urbanisering og en støt stigende industrialisering, der fandt sted i Europa igennem 1800-tallet, og med fremkomsten af den socialistiske arbejderbevægelse, var strejken både et udtryk for en intensiveret konflikt om kontrollen med arbejdskraften og et af de mest potente våben i kampen for et mere socialt og demokratiske samfund. Strejken og det ofte tilknyttede demonstrationsoptog blev en rutine, en velkendt metode, hvis man på en arbejdsplads eller i en branche var utilfreds med løn- og arbejdsvilkårene.⁸⁸

Seneste har Tilly posthumt udgivet bogen *Contentious Performances* (2008), hvor han ifølge kollegaen Sidney Tarrow endegyldigt giver ideen om konfliktrepertoiret "sustained empirical application". Her definerer han stadig repertoiret som krav-fremførende rutiner, der er rettet mod modparten i et konfliktpar som fx arbejdsgiver/-tager, og tilføjer dertil, at variationer i repertoireerne fremkommer af en kombination af forhold, der sætter rammerne for protesternes udtryk. Der er dels statsapparatets praksis, dels historiske erfaringsstrukturer, og dels politiske mulighedsstrukturer.⁸⁹

---

⁸⁶ Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, op.cit., s. 95-96, 98. Der plæderes i artiklen for at oversætte ordet 'contention' til 'konfrontation', samtidig med at 'repertoire of contention' oversættes til 'konfliktrepertoire'. Jeg har valgt at gøre det samme her.

⁸⁷ Tilly 1995, op.cit., s. 41-42.

⁸⁸ Charles Tilly: *From Mobilization to Revolution*, Reading 1978, s. 159-161. Se også: Shorter & Tilly 1974, op.cit.; og Leopold H. Haimson og Charles Tilly (red.): *Strikes, Wars, and Revolutions in an International Perspective. Strike Waves in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries*, Cambridge 1989.

⁸⁹ Sidney Tarrow: Charles Tilly and the Practice of Contentious Politics, *Social Movement Studies*, 7, 3, 2008, s. 225-246, s. 226, 237.

Selvom statslige forhold kun er undersøgt i Artikel 6, er det oplagt, at aktivisternes ageren har foregået i en dynamisk forbindelse til især statsmagten, men også til en eller flere andre modparter som arbejdsgivere eller konkurrerende politiske grupperinger. Det har også været en gennemgående observation, at de implicerede aktivister opererede inden for en bestemt historisk forståelsesramme, præget af kollektiv erindring, jf. især Artikel 1 og 3. Betydningen af det sidste element om de politiske mulighedsstrukturer, vil jeg se nærmere på i næste afsnit. Først vil jeg kort komme ind på det konkrete konfliktrepertoire i afhandlingens periode.

Som i de tidligere perioder, skete der også i det korte 20. århundrede betydningsfulde forskydninger i, hvilke protestformer, der var mest brugte, og hvilke nye, der kom til gennem innovative påfund. I dansk sammenhæng har Flemming Mikkelsen kortlagt udviklingen baseret på *Avisårbogen*, senest i antologien *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia*. I grove træk finder han, at kategorierne 'offentlige møder', 'demonstrationer', 'forstyrrelser af offentlig orden og optøjer', 'konfrontationer med politiet' og 'strejker' var de mest anvendte kollektive aktionsformer gennem hele perioden. Dertil var der en række mere korterevarende udslag, som især en stigning af 'voldelige konfrontationer mellem forskellige grupperinger' i 1920'- og 1930'erne samt en fremvækst af 'besættelser' og 'blokader' fra slutningen af 1960'erne til midt i 1980'erne.⁹⁰ Samlet set har begrebet konfliktrepertoire været med til at skærpe min opmærksomhed på protestformernes kulturelle ophav, deres situationelle brug og deres foranderlige karakter.

Mit fokus på efterretningsaktiviteter fortjener også i dette kapitel et par ekstra ord, da denne form for virksomhed oftest forbindes med stater, men altså også udføres af private aktører, evt. i samarbejde med stater.⁹¹ I bund og grund handler denne form for aktivitet om at gøre én i stand til at udøve magt over andre, hvorfor den potentielt er relevant for alle politiske aktører. For at uddybe dette citerer førnævnte Bułhak den amerikanske politolog James Der Derian for at karakterisere efterretningsvirksomhed som "the continuation of war by the clandestine interference of one power into the affairs of another."⁹² Altså, kan man med Carl von

---

⁹⁰ Mikkelsen 2018, op.cit., s. 75; og Flemming Mikkelsen: Denmark 1946-2015: Popular Struggle in an Era of Democracy, s. 111-161, i: Mikkelsen, Kjeldstadli & Nyzell 2018, op.cit., s. 114-115.

⁹¹ Adda Bozeman: Political Intelligence in Non-Western Societies: Suggestions for Comparative Research, s. 115-155, i: Roy Godson (red.): *Comparing Foreign Intelligence: The US, the USSR, the UK, and the Third World*, Washington 1988, s. 135. Se også: Michael Warner: Building a Theory of Intelligence Systems, s. 11-37, i: Gregory F. Treverton og Wilhelm Agrell (red.): *National Intelligence Systems. Current Research and Future Prospects*, Cambridge 2009, s. 20.

⁹² Bułhak 2014, op.cit., s. 2. Citatet er oprindeligt fra James Der Derian: *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed and War*, Cambridge, 1992.

Clausewitz' *Vom Kriege* (1832) i mente forstå det sådant, at efterretningsaktivitet ligesom krig er en forlængelse af politik, blot med hemmelige og mere voldsomme midler end de gængse i et moderne demokrati. Det giver derfor også god mening, at også det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivister kunne have efterretningsaktiviteter på sit repertoire.

En af de tidligste og mest indflydelsesrige teoretikere inden for denne hårde ende af politik var den russiske socialistfører Vladimir Iljitj Lenin. Ifølge hans kanoniserede værk *Hvad må der gøres?* (1902) skulle den bolsjevikiske bevægelse bygge videre på de hemmelige selskabers århundrede lange, konspiratoriske erfaringer med 'safe houses', kodede signaler, brug af falske navne og kontraspionageteknikker, men også supplere dem med partiorganisation og orientering mod 'masserne'. Konkret var det i begyndelsen af det 20. århundrede Lenins plan at opbygge et "velorganiseret hemmeligt apparat", "et netværk af agenter" omkring distributionen af Ruslands Socialdemokratiske Arbejderpartis eksilavis *Iskra* (Gnisten) og forberedelsen af det ultimative opgør, der ville føre til den socialistiske revolution. Da bolsjevikkerne faktisk lykkedes med en magtovertagelse 15 år senere var traditionen for konspiration (*konspiratsya*) indlejret i den kommunistiske bevægelse fra starten, og den spredte sig til resten af verdenen med Kominterns oprettelse, jf. Artikel 2.⁹³ I 1936 vurderede den ledende, danske kommunist, Arne Munch-Petersen, at mere end halvdelen af de københavnske partimedlemmer havde været involveret i såkaldt "særligt arbejde" for Kominterns hemmelige tjeneste.⁹⁴

Politiske mulighedsstrukturer

Contentious Politics opfattes grundlæggende som noget, der *altid* foregår. Mennesker med forskellige interesser interagerer kontinuerligt omkring kravfremsættende rutiner. Det er svært at forestille sig en situation, hvor ingen er utilfredse med de eksisterende samfundsforhold, og hvor ingen prøver at ændre den gældende politiske situation igennem en eller anden form for politisk aktivisme. Samtidigt er omfanget af protestaktiviteter ikke konstant. Antallet af kollektive aktioner og antallet af personer involveret i aktioner fluktuerer. Det går op og ned i bølger på tværs af tid og sted.

---

⁹³ McKnight 2014, op.cit., s. 2-3, 25; og Vladimir Iljitj Lenin: What is to be Done? Burning Questions of our Movement, March 1902, s. 347-567, i: V. I. Lenin: *Collected Works*, Vol. 5, Moskva 1961, s. 484, 515.

⁹⁴ Møller, Rosenfeldt & Jørgensen 2019, op.cit., s. 204.

Som jeg indleder Artikel 4 med, var de store industriarbejdspladser ofte arnested for uroligheder omkring afslutningen af Anden Verdenskrig. I Danmark blev to store generalstrejker, Augustoprøret i 1943 og Folkestrejken i 1944, skelsættende begivenheder, men bølgen af forskellige former for konfrontationer stoppede ikke med krigens afslutning. Den fortsatte indtil en ny politiske og økonomiske magtbalance var blevet fastsat, hvilket skete samtidigt med begyndelsen af den kolde krig.⁹⁵ Udviklingen var ikke ulig den, der gjorde sig gældende ved udgangen af Første Verdenskrig, hvor der på tværs af Europa skete en dramatisk stigning i antallet af strejker og strejkende.⁹⁶ Dette sammentræf af begivenheder har fået Tilly til at teoretisere over en generel samfundsmæssig tendens i relationen mellem både industrielle og politiske konflikter og mellem krig og strejker:

”As a war draws to its close, both capitalist and organized workers often begin to press their suspended or repressed claims on the state. If the state has lost power – especially by starting to lose the war – its ability to meet those claims has declined just as it has become more vulnerable to claims; a war-shaken state often faces massive, politicized industrial conflict.”⁹⁷

For Danmarks vedkommende var udgangen af Anden Verdenskrig præget af først besættelsesmagts vigende krigslykke og et sammenbrudt samarbejde med den danske regering i august 1943, dernæst efter befrielsen en *war-shaken* dansk samlingsregering. Som Tilly er inde på, åbner sådanne ændringer i samfundsstrukturen muligheder for forskellige aktører til at fremsætte krav, som tidligere havde været begrænset af en mere konsolideret statsmagt.

Statsmagten spiller derfor en central rolle i rammesætningen af den politiske protest, men flere og mere specifikke elementer kan indgå i defineringen af, hvad der regnes som bestemmende for de politiske mulighedsstrukturer. Doug McAdam har sammenfattet følgende fire formelle og uformelle magtpolitiske dimensioner, som der er forholdsvis konsensus omkring i forskningen:

”1. The relative openness or closure of the institutionalized political system

---

⁹⁵ Mikkelsen 1992, op.cit., s. 320. Se også: Mikkelsen 2023, op.cit.

⁹⁶ Silver 2003, op.cit., s. 125-127.

⁹⁷ Charles Tilly: Introduction: The effects of short-term variation, s. 433-448, i: Haimson & Tilly 1989, op.cit., s. 444.

2. The stability or instability of that broad set of elite alignments that typically undergird a polity
3. The presence or absence of elite allies
- 4, The state's capacity and propensity for repression"⁹⁸

Dimensionerne overlapper delvist med de i de forrige afsnit nævnte forhold, der påvirker konfliktrepertoarerne, jf. hvad et regime tillader. I et vestligt demokrati som det danske er der åbenlyst flere muligheder for at udtrykke protest end i diktaturstater, og der kan være andre konstellationer af magtpolitiske eliteaktører. Historisk set kunne det i Danmark omfatte politiske partier, kongemagten, erhvervsdynastier, interesseorganisationer o.l. Deraf følger, at mulighedsstrukturerne løbende ændrer sig og er periodespecifikke.

Begrebet *politiske mulighedsstrukturer* har således skærpet min opmærksomhed på aktivismens politiske kontekst, myndighedernes rolle samt givet retning for valg af historiske cases.

Sociale bevægelser

Stor politisk utilfredshed og åbninger i mulighedsstrukturerne genererer imidlertid ikke sig i selv politisk protest. Det har derfor været relevant at inddrage endnu et kernebegreb fra *Contentious Politics*-tilgangen i afhandlingens analyser, nemlig *sociale bevægelser*. Ikke al aktivisme foregår inden for en social bevægelse, men det meste har gjort det i det 19. og 20. århundrede. Det er også i den sammenhæng, at aktivismen kan få størst politisk virkning. Det er ofte sammenfaldet af mange, store protester, der kan gøre en forskel og gennemtvinge samfundsforandringer.⁹⁹

De danske sociologer Lasse Lindekilde og Thomas Olesen, der med bogen *Politisk protest, aktivisme og sociale bevægelser* (2015) har introduceret feltets teori på dansk, definerer en social bevægelse som:

---

⁹⁸ Doug McAdam: *Political Opportunities: Conceptual origins, current problems, future directions*, s. 23-40, i: Doug McAdam, John D. McCarthy og Mayer N. Zald (red.): *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, mobilizing structures, and cultural framings*, Cambridge 1996, s. 27.

⁹⁹ Det skal bemærkes, at der også findes eksempler på sociale bevægelser, der ikke arbejder for større samfundsforandringer gennem offentlig agitation, og der i langt højere grad har søgt at opnå politiske mål via etablerede magtkanaler (Dieter Rucht: *Studying Social Movements. Some Conceptual Challenges*, s. 39-62, i: Stefan Berger og Holger Nehring (red.): *The History of Social Movements in Global Perspective. A Survey*, London 2017. De har dog typisk ikke været venstreorienteret, hvorfor der her og i øvrigt i det meste social movement-litteratur sættes lighedstegn mellem sociale bevægelser og protestbevægelser.

”... en kollektiv og koordineret handlen med en vis udstrækning over tid, der udgøres af en flerhed af konkrete og netværksrelaterede aktører, udtrykker sig gennem politisk protest, har politiske mål og bygger på en grad af fælles identitet.”¹⁰⁰

Forfatterne tager udgangspunkt i nogle af de mest kendte protestbevægelser fra første halvdel af 2010'erne som Occupy Wall Street, Los Indignados m.fl. Et i denne sammenhæng oplagt historisk eksempel er arbejderbevægelsen, der for alvor tog form som en social bevægelse i Danmark i 1870'erne og over de næste årtier udviklede sig nærmest eksplosivt i et netværk af foreninger med mange medlemmer. Flere andre bevægelser opstod parallelt eller delvist overlappende med arbejderbevægelsen, fx kvindebevægelsen, fredsbevægelsen og senere kom som omtalt i forrige kapitel 'nye sociale bevægelser' til.

De enkelte sociale bevægelser består ifølge definitionen af et netværk af konkrete protestaktører, hvor såkaldte *social movement organizations* (SMO'er) typisk udgør en organisatorisk kerne. I første halvdel af 1890'erne var det fx Det socialdemokratiske Arbejderparti i Danmark (Socialdemokratiet) og De samvirkende Fagforeninger i København (forløberen for De samvirkende Fagforbund i Danmark) i den danske arbejderbevægelse. Med tiden blev organisationerne integreret i det etablerede magtsystem og ophørte helt eller delvist med at udtrykke sig gennem protest. Sociale bevægelser skal omvendt heller ikke reduceres til SMO'erne, om end mere etablerede organisationer ofte fungerer som vigtige facilitatorer, der kan give aktivismen afgørende mobiliseringsafsæt gennem deres ressourcer.¹⁰¹

Som mere end antydnet med Drude Dahlerups benævnelse af den amerikanske *social movement*-tilgang som 'ressource-mobilisering-skolen', så har spørgsmålet om ressourcemobilisering udgjort et centralt element i forståelsen af protest og politisk aktivisme. Kerneargumentet har været, at i stedet for at antage, at der er en tæt forbindelse mellem omfanget af utilfredshed og protestaktiviteter, så skal man hellere rette opmærksomheden mod, hvordan protesten bliver mobiliseret gennem organisering og brug af ressourcer. Teoriudviklingen tog oprindeligt afsæt i de overvejelser omkring komplekse dynamikker og taktikker, som også

---

¹⁰⁰ Lindekilde & Olesen 2015, op.cit., s. 42.

¹⁰¹ Ibid., s. 42-43.

forskellige aktivistiske bevægelser ledere og teoretiker havde beskæftiget sig med og havde generelt en større åbenhed overfor at forstå rationalerne bag den praktiske udfoldelse af politisk aktivisme, herunder valg af protestformer. Hensigten var at kunne komme med bedre forklaringer på, hvorfor mennesker er villige til at gå sammen om at mobilisere ressourcer til at frembringe politiske krav, og hvordan de gør det.¹⁰²

Mere specifikt har der især været fokus på at forklare, hvordan SMO'er opstår, og hvordan de sikrer deres overlevelse gennem mobilisering af forskellige former for ressourcer. Det er i den forbindelse blevet fremhævet, at disse organisationer mobiliserer, ophober og lever af mindst fem typer af ressourcer: 1) *materielle ressourcer* (penge, mødelokaler, kontorfaciliteter, transportmidler o.l.), 2) *menneskelige ressourcer* (frivillig arbejdskraft, ekspertise, erfaringer m.v.), 3) *social-organisatoriske ressourcer* (eksisterende sociale netværk som venner, kollegaer, naboer etc.); 4) *moralske ressourcer* (legitimitet og solidarisk/sympatisk, folkelig opbakning); og 5) *kulturelle ressourcer* (viden om konfliktrepertoarer, kulturelle koder, symboler og forståelsesrammer; produktion af litteratur, film, musik etc.). Forholdet mellem ressourcer og organisation opfattes desuden som dialektisk; sociale bevægelsesorganisationer opstår, hvor ressourcer er befordrende og faciliterende, men deres overlevelse og vækst afhænger af organisationernes evne til at tiltrække og udnytte nye strømme af ressourcer.¹⁰³

Afhandlingens artikler fokuserer på forskellig vis på ressourcemobilisering. De materielle ressourcer er mere eller mindre behandlet i alle artiklerne, ikke mindst spørgsmålet om pengemidler er vigtige omdrejningspunkter. De menneskelige ressourcer er undersøgt specifikt i de to artikler, der inddrager de enkelte aktivisters liv, herunder også spørgsmål om lederskab, som jeg vil vende tilbage til nedenfor. Tæt knyttet hertil er de social-organisatoriske ressourcer, der er behandlet mere eller mindre direkte i de samme artikler samt i de to artikler om efterretningsaktiviteter (Artikel 2 og 6) i form af afdækninger af formelle og uformelle sociale og politiske netværk, herunder hvordan aktivister og protestorganisationer trækker på politiske organisationer og statslige institutioners ressourcer. De moralske og kulturelle former for ressourcer er forsøgt indkredset i to artikler, der beskæftiger sig med aktivistiske initiativer rettet

---

¹⁰² John D. McCarthy og Mayer N. Zald: Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory, *American Journal of Sociology*, 82, 6, s. 1212-1241, s. 1212-1213, 1216.

¹⁰³ Bob Edwards og John D. McCarthy: Resources and social movement mobilization, s. 116-152, i: David A. Snow, Sarah A. Soule og Hanspeter Kriesi (red.): *The Blackwell Companion to Social Movements*, Malden 2004, s. 132-133.

mod at vinde både den bredere befolknings opbakning og konsolidere internt sammenhold gennem forskellige kulturelle udtryk, forsøg på at skabe resonansskabende framing af konflikternes problemstillinger samt på at opbygge og understøtte ideologiske forståelsesrammer (Artikel 1 og 5).

Det sidste handler om at konstruere et fælles "vi", en kollektiv identitet, som er afgørende for sammenhængskraften i en social bevægelse. I sådan en proces spiller referencer til fortiden ofte en vigtig rolle. Sociale bevægelser kan så at sige få næring af at trække på kollektive erindringer, lave paralleller til fortidige kampe og gentage tidligere tiders praksisser og ritualer. På det individuelle plan kan aktivisten finde legitimitet og motivation i identifikationen med historiske kampe og følelse af egne gerningers historiske betydning.¹⁰⁴ I den forbindelse er det oplagt at nævne, at den antifascistiske kamp i Den spanske borgerkrig og under Anden Verdenskrig har været en vigtig referenceramme for venstrefløjen under den kolde krig.¹⁰⁵ En anden identitetsskabende historisk reference på den yderste venstrefløj har været Oktoberrevolutionen, som årligt blev fejret, genfortalt og aktualiseret. Fortællingen om Oktoberrevolutionen var med til at forme en overordnet forståelsesramme for mange venstrefløjsaktivister igennem det korte 20. århundrede, jf. Artikel 1. Spørgsmålet om framing kan endelig også relatere sig til den politiske aktivismes virkning i samfundet, et "udefra"-perspektiv, som det ikke har været et hovedsigte at afklare i afhandlingens artikler. Det ville i givet fald have krævet en anden forskningsstrategi, hvor der blev set mere systematisk på venstrefløjsaktivismens diskursive vekselvirkning med det omkringliggende samfund og evt. aktivisternes efterliv, jf. Drude Dahlerups undersøgelse af kvindebevægelsen.

Mere opmærksomhed har der til gengæld været på lederskab, der traditionelt er blevet tillagt betydning i forklaringen af, hvordan en protestorganisation formår at veksle de mobiliserede ressourcer til protestaktivitet. Ofte bruges også begrebet entreprenørskab, der henviser til entreprenante aktivistlederes eller netværk af politiske entreprenørers evne til at motivere, træffe strategiske beslutninger, holde karismatiske taler, skabe alliancer på tværs af

---

¹⁰⁴ Ron Eyeran: *Social movements and memory*, s. 79-83, i: Anna Lise Tota og Trever Hagen (red.): *Routledge International Handbook of Memory Studies*, London 2015, s. 79. Se også: Stefan Berger og Christian Koller: *Introduction: Memory Studies Meets Social Movement Studies*, s. 1-17, i: Stefan Berger og Christian Koller (red.): *Memory and Social Movements in Modern and Contemporary History*, Cham 2024.

¹⁰⁵ Pontus Järvstad: *Postwar Mnemonic Anti-Fascism. The Nordic Committees against the Greek Junta, 1967-1974*, ph.d.-afhandling, University of Iceland, 2024.

hidtil adskilte sociale grupper, politiske holdninger og identiteter m.v. De så at sige faciliterer spredningen af sociale bevægelers konfliktrepertoire.¹⁰⁶ Generelt har lederskab dog været et underbelyst emne inden for den sociologiske udforskning af sociale bevægelser, fordi der dels har været et ønske om at undgå at blive slået i hartkorn med de udbredte, men ofte også forsimplede 'great man'-teorier, og dels fordi et lederfokus har stået i et modsætningsforhold til idealer om kollektivitet og spontanitet blandt både aktivister og forskere.¹⁰⁷

Som med det efterretningshistoriske perspektiv, så er afhandlingens lederskabsperspektiv altså med til at kaste nyt lys på venstrefløjsaktivisme. Lederskabets betydning er mest direkte blevet undersøgt i artiklen om den københavnske bryggeriarbejderstrejke i 1985, hvor jeg dykker ned i Finn Sørensen og Barbara Krygers livshistorier (Artikel 5), men også i artiklen om aktivisterne fra de lange 1970'ere, hvor de interviewede personer fortrinsvist kom fra ledelseslagene i deres respektive organisationer (Artikel 3). Lederskabet knytter an til spørgsmålet om den individuelle aktørs betydning, hvilket også i tiltagende grad er blevet en integreret del af *Contentious Politics Studies*.

Den personlige dimension

Afhandlingens fokus på den individuelle aktør er bl.a. inspireret af førnævnte James R. Barretts og hans bog *History from the Bottom up and Inside Out* (2017). Med baggrund i sit livslangt virke inden for det amerikanske felt for *radical history*, hvor venstrefløjsaktivisme og det 20. århundredes kommunistiske bevægelse har været de primære studiegenstande, personificerer han forskningstraditionens udvikling. Det faglige afsæt har per definition haft kollektivet – fællesskabet (*community*), den sociale bevægelse, fagforeningen eller masserne – som omdrejningspunkt, men i stigende grad har den individuelle aktør i historien trængt sig på. Ligesom Barrett har jeg set et behov for at komme tættere på den 'indre historie'. På de radikales identiteter, personligheder,

---

¹⁰⁶ Lindekilde & Olesen 2015, op.cit., s. 73-74. På svensk 'rörelsesentrenörer' (Pinto, Ericsson & Nyzell 2015, op.cit., s. 102). En anden variant er *brokers*, der spreder konfliktrepertoarer gennem kontakter til andre aktivistmiljøer. Et dansk eksempel er Carl Scharnberg. Han deltog i Aldermastonmarchen i England i 1960 og var samme år med til at organisere Holbækmarchen, hvor der deltog nordmænd og svenskere, der året efter lavede lignende demonstrationstog i Norge og Sverige (Martin Ericsson og Jenny Gustafsson: Kampanjen mot atomvapen och det tidiga 1960-talets svenska protestrepertoar, *Scandia*, 90, 1, 2024, s. 85-114, s. 92.)

¹⁰⁷ Colin Barker, Alan Johnson og Michael Lavalette: Leadership matters: an introduction, s. 1-23, i: Colin Barker, Alan Johnson og Michael Lavalette (red.): *Leadership and social movements*, Manchester 2001, s. 1-4. Se også: Ron Aminzade, Jack A. Goldstone og Elizabeth J. Perry: Leadership Dynamics and Dynamics of Contention, s. 126-154, i: Ronald R. Aminzade m.fl. (red.): *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*, Cambridge 2001.

personlige relationer og følelser.¹⁰⁸ Selvom den politiske aktivisme trives bedst under bestemte samfundsmæssige og kollektive forhold, så indeholder den alt andet lige en personlige dimension. For at blive ført ud i livet, er aktivismen afhængig af strategiske beslutninger på individniveau.¹⁰⁹

I *Freedom Summer*-projektet fandt Doug McAdam, at de deltagende aktivister var domineret af såkaldt "biografisk tilgængelighed". De var typisk studerende med få forpligtelser, for hvem aktivismen fremstod mindre tidskrævende og mindre risikabel, end hvis de havde været i en anden livsfase. Kun 10 % var gifte, kun 2 % var forældre. Uden krævende forpligtelser i forhold til børn, ægteskab og fast arbejde havde de også mere fritid. De var derved specielt tilgængelige for at udtrykke deres politiske værdier gennem aktivisme. Den forholdsvis korte livsfase, hvor folk har opnået en relativ uafhængighed af sine forældre og endnu ikke selv har fået forældreansvar, åbnede ifølge McAdam således et aktivistisk mulighedsrum. Eller sagt med lidt andre ord; unge har en større tilbøjelighed til at engagere sig i politisk aktivisme.¹¹⁰

Selve aldersspørgsmålet er ikke blevet behandlet specifikt i afhandlingens artikler, men der tegner sig alligevel nogle konturer på tværs af casestudierne, der ikke så entydigt bekræfter McAdams resultater. Generelt har de omhandlede *social movement*-organisationer uden tvivl bestået af mange unge mennesker, men med hensyn til både ledende og faglige aktivister, så har de typisk ikke været helt unge, jf. Artikel 4-5. I forlængelse af spørgsmålet om livsfasespørgsmålet, der er individuelt orienteret, knytter sig også et generationelt spørgsmål. Var efterkrigsgenerationen (*the baby boomers*) fx særligt disponeret for et ungdomsoprør? Havde de en særlig demografisk profil, der gjorde dem mere tilbøjelig til at tage del i politisk aktivisme? Temaet bliver aktualiseret i Artikel 3, hvor det fremdrages, at mange 68'ere er påvirket af den populære fortælling om, at de brød med deres forældregeneration (det såkaldte "the generational gap"), men at det ved en nærmere granskning af deres livshistorie er tydeligt, at deres aktivistiske engagement var indlejret i det 20. århundredes historie, herunder ikke mindst deres forældres historier.

---

¹⁰⁸ Barrett 2017, op.cit., s. 4.

¹⁰⁹ Se også: James M. Jasper: *The Art of Moral Protest. Culture, Biography and Creativity in Social Movements*, Chicago 1997. Her skriver Jasper bl.a.: "Research that focuses on the organizations of protest, as important as these are, loses sight of careers of protest, the personalities of protestors, and the pleasures of protest." (Ibid., s. 215.)

¹¹⁰ McAdam 1988, op.cit., s. 44; og Jack A. Goldstone og Doug McAdam: *Contention in Demographic and Life-Course Context*, s. 195-221, i: Aminzade m.fl. 2001, op.cit., s. 213-214.

Dertil opereres der i forskningslitteraturen med begrebet ”kognitiv åbenhed”, der kan opstå i forbindelse med konkrete oplevelser, som ryster vante forestillinger og stimulerer en søgen efter nye holdepunkter i livet. Der er fx blevet peget på, at aktivisters møde med politivold har haft betydning for, at de selv efterfølgende er blevet mere aktive i grupper, der benytter sig af politisk vold.¹¹¹ Der peges hermed i retning af, at der udover et bevidst valg om at deltage i politisk aktivisme, fordi det livsfasemæssigt har været muligt, og derfor måske føltes endnu mere rigtigt, så er der også en mere ubevidst side af det aktivistiske tilvalg. Man kan tale om, at aktivister kan være tilbøjelige til aktivisme eller radikalisme (voldelig aktivisme).¹¹² Dette element i aktivisters veje ind i den politiske aktivisme er især blevet undersøgt i Artikel 3, hvor jeg bl.a. inspireret af projektet *Around 68* har set på ’transformative rejser’, som en form for liminal fase, hvor en ny identitet kan skabes.

Selvom individuelle forklaringer på et aktivistisk engagement ikke kan stå alene, er det en af afhandlingens pointer, at indsigt i de enkelte aktørers liv kan bidrage til forståelsen af venstrefløjsaktivismens historie.

Livshistorie og mundtlig historie

I forlængelse af pointeringer af perspektiverne i den personlige dimension er det derfor fundet relevant at inddrage begrebet livshistorie (*Life History*), der netop handler om at opnå forståelse af bredere menneskelige forhold ved at tilegne sig viden om og indsigt i enkelte menneskers erfaringer gennem dokumentation af nuancer, kompleksitet og mening i et givet liv.¹¹³ Som formuleret af de franske sociologer Olivier Fillieule og Erik Neveu kan livshistorier være en frugtbar indgang til forståelsen af betydningen af det komplekse samspil på individ-, gruppe- og samfundsniveau.¹¹⁴ Eksempelvis har de to førnævnte bryggeristrejkelederes liv kunnet bruges i Artikel 5 til at fortælle om venstreoppositionelle grupperinger, der udfordrede fagforeningerne; om det faglige miljø, der var på Carlsberg og Tuborg i 1970-80’erne; og om den teknologiske udvikling og globaliseringens udfordringer af traditionelle arbejdsforhold.

---

¹¹¹ Lindekilde & Olesen 2015, op.cit. s. 142. Forfatterne henviser bl.a. til Donatella delle Porta: *Social Movements, Political Violence and the State*, Cambridge 1995.

¹¹² Lindekilde & Olesen 2015, op.cit., s. 143.

¹¹³ Ardra L. Cole og J. Gary Knowles (red.): *Lives in Context: The Art of Life History Research*, Lanham 2001, s. 23. Se også: Valerie J. Janesick: *Oral History, Life History, and Biography*, s. 151-165, i: Audrey A. Trainor og Elizabeth Graue (red.): *Reviewing Qualitative Research in the Social Sciences*, New York 2013, s. 152.

¹¹⁴ Jf. Olivier Fillieule og Erik Neveu: *Activists Forever? Long-Term Impacts of Political Activism*, Cambridge 2019, s. 14.

Indhentningen af empiri til denne type af studier sker typisk ved hjælp af interviews. Den italienske sociolog Lorenzo Bosi fremhæver således livshistorieinterviews som et kraftfuldt holistisk instrument til at rekonstruere den individuelle aktørs dynamiske livsbaner og til at give forståelse af, hvordan mønstre af forskellige livsbaner kan relateres til deres kontekst. Et kritisk punkt synes her oplagt at være udvalget af empirisk data eller konkret, hvilke personer der skal udvælges til at blive interviewet, men som Bosi også er inde på, skal det holdes for øje, at metoden ikke er et værktøj til at opbygge en repræsentativ delmængde af aktivister. Det ville man i givet fald bedre kunne gøre med spørgeskemaundersøgelser, hvor respondenterne er udvalgt enten tilfældigt eller systematisk. Det er derimod en kvalitativ metode, hvor der kan tilstræbes variation, hvis det er relevant og muligt.¹¹⁵

Livshistorieinterviews er blevet brugt i to cases. I den ene (Artikel 3) blev der tilstræbt variation med hensyn til alder, køn og politisk orientering inden for tre udvalgte bevægelser, henholdsvis Vietnambevægelsen, anti-apartheid-bevægelsen og miljøbevægelsen, som vurderedes til at være både centrale og tidstypiske. Udvalget af aktivister i den anden case (Artikel 5) havde fra starten et fokus på ledelseslagene. Derudover blev de i højere grad udvalgt dynamisk (også kaldet "*snowball*"-sampling). Konkret blev der taget udgangspunkt i bryggeriarbejderen og strejkelederen Finn Sørensen. Derfra blev undersøgelsen udvidet til andre ledende aktivister på baggrund af den kumulative indsigt; konkret andre medlemmer af Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg og andre tilknyttede personer. Metoden har oplagt den ulempe, at der er risiko for at vælge aktører, der forstærker bestemte synsvinkler, hvilket er særligt udfordrende, når gentagelser i fortællingerne også kan indikere centrale forhold af betydning. Uanset har aktørernes livshistorier ifølge Bosi et potentiale til at komplementere og supplere de skriftlige kilder ved at kunne give en bedre forståelse af de enkelte aktivisters handlerum og de meso- og makrokontekster, de befandt sig i.¹¹⁶

I relation til det historiefaglige felt knytter livshistorie sig til det mere udbredte og anvendte begreb *Oral History* eller mundtlig historie, som er blevet defineret som en:

---

¹¹⁵ Lorenzo Bosi: Life Histories Interviews for the Study of Political Participation, s. 284-297, i: Marco Giugni og Maria Grasso (red.): *The Oxford Handbook of Political Participation*, Oxford 2022, s. 286-287, 290.

¹¹⁶ Ibid., s. 293.

”... forskningsmetode, der indsamler, dokumenterer og fortolker vidnesbyrd og erindringer gennem mundtlige interviews. Metoden benytter sig af den klassiske kildekritik, der også anvendes på skriftlige kilder, men har desuden udviklet og inkorporeret kildekritiske værktøjer, bl.a. fra erindringshistorisk teori.”

Den erindringshistoriske tilgang har eksplicit problematiseret erindringen – dens subjektive og foranderlige karakter præget af personlige efterrationaliseringer og kollektive fortællinger i samfundet samt interviewerens påvirkende rolle, også betegnet som interviewets intersubjektivitet.¹¹⁷

I forlængelse heraf kan gentages den særlig opmærksomhed, der har været på, at 68-generationens narrativ om ungdomsoprørets generationelle, antiautoritære og emanciperende kvaliteter kan skygge for andre indsigter i aktivisternes veje ind i den politiske aktivisme (Artikel 3). Det er endvidere oplagt, at jeg som interviewer kan komme til at påvirke interviewpersonens fortællinger ved at spørge ind til nogle bestemte sider af sagen, bl.a. når jeg i specielt den ene case på forhånd har besluttet mig for at undersøge betydningen af strejkeledelse. Hertil kan tilføjes, at bare den indledende kommunikation med aktivisterne, hvor jeg fortalte om projektet, tilsyneladende påvirkede deltagernes syn på begivenhederne og de bagvedliggende dynamikker. Nogle mere end andre. Enkelte havde i forvejen beskæftiget sig indgående med deres egen historie og virkede på den baggrund generelt mindre påvirkelige.

I Artikel 3 og 5 er der oversigter med navne over alle interviewpersoner, hvornår de er født, hvor og hvornår interviewet fandt sted, samt deres organisatoriske tilhørsforhold.

Skriftlige kilder

Mens livshistorieinterviews kan være brugbare kilder til både nye oplysninger om faktiske forhold og en bedre forståelse af den personlige dimension af aktivismen, kan de ikke stå alene, når undersøgelsens problemstillinger retter sig mod aktivisme på et kollektivt mesoniveau eller et samfundsmæssigt makroniveau. De kan være med til at pege på centrale elementer og sammenhænge, der bør undersøges nærmere, men de giver typisk ikke et tilstrækkeligt grundlag til at afdække, hvilke forhold der reelt gjorde sig gældende; fx hvordan og hvor meget der blev

---

¹¹⁷ Sofie Lene Bak (red.): *Oral History i Danmark*, Odense 2016, s. 9-13.

samlet ind under en bestemt konflikt; og hvilke beslutninger, der blev taget på et bestemt møde. Blev der fx udbetalt strejkeunderstøttelse under Bryggeristrejken i 1985? Det var der ikke enighed om blandt interviewpersonerne. Derfor kan skriftlig dokumentation i form af arkivalier være bedre kilder, fordi de ofte er samtidige og skabt med et andet formål for øje end at udlægge omstændigheder omkring forhold, som man efterfølgende bevidst eller ubevidst kan have en interesse i at vinkle på en bestemt måde. De samtidige kilders udsagnskraft kan derfor i nogle tilfælde være betydeligt større.

Af trykte kilder er der først og fremmest gjort brug af partiaviser, fagblade og trykte erindringer. De er i afhandlingens artikler blevet brugt både som levn og beretninger. I Artikel 1 er partiaviser/-blade (især DKP's *Land og Folk*) benyttet som hovedkilde til, hvordan de politiske aktører forsøgte at frame sig selv gennem jubilæumsfejringerne af Oktoberrevolutionen, men også til at afdække, hvad de konkret havde på programmet på mærkedagen den 7. november. I forbindelse med Artikel 2 er der søgt på enkeltbegivenheder og navne i det norske Nasjonalbibliotekets Nettbibliotekets avissamling, der indeholder over 2,5 millioner avisnumre, og brugt enkelte artikler, som sammen med Einar Gerhardsens erindringer kunne supplere med yderligere oplysninger. I Artikel 4 er partiaviserne *Land og Folk* og *Social-Demokraten* sammen med *Typograf-Tidende* blevet benyttet til at afdække begivenhedernes gang under de behandlede konflikter, og faglig redaktør David Hejgaards erindringer er blevet brugt til at belyse avisens rolle under Typografkonflikten i 1947 og det kommunistiske netværk, der stod i spidsen for strejken. I Artikel 5 er Socialistiske Bryggeriarbejderes blad *SB*, fagbladet *Bryggeriarbejderen* samt enkelte udgivelser fra maoistiske grupperinger blevet inddraget som kilder til, hvordan de involverede aktører udlagde den fagpolitiske situation på og omkring de københavnske bryggerier i 1970'erne og 1980'erne. I Artikel 6 er der inddraget flere både samtidige og nutidige statslige rapporter, bl.a. fra Undersøkelsskommissjonen af 1945, der var den norske pendant til Den Parlamentariske Kommission i Danmark, og den såkaldte Lund-rapport om overvågning af norske statsborgere under den kolde krig. Dertil er der inddraget trykte erindringer og trykte dagbøger fra involverede personer som Willy Brandt og Tage Erlander.

Større betydning for mine undersøgelser har de utrykte kilder haft. Især for Artikel 2, 4 og 6 har arkivalier udgjort den primære empiri. De fleste af de benyttede arkiver stammer fra Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), der er landsdækkende arkiv for

den danske arbejderbevægelse. I Artikel 1 og 4. er der bl.a. gjort brug af DKP's arkiv, der oprindeligt blev indsamlet i 1989-1990, hvilket åbnede for yderligere afleveringer fra den kommunistiske bevægelse, fx arkiverne efter Ib Nørlund og Landsforeningen til Samvirke mellem Danmark og Sovjetunionen, der indgår i Artikel 1, samt papirer fra Carl Madsen, der benyttes i Artikel 3.¹¹⁸

Et andet vigtigt arkiv for kommunismens historie er Kominterns arkiv i Det Russiske Statsarkiv for Socio-Politisk Historie (RGASPI) i Moskva. Det blev først delvist åbnet som led i reformprocessen under Mikhail Gorbatsjov. Senere efter Sovjetunionens sammenbrud blev det mere generelt åbnet for forskere. Efterfølgende er der af flere omgang hjemtaget kopier vedr. danske forhold, senest kopier af danske personsager.¹¹⁹ Parallelt hermed blev der også først internationalt, siden i rent russisk regi, arbejdet for at give online adgang til scannede dele af Kominterns arkiv, hvilket ligger til grund for benyttelsen af central empiri i Artikel 2. Der er her tale om dokumenter fra arkivfond 495: Kominterns eksekutivkomité (EKKI), især opis 18: EKKI's sekretariat, samt arkivfond 510: Den skandinaviske kommunistiske føderation.¹²⁰ Fra norsk side er der ikke hjemtaget helt så mange kopier som fra dansk, men der er udgivet flere kildesamlinger i samarbejde med russiske historikere, herunder Åsmund Egge og Vadim Roginskijs *Komintern og Norge* (2006),¹²¹ som også har været relevante at inddrage i arbejdet med Artikel 2.

Fra ABA er der yderligere gjort brug af arkivalier fra Jens Otto Krag (Artikel 1); B&W-fællesklubberne på Refshaleøen og Tegholmen og Dansk Typograf-Forbund og dets Københavns Afdeling (Artikel 4); Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg, Kvindernes Klub Gl. Tap på Carlsberg, Landsorganisationen i Danmark, Poul Petersen og Venstresocialisterne (VS) (Artikel 5); og Hans Hedtoft (Artikel 6), samt et personlæg om kommunisten Willy Brauer (Artikel 4). Fra Danmark er yderligere inddraget enkelte dokumenter fra Landsforeningen til Samvirke mellem Danmark og Sovjetunionens formand Jørgen Jørgensens arkiv på det Kongelige Bibliotek i Artikel 1.

---

¹¹⁸ Carl Madsens primære arkiv findes på Det Kongelige Bibliotek.

¹¹⁹ Jørgensen 2012, op.cit., s. 396-398; og Jesper Jørgensen og Thomas Wegener Friis: Komintern og de danske kommunister. Et dansk-russisk projekt om de danske personsager i Kominterns arkiv, *Arbejderhistorie*, 2, 2014, s. 1-27. Se også: Jacobsen 2012, op.cit.; og Jørgensen 2013, op.cit.

¹²⁰ Se også: *Danica i Rusland, Kilder til Danmarks historie efter 1917 i russiske arkiver. Resultater af et forskningsprojekt*, København 1994.

¹²¹ Åsmund Egge og Vadim Roginskij (red.): *Komintern og Norge. DNA-perioden 1919-1923. En dokumentasjon*, Oslo 2006.

Dertil er der i forbindelse med Artikel 2 og 6 lagt et større arbejde i at studere arkivalier på Riksarkivet i Oslo. I Artikel 2 er der således gjort brug af dokumenter fra Justisdepartementets Politikontoret P, der koordinerede overvågningen af den revolutionære bevægelse i Norge i mellemkrigstiden, mens Artikel 6 især er baseret på tidligere hemmeligholdte dele af den norsk forsvarsminister Jens Christian Huges arkiv.¹²² Fra Norge er yderligere inddraget et enkelt dokument fra et personlæg om socialdemokraten Arnfinn Vik på Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek i Oslo.

---

¹²² Se også: Olav Njølstad: *Jens Chr. Hauge – fullt og helt*, Oslo 2008.

IV Sammenfatning af resultater

I dette kapitel vil jeg nærme mig en besvarelse af afhandlingens problemstillingerne ved at sammenfatte de seks delstudiers resultater. Det vil blive gjort med afsæt i afhandlingens tre antagelser omkring ressourcemobilisering, efterretningsaktiviteter og livshistorier. Hvert tema får nedenfor et afsnit, hvor jeg vil inddrage elementer fra de forskellige cases og derved koble dem på tværs af tid og sted. Der vil være et særligt blik for kontinuitet igennem perioden, uden at forklejne store samfundsforandringer og specifikke kontekster, der satte sit præg på aktivisterne og deres konfliktrepertoire. Den kommunistiske bevægelse spillede en hovedrolle i det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivisme, men også andre aktører på venstrefløjen tyede til aktivistiske metoder, når det blev vurderet fordelagtigt.

Ressourcemobilisering

Antagelse 1: Ressourcemobilisering er en afgørende forudsætning for politisk aktivisme.

I *Contentious Politics Studies* er tilgangen til politisk aktivisme baseret på, at aktørerne i det mindste delvist rationelt og bevidst forfølger politiske mål ved at organisere sig og mobilisere ressourcer til deres organisation, det være sig uformelle netværksgrupperinger eller mere formelle foreninger med vedtægter og medlemskontingent. Ressourcetyperne kan være mangeartede, og det er de også i de seks cases.

Om nogen var de russiske bolsjevikker bevidste om vigtigheden af en stærk organisation, hvis man vil presse store samfundsforandringer igennem, og godt hjulpet på vej af Første Verdenskrigs nedslidning af de europæiske stormagter, inklusive Det Russiske Imperium, formåede de at overtage magten i Rusland den 7. november i 1917. Oktoberrevolutionen viste sig efterfølgende med Eric Hobsbawms ord at være en epokeskabende begivenhed i verdenshistorien. "The October Revolution changed world politics", som forskere i kommunismens historie har formuleret det.¹²³ Ikke mindre end en ny slags politisk aktør med rod i den marxistiske venstrefløj trådte således frem på den storpolitiske scene.

---

¹²³ Silvio Pons og Robert Service (red.): *A Dictionary of 20th-Century Communism*, Princeton 2010, s. viii.

Af både politiske og videnskabelige grunde har der derfor siden været opmærksomhed omkring begivenheden. Dens betydning er, som jeg har undersøgt i Artikel 1, løbende blevet markeret, forhandlet og undersøgt. Fortællingen om Oktoberrevolutionen er på venstrefløjens blevet brugt som en kulturel og moralsk ressource, der er blevet mobiliseret i forsøg på at skabe en gunstig, politisk forståelsesramme. Den har fungeret som et symbol på et alternativt verdensbillede. I første omgang var Oktoberrevolutionen især vigtig for de russiske bolsjevikker som udgangspunkt for en skabelsesmyte om dannelsen et socialistisk samfund med deres parti i spidsen. Siden blev fortællingen eksporteret som idealmodel for en international bevægelse af kommunister, og den blev brugt som et legitimeringsredskab for det sovjetiske kommunistparti til at befæste sit lederskab over resten af verdens kommunistpartier.¹²⁴

I dansk sammenhæng anså DKP sig som arvtager af erfaringerne fra Oktoberrevolutionen og markerede hvert år revolutionsdagen. Den største fejring løb af stablen i 1945 i KB-Hallen i København, hvor omkring 25.000 mennesker deltog i partiets fire dages fejring af Sovjetunionens nedkæmpelse af nazismen og de danske kommunisters indsats i modstandskampen under besættelsen. Også uden for de sovjet-kommunistiske rækker fik 'Oktober' betydning som et politisk og erindringshistorisk referencepunkt. Ikke mindst gav jubilæumsfejringerne anledning til, at alternative venstrefløjsaktivistiske grupperinger af trotskister, maoister og venstresocialister kunne positionere sig. Den interne kappestrid på den yderste venstrefløj om at trække veksler på Oktoberrevolutionen kulminerede i 1977, hvor der blev konkurreret om, hvem der stod for den rette version af den marxistisk-leninistiske lære.¹²⁵

Tæt knyttet til denne form for ressourcemobilisering, der handler om at opbygge en resonansskabende framing, er også kampen om adgang til de mest virksomme kommunikationskanaler. Igennem det 20. århundrede var den vigtigste medietype for aktivister tryksager af forskellig slags: aviser, blade, løbesedler o.l. Det er bemærkelsesværdigt, hvor meget energi de russiske bolsjevikker lagde i først at smugle propagandamateriale ind i Rusland, for efter revolutionen i stor stil at distribuere ud af landet til selv de fjerneste afkroge af verden. I Artikel 2 behandler jeg denne trafik gennem Kominterns første forbindelsespunkt uden for Rusland, og hvordan lokale socialister fra Det Norske Arbeiderparti i Vardø deltog i denne private post- og

---

¹²⁴ Jesper Jørgensen: 'October' as a marker of radicalisation: commemorations of the October Revolution in Denmark during the Cold War Period, *Twentieth Century Communism*, 13, 2017, s. 41-66, s. 42-44.

¹²⁵ Ibid., s. 45-46, 51 og 54.

pakkeservice. Flere hundrede kilo af breve og propagandamateriale flød dagligt over den russisk-norske grænse fra omkring februar til november 1920, hvor de norske myndigheder forbød import og eksport af russisk litteratur.¹²⁶

I artikel 4, hvor jeg undersøger spørgsmålet om ressourcemobilisering under to store faglige konflikter i København i de første efterkrigsår, kommer jeg også ind på kampen om adgang til kommunikationsmedier. Især under Typografstrejken i København i 1947 var der åbenlyst en indædt konkurrence om adgang til at frame konflikten. Strejken omfattede ca. 4.000 medlem af den kommunistisk dominerede Københavns Afdeling af Dansk Typograf-Forening. Fra arbejdersiden oprettedes til lejligheden en pressetjeneste, der regelmæssigt skulle orientere offentligheden om strejkens forløb gennem nyhedsbureauet *Ritzaus Bureau* og arbejderaviserne *Land og Folk* og *Social-Demokraten*, der ikke var medlemmer af Arbejdsgiverforeningen og derfor undtaget konflikten. Den borgerlige presses modsvar var at udgive spisesedler og oprette nyhedstjenester pr. telefon, og enkelte aviser som *Information* og *København* udkom i et maskinskrevet nødformat. Typografernes modstandere formåede derigennem at bryde "informationsblokaden" og kom igennem med et budskab om, at "kommuniststrejken" var et angreb på ytringsfriheden, og at konflikten var for dyr for både de implicerede aktører og samfundet. Undervejs blev der også taget mere lyssky metoder i brug. *Informations* bladbil blev punkteret fire gange med hestebrodder, så avisen ikke kunne komme ud med nødavisers. Der var rygter om, at kemigraferne, der stod for trykningen af dem, var blevet lovet kompensation, hvis de nedlagde arbejdet. Der blev sendt trusselsbreve til "kontordamerne", der skrev journalisternes artikler ind på skrivemaskiner, og der blev meldt om et indbrud på nødavisernes trykkeri med hensigt om at sabotere dets rotationsmaskine. Muligvis var det den meget lille trotskistiske gruppe, Revolutionære Kommuniste, der stod bag de mest vovede aktioner.¹²⁷

For de involverede aktører har mobiliseringen af materielle ressourcer ofte været det mest præsente. I Vardø var guldmønter og diamanter blandt det gods, der i 1920 blev fragtet fra Sovjet-Rusland til Norge og derfra videre rundt i verdenen. Trafikken blev for alvor kendt i offentligheden, da redaktøren af Arbejderpartiets avis *Ny Tid* i Trondhjem, Alfred Madsen, senere kendt som Guld-Madsen, blev taget af toldvæsenet på vej hjem fra Kominterns 2. kongres med

---

¹²⁶ Jesper Jørgensen: Vardø Etat and the Comintern Boys: Communist Insurgent Intelligence in Northern Scandinavia 1919-1921, *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 22, 3, 2020, s. 210-223, s. 212 og 214.

¹²⁷ Jørgensen 2023[a], op.cit., s. 168-170.

70.000 guldrubler (59 kilo) i kufferten. Guldets endelig destination blev ikke klarlagt i samtiden, men det er senere kommet frem, at det var tiltænkt de britiske og amerikanske kommunistpartier.¹²⁸ Under Typografstrejken i 1947 var finansiering i høj grad også et kernespørgsmål. I de københavnske typografers formand Willy Brauers efterladte papirer har jeg fundet hans håndskrevne opgørelse over den 18 uger lange strejkes anstrengte økonomi, der i sidste ende tvang dem til et dyrt købt kompromis. Strejken endte ud med et underskud på 1,5 millioner kroner, selvom de havde adgang til forbundets strejkekasse, indkrævede strejkekontingent fra forbundets andre medlemmer og lavede en stor indsamling målrettet de københavnske arbejdspladser. Afgørende blev det, at de fik afslag på et lån i Arbejdernes Landsbank.¹²⁹

Den pekuniære mobilisering er også et hovedtema i Artikel 5, der handler om de københavnske bryggeriarbejderes otte ugers strejke i 1985. Som under typografernes strejke 40 år tidligere opfattede aktivisterne finansieringsspørgsmålet som et særdeles vigtigt problem at få løst. Ikke mindst for at der kunne udbetales (uformel) strejkeunderstøttelse. Der blev fra starten arbejdet på at få støtte fra bryggeriarbejdernes eget forbund og andre forbund, dog med begrænset held. Der blev dertil lagt kræfter i at organisere socialrådgiverhjælp til de strejkende, så de strejkende kunne søge offentlig bistand. Der blev produceret og solgt badges. Der blev samlet penge ind fra privatpersoner, virksomhedsklubber og fagforeninger. En hel organisation blev bygget op omkring dette arbejde, hvori fagforeningerne og tillidsfolkene aktivt deltog, selvom det var en overenskomststridig strejke. De indsamlede midler blev udbetalt som diæter til medlemmerne på stormøder og mellem disse til de aktive. Af samme grund blev både medlemmer og fagforeninger tildelt store bøder af Arbejdsretten, hvilket også blev afgørende for strejkens afslutning.¹³⁰

Organiseringen af indsamlingsarbejde udgjorde i sig selv en mobilisering af ressourcer, såkaldte social-organisatoriske ressourcer. Når aktivister skal have sat aktiviteter og aktioner i gang trækkes der som regel på allerede etablerede netværk. Det kan være både personlige netværk af venner, kollegaer, familiemedlemmer, naboer o.l., men der kan også være

---

¹²⁸ Jørgensen 2020, op.cit., s. 214.

¹²⁹ Jørgensen 2023[a], op.cit., s. 170.

¹³⁰ Jesper Jørgensen: Bryggeristrejken 1985. Faglig aktivisme, ressourcemobilisering og lederskab, *Arbejderhistorie*, 1, 2023[b], s. 5-35, s. 31.

tale om, at netværk på gruppeniveau bliver aktiveret, fx fagforeningsnetværk. Det sidste bliver behandlet i Artikel 4, hvor jeg har undersøgt de aktivistske omstændigheder omkring 4. juli-demonstrationen i København i 1945. Her bliver det tydeligt, at Fællesklubbernes Sammenslutning, der var et alternativt netværk af fællestillidsmænd fra de store københavnske jernindustriarbejdspladser, spillede en helt central rolle. Med B&W's fire fællesklubber, både socialdemokratiske og kommunistiske ledede, i spidsen repræsenterede de over 20.000 arbejdere, og de var i stand til at mobilisere hurtigt via et fællessekretariat på B&W Teglhølen. Selvom demonstrationen den 4. juli resulterede ikke i konkrete resultater, med den var med til at sætte en politisk dagsorden og formentlig medvirkende til forbedringer af løn- og arbejdsvilkår på længere sigt.¹³¹

Ligeledes under Bryggeristrejken i 1985 var det især et alternativt fagforeningsnetværk, der fik en nøglerolle under konflikten. Der var tale om personer med tilknytning til Venstresocialisternes Bryggeribrancheklub og tidligere medlemmer af Socialistiske Bryggeriarbejdere, der kom til at stå for den praktiske organisering af strejkeaktiviteterne. De udgjorde kernen i Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg, der blev etableret på initiativ af fagforeningerne for de mandlige og kvindelige bryggeriarbejdere ved udbruddet af strejken. Den mest aktivistske venstrefløj fandt i forbindelse med strejken således sammen med den mere traditionelle venstrefløj, der sad på posterne og pengene i fagforeningerne. De kunne bruge hinanden, fordi hver gruppering kunne bidrage med forskellige typer af ressourcer til strejken. Hver især bidrog de med adgange til forskellige netværk af aktivister på andre arbejdspladser og fra andre protestbevægelser, forskere, journalister, socialrådgivere, partinetværk, oppositionelle tillidsrepræsentantnetværk i fagbevægelsen etc.¹³²

Som man så det i 1920, 1945, 1947 og 1985 er det ofte fra magtens periferi, at den politiske aktivisme udspringer. Det kan være den bedste mulighed, hvis man har ambitioner om politiske forandringer, men ikke har adgang til de etablerede magtkanaler. Samtidig er det aktivistske handlingsrepertoire ikke forbeholdt yderfløjene eller eksklusivt forbundet med udemokratiske og konfrontationssøgende ideologier. Som eksemplificeret i Artikel 6 involverede norske socialdemokrater sig i den første efterkrigstid i aktivistske efterretningsaktiviteter, der gik

---

¹³¹ Jørgensen 2023[a], op.cit., s. 174.

¹³² Jørgensen 2023[b], op.cit.

uden om den offentlige forvaltnings formelle kommandoveje. Centralt placeret i indsatsen var forsvarsminister Jens Chr. Hauge, der havde været en af de højest placerede ledere af modstandsbevægelsen i Norge. Noget af den aktivistiske praksis fra modstandskampen og arbejderbevægelsen blev så at sige trukket ind i regeringsapparatet, fordi den kommunistiske trussel føltes overhængende, hvilket jeg vil vende tilbage til i næste afsnit.¹³³ Samlet set er det tydeligt, at de største og ofte afgørende materielle og organisatoriske ressourcer kan komme fra mere etablerede samfundsaktører som fagforeninger og partier samt i visse tilfælde sågar fra staten og andre offentlige kasser.

Det er tydeligt med de norske socialdemokrater, at de individuelle menneskelige ressourcer indgår i den aktivistiske pulje af ressourcer. Det gjorde de også i de følgende årtier i Danmark. I Artikel 3 har jeg netop undersøgt, hvad enkeltaktivister har taget med sig af erfaringer ind i den politiske aktivisme. Min og andre større undersøgelser peger især på, at den familiemæssige baggrund kan spille en stor rolle for valg af aktivistisk løbebane, og i nogle tilfælde har familien fungeret som en form for aktivistisk skole. Jeg har interviewet aktivister, der fra barnsben blev inspireret til samfundspolitisk stillingtagen ved at opleve forældrenes aktivistiske engagement. De blev bevidst og ubevidst oplært i færdigheder ud i den politiske protest. Flere af de interviewede kunne fortælle om, at de tidligt i deres liv havde været på politiske ungdomslejre i Danmark eller Østeuropa. Det at protestere, demonstrere, samle underskrifter og penge ind til et politisk formål, der stod i opposition til det etablerede system, var allerede i opvæksten blev internaliseret og opfattedes som naturlige og fornuftige beskæftigelser.¹³⁴

De fleste af de interviewede personer havde ledende roller i deres protestorganisationer, og det er derfor muligt, at betydningen af en politisk familiebaggrund har haft været større for dem end for mere ordinære aktivister. Kohortens sammensætning har i det hele taget aktualiseret spørgsmålet om særlige træk ved protestledere og lederskab som en menneskelig ressource for sociale bevægelser, der er afgørende for at en organisation kan veksle de mobiliserede ressourcer til protestaktivitet. Entreprenante aktivistledere kan bruge deres evner til at motivere, træffe strategiske beslutninger, holde karismatiske taler og skabe alliancer. I Artikel

---

¹³³ Jørgensen, Jesper: Brothers in Arms. Norwegian Labour Party-State Intelligence in Denmark 1948-1951, *Journal of Intelligence, Propaganda and Security Studies*, 17, 2, 2023[c], s. 72-85.

¹³⁴ Jesper Jørgensen: Solidaritet med andre 'andre': Livshistoriske veje ind i politisk aktivisme på den danske venstrefløj, 1960-1990, *TEMP*, 23, 2021, s. 29-49, s. 133-139.

5 fremdrager jeg som eksempel ølchaufføren Finn Sørensen. Med både arbejderbaggrund, boglige og kunstneriske evner besad han flere egenskaber, som var nyttige under en strejke. Han besad tilsyneladende dertil en række personlighedstræk, som han var respekteret for. En kampfælle har opsummeret dem som arbejdsomhed, flid, ordentlighed og styr på dokumentationen i diskussionerne, hvilket alt sammen var medvirkende til, at medaktivister accepterede ham som uofficielle leder af Aktionsudvalget og bindeled (*bridge leader*) mellem de lavere aktivistlederniveauer og fagforeningsledelserne.¹³⁵

Efterretningsaktiviteter

Antagelse 2: Efterretningsaktiviteter er et overset særkende ved det korte 20. århundredes konfliktrepertoire.

Organisationer og personer kan tage efterretningsaktiviteter i brug som ét af flere mulige aktivistiske redskaber. De kan indgå i deres såkaldte konfliktrepertoire. Og det har de uden tvivl gjort. Den kommunistiske bevægelse og derved en betragtelig del af det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivismes efterretningsaktiviteter har en forhistorie i de russiske bolsjevikkers konspirative praksis, men mens jeg i foregående afsnit om ressourcemobilisering fremviser talrige eksempler, så bidrager min afhandling på dette område med færre. Som med situationen for forskningen i *non-state actor intelligence* eller *private intelligence* generelt, er der her tale om tentative skridt ud i nye forståelser.

I Artikel 2 ser jeg på årene efter Oktoberrevolutionen, hvor skandinaviske socialister kom i direkte kontakt med russiske bolsjevikker og blev påvirket heraf. Meget sigende har den russisk-svenske historiker Alexander Kans kaldt sit værk om den yderste venstrefløj og deres politiske virke i de år for *Hemmabolsjevikerna* (2005). I Danmark oprettede medlemmer af Danmarks Socialistiske Arbejderparti i februar 1919 undergrundsgruppen Den Røde Garde, opkaldt efter bolsjevikernes militære gren under den russiske revolution.¹³⁶ I Norge betegnede myndighederne de af Det Norske Arbeiderpartis medlemmer, der var involveret i lyssky politisk virksomhed, for "bolsjevikagenter". Ikke uden grund.

---

¹³⁵ Jørgensen 2023[b], op.cit., s. 24-26.

¹³⁶ Møller, Rosenfeldt & Jørgensen 2019, op.cit., s. 49.

Arbejderpartiet havde i juni 1919 tilsluttet sig det nyoprettede Komintern og fik derigennem en formel relation til det sovjet-russiske styre. Det lå derfor også lige for at hjælpe Sovjet-Rusland ud den isolation, som landet befandt sig i i kraft af den igangværende borgerkrig og de allieredes blokade. Efter evakueringen af de britiske tropper fra Murmansk og Arkhangelsk i efteråret 1919 øjnedes der mulighed for at etablere et brohoved i Vardø, og så snart Den Røde Hær havde nedkæmpet den sidste modstand i det nordvestlige Rusland i februar 1920 gik transporten af breve, pakker, pengemidler og personer over søgrænsen i gang. Aktiviteterne i Kominterns forbindelsespunkt, Vardø Etat, sorterede under "Specialkommissionen" (senere kendt som Afdelingen for Internationale Relationer, OMS) og var underlagt konspirative forholdsregler. Det var med andre ord *covert actions*. For de mange norske partimedlemmer, der blev involveret i denne transportvirksomhed, var det for de flestes vedkommende en ny erfaring.¹³⁷

En anden type af efterretningsaktivitet, der også udvidede den aktivistske palet i årene efter Første Verdenskrig, var *internal security* og *counter-intelligence*. Begge typer af aktiviteter var rettet mod at forhindre, at fjenden, her de norske myndigheder, skulle lægge hindringer i vejen for den kommunistiske bevægelses aktiviteter. Den unge finsk-norske socialist, Richard Bodin, der var ansvarlig for forbindelsespunktet i Vardø, var således i foråret 1920 på et 3-4 måneders kursusophold på en "specialskole" i Petrograd.¹³⁸ Det kan ikke fastslås, hvad han blev oplært i, men "special" var som allerede antydnet i sovjet-kommunistisk terminologi et andet ord for "hemmelig".¹³⁹ Konkret foreslog han kort tid efter, at kommunikationen med partiets hovedkontor i Folkets Hus på Youngstorget i Kristiania skulle overgå til "chiffertelegram", altså til en krypteret kommunikationsform.¹⁴⁰

Der blev også i Komintern lagt betydelige kræfter i at sikkerhedsvurdere egne folk. Fra begyndelsen blev der oprettet personsager på alle, der kom i kontakt med systemet, og der blev til sagerne løbende udarbejdet korte biografier, som blev brugt til både at kontrollere og rekruttere partimedlemmer. Denne praksis blev i løbet af 1920'-30'erne udbredt til resten af verdens kommunistpartier som led i den såkaldte bolsjevisering af den internationale, kommunistiske bevægelse.¹⁴¹ Som et eksempel på den kommunistiske bevægelses optagethed af

---

¹³⁷ Jørgensen 2020, op.cit., s. 215-216.

¹³⁸ Ibid., s. 217.

¹³⁹ Jf. Rosenfeldt 2009, op.cit., bd. 2, s. 16.

¹⁴⁰ Jørgensen 2020, op.cit., s. 215.

¹⁴¹ Ibid., s. 219. Se også: Jørgensen & Friis 2014, op.cit., s. 12.

at kontrollere egne rækker og beskytte sig mod ydre fjender ser jeg i min artikel nærmere på den russiske kommunist Alexandr Zuzenkos rekognosceringstur langs ruten Moskva-Petrograd-Petrozavodsk- Murmansk-Vardø-Kristiania, hvorfra han løbende sendt afrapporteringer tilbage til hovedkvarteret i Moskva.¹⁴²

Med Artikel 2 argumenterer jeg for, at historien om Kominterns forbindelsespunkt i Vardø viser, hvordan bolsjevikernes konspirative praksis efter Oktoberrevolutionen blev eksporteret og indoptaget af venstreorienterede aktivister i Vesten, samt at man kan opfatte den vedvarende strøm af kommunistiske efterretningsaktiviteter som fortsatte med at udgå fra Sovjetunionen og den kommunistiske bevægelse som et grundvilkår, der var med til at forme venstrefløjens konfliktrepertoire i det korte 20. århundrede. Det betyder imidlertid ikke, at det kun var derfra initiativet eller inspirationen til at benytte sig af efterretningsmetoder kom fra. Som fremhævet af Tilly udvikles konfliktrepertoarer løbende i en vekselvirkning med det omkringliggende samfund og ikke mindst med statsmagtens praksis. Det må derfor antages, at venstrefløjsaktivisters brug af efterretningsaktiviteter også afspejlede den type af modarbejdelse, de mødte fra de statslige politi- og efterretningstjenester, ligesom de også kunne udføres i samarbejde med offentlige tjenester med henblik på at bekæmpe andre politiske modstandere.

Artikel 6 er et udtryk for det sidste. Den dykker ned i en case fra den tidlige kolde krig, hvor nogle af de samme personer, som var involveret i Vardø-sagen, dukker op igen. Mest iøjnefaldende Einar Gerhardsen, der ifølge egne erindringer i sommeren 1920 havde smuglet værdifuldt gods, formentlig diamanter, ind over Vardø på vej hjem fra Kominterns 2. kongres i Petrograd og Moskva. Den politiske situation i slutningen af 1940'erne var dog en ganske anden. Selvom revolutionsromantikken i nogen grad levede videre i den norske arbejderbevægelse og opfattelsen af Sovjetunionen, trods partiets brud med Komintern i 1923, overvejende var positiv helt frem til slutningen af 1930'erne, vurderede partitoppen efter krigen, at den eneste eksistentielle trussel mod landet kom fra Sovjetunionen. På den baggrund søsattes, blandt flere andre tiltag, en antikommunistisk udenrigsefterretningsvirksomhed, der blev aktiveret i en række landes hovedstæder, herunder København. Operationen baserede sig på et netværk af

---

¹⁴² Jørgensen 2020, op.cit., s. 217-218.

partikammerater, hvoraf flere havde været tilknyttet den norske legations pressekontor i Stockholm og partiets antikommunistiske efterretningsarbejde under krigen.¹⁴³

Indsatsen i Danmark blev udført af partiveteranen Arnfinn Vik. Han havde igennem 1920-30'erne haft forskellige højtstående poster i partiets ungdomsorganisation og afdeling i Oslo. I krigens første måneder stod han for at organisere transport af nordmænd via Sverige og Finland til de nordligste dele af landet for at bekæmpe tyskerne. Efterfølgende var han engageret i udgivelsen af Det Norske Fagforbunds illegale blad *Fri Fagbevegelse*. Senere arbejdede han som kurer mellem Stockholm og Oslo, inden han i 1944 blev Det Norske Arbeiderpartis repræsentant i Hjemmefrontens Ledelse. Hans livsforløb eksemplificerer, at indsatsen i modstandskampen tilføjede endnu et lag af erfaringer med hemmeligt arbejde til den politiske praksis.¹⁴⁴

Med den bagage tog han til København i 1948, hvor han blev ansat på den norske ambassade som socialattaché, men uofficielt var hans hovedopgave at indsamle efterretninger om den kommunistiske bevægelses planer og tiltag. Det skete primært med hjælp fra danske socialdemokrater, ikke mindst i AIC. Formelt arbejdede Vik på udenrigsministerens ressortområde, men operationen var sat i værk af forsvarsministeren og statsminister Einar Gerhardsen. Aktiviteterne var ikke formelt underlagt Forsvarsstabens etterretningsafdeling, men dens leder, socialdemokraten Wilhelm Evang, var involveret i konstruktionen. Den norske historiker Lars Borgersrud har betegnet det som første gang i Norges historie, at et parti har dannet sin egen efterretningstjeneste. I artiklen argumenterer jeg i stedet for, at aktiviteterne snarere fremstår som et aktivistisk partiprojekt inden for statens rammer, som *labour party-state intelligence*. Det har derfor lighedstræk med det, der er blevet kaldt *institutional activism* eller *insider activism*, hvor en regering indoptager en social bevægelses aktivistiske erfaringer, metoder, personer og netværk i statsapparatet og er villig til at benytte dem på ukonventionelle måder.¹⁴⁵

Udover Demos' Dokumentationsgruppe er jeg i forbindelse med mine interviews stødt på flere erindringer om hemmelige aktiviteter fra de sidste årtier af det korte 20. århundrede. I Artikel 3 refererer jeg således den tidligere vietnamaktivist, historikeren Morten Thing for, at faderen Børge Things erfaringer fra modstandskampen havde påvirket hans politiske

---

¹⁴³ Jørgensen 2023[c], op.cit., s. 75. Se også: Eirik Wig Sundvall: *Gerhardsens valg. Arbeiderpartiets tunge avskjed med Sovjetunionen*, Oslo 2016.

¹⁴⁴ Jørgensen 2023[c], op.cit., s. 76.

¹⁴⁵ Ibid., s. 81-82.

overbevisning og praksis. Eksempelvis sendte han i 1973 en kopi af farens eksemplar af *Kogebogen* (1943) til Chile, hvor en af hans venner videregav den til den militante venstrefløjsgruppe Movimiento de Izquierda Revolucionaria (MIR). Bogen var en manual for undergrundsarbejde udarbejdet af den kommunistiske modstandsgruppe Borgerlige Partisaner (BOPA) og trak indirekte på erfaringer med skibssabotage i 1930'erne. Men også inden, i 1966, havde Den Danske Anti-apartheid Komite, hvor Børge Thing var bestyrelsesmedlem, udarbejdet en oversættelse af bogen til den sydafrikanske modstandsorganisation Pan-Africanist Congress (PAC).¹⁴⁶

I Artikel 5 nævnes det kortfattet, at der under Bryggeristrejken 1985 blev oprettet en såkaldt Blokadeudvalgets Efterretningstjeneste (BET). Selvom om navnet nok var valgt med et glimt i øjet, var opgaverne helt reelle og vigtige for strejkeorganisationen. Den tidligere aktivist Keld Flintø har fortalt, at de udover at presse bryggerierne mest muligt ved at blokere trafikken ind og ud af bryggerierne, også prøvede at forhindre eksporten af øl til udlandet. Han erindrer, at han selv kørte efter en ølvogn for at finde ud af, hvilke færgeruter til Tyskland, de benyttede, og at de på den baggrund fik stoppet transporten via forbindelsen Gedser-Travemünde med hjælp fra forbundsformand Preben Møller Hansen fra Sømændenes Forbund.¹⁴⁷ Det er et eksempel i den lette ende af efterretningskalaen, men dog et eksempel på, at faglige aktivister også i 1980'erne havde deres opmærksomhed rettet mod efterretningsvirksomhed, og at hemmelige overvågning var en del af konfliktrepertoiret for faglige aktivister i 1980'erne.

Livshistorier

Antagelse 3: Livshistorier er en frugtbar indgang til forståelsen af betydningen af det komplekse samspil på individ-, gruppe- og samfundsniveau.

I det foregående afsnits primære cases udførtes de aktivistiske handlinger af en snæver kreds af mennesker. Der zoomedes endda ind på få enkeltpersoner, helt konkret to medlemmer af Det Norske Arbeiderparti, Richard Bodin¹⁴⁸ og Arnfinn Vik. Det er selvsagt et meget begrænset udsnit af den historiske virkelighed, men det snævre fokus åbner op for indsigter i den komplekse interaktion mellem liv og kontekst. I de to cases har individperspektivet været en indgang til at

---

¹⁴⁶ Jørgensen 2021, op.cit., s. 135.

¹⁴⁷ Jørgensen 2023[b], op.cit., s. 8; og Interview med Keld Flintø, 28. juni 2022.

¹⁴⁸ I det bagvedliggende paper "Richard Bodin and Vardø Etat. A Comintern Intelligence Service Gateway", der blev præsenteret konferencen Need to Know VIII i Bodø i 2018, var der et større fokus på personen, end der kom til at være i den endelige artikel.

kaste lys over både nationale og transnationale netværk samt de involverede grupperingers politiske metoder, strategier, mål og begrænsninger. Den biografiske metodes største potentiale ligger – for at parafrasere den britiske historiker og hitlerbiograf Ian Kershaw – ikke i afklaringen af den enkelte persons private liv og personlighed, men i at bruge den som en prisme til forståelse af bredere historiske fænomener.¹⁴⁹

I Artikel 3 og 5 har jeg gennem mine interviews med de involverede aktivister fået mulighed for at komme endnu tættere på deres livshistorier, end det har været muligt med de norske socialister/socialdemokrater fra 1910-20'erne og 1940-50'erne.¹⁵⁰ I den første case om personlige veje ind i et liv som venstrefløjsaktivist i de sidste tre årtier af den kolde krig fokuserer jeg især på to elementer, som har virket befordrende for deres politiske engagement; dels familiebaggrund, dels udenlandsrejser. Begge dele kan knyttes til centrale begreber omkring den personlige dimension af politisk aktivisme, ikke mindst ”kognitive åbenhed”, der betoner de mere ubevidste sider ved den politiske aktivisme. I den anden case har jeg brugt samme metode på to af de ledende strejkeledere for at få et indblik i de forskellige typer af ressourcer, som aktivisterne tog med sig ind i konflikten med De forenede Bryggerier i 1970-80'erne, men også her kan der udledes noget om baggrunde og motivationer for benytte aktivistiske metoder. I det følgende vil jeg fremdrage eksempler fra disse to cases for at anskueliggøre, at den personlige dimension og den livshistoriske metode kan give supplerende indsigter i venstrefløjsaktivismens væsen.

Interviewene til den første case (Artikel 3) blev indledt med en opfordring til interviewpersonerne om at fortælle om deres baggrund, og om hvordan de oprindeligt var blevet aktivister. Alle begyndte derefter at fortælle om deres familiebaggrund, og langt de fleste argumenterede i forlængelse heraf for, at familien, hovedsageligt forældrene, havde spillet en stor rolle for deres politiske engagement. Ikke mindst dem, der kom fra kommunistiske familier. Den kommunistiske verden var et særegent disciplineret samfund i samfundet med egen identitet og kultur. Fra en tidlig alder blev børn af kommunister i den vestlige verden opdraget til at være mistroiske over for de etablerede samfundsautoriteter. Generelt set opfattede de sig selv som tilhørende en gruppe af udenforstående. De var herigennem mere end normalt disponeret for at

---

¹⁴⁹ Ian Kershaw: *Biography and the Historian. Opportunities and Constraints*, s. 27-39, i: Volker Berghahn og Simone Lässig: *Biography Between Structure and Agency. Central European Lives in International Historiography*, New York 2008, s. 38.

¹⁵⁰ 1930'erne har jeg undersøgt i: Jesper Jørgensen: *Portræt af en ungkommunist. Ib Nørlund 1932-1940, Årbog 2005*, Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 2006, s. 51-73.

føle solidaritet med andre mennesker på kanten af samfundet, både nationalt og internationalt, ligesom de i overvejende grad overtog forældrenes aktivistiske forståelse af politisk engagement. For især den første efterkrigsgeneration, men også i nogen grad for den næste, var erfaringerne og erindringerne fra modstandskampen under Anden Verdenskrig med til at forme deres politisk-historiske forståelsesramme, som de tog med sig.¹⁵¹

Morten Things livshistorie er på mange måder et godt eksempel. Han spidsformulerede det selv med at begynde besvarelsen at det indledende spørgsmål med: ”Ja, den korte version er, at jeg voksede op i et kommunistisk hjem... ”. Det at han som mange andre drenge af kommunistiske forældre er opkaldt efter Martin Andersen Nexøs hovedperson i bogen *Morten hin Røde* (1945) peger i samme retning. Nexøs Morten symboliserede en kommunistisk bevægelse, der ikke som socialdemokrater gik på kompromis med det kapitalistiske system. Morten Thing fulgte sine forældre ud af DKP efter partisplittelsen i 1958 og var siden aktiv i og omkring Socialistisk Ungdomsforum (SUF), De Studerendes Vietnam Aktion og Politisk Revy.¹⁵²

En anden Morten fra min undersøgelse er Morten Nielsen, der er fra den næste generation af kommunister. Som Morten Thing indledte han med sin familiebaggrund: ”Ja, jeg er født ind i en meget politisk familie. En familie af kommunister... ”. Han er søn af Anton Nielsen og barnebarn af Martin og Agnes Nielsen, der var markante personer i den kommunistiske bevægelse i Danmark fra 1920’erne. Som barn var Morten Nielsen på kommunistiske børnelejre i både Danmark og Østeuropa, hvilket efter eget udsagn var med til at placere ham i en tradition med ”en meget stærk grad af solidaritet med andre mennesker, som opererer politisk”, underforstået med mennesker, der stod i opposition til magthavere i de ikke-kommunistiske lande. I midten af 1980’erne blev han aktiv i anti-apartheid-bevægelsen og ledende medlem af den dominerende lokalafdeling, Sydafrikakomiteen i København.¹⁵³

En god del af de ledende aktivister var således skolet i politisk aktivisme fra barnsben og overgangen til som ung voksen at være aktiv i en protestorganisation følte derfor for mange næsten som et naturligt valg. Et tilstødende forhold som ikke på forhånd var forventet, var, at en stor del af aktivisterne selv fremdrog udenlandsrejser som afgørende oplevelser for deres aktivistiske karriere. Det flugter imidlertid med, hvad andre lignende og større undersøgelser af

---

¹⁵¹ Jørgensen 2021, op.cit., s. 133-135.

¹⁵² Ibid., s. 134-135.

¹⁵³ Ibid., s. 137-138.

68'-generationens aktivister er kommet frem til. Altså, at mange fortæller om, at deres politiske engagement er opstået ud af eller er blevet forstærket af personlige, grænseoverskridende rejser, fx det at flytte til storbyen og begynde at læse på et universitet, som også mange af aktivisterne i min undersøgelse gjorde. Rejsen væk fra barndomshjemmet og mødet med mange andre unge mennesker skabte en form for liminal fase, hvor der åbnede sig et vindue for en potentiel redefinering af den enkeltes identitet. På lignende vis argumenterer jeg for, at de omtalte udenlandsrejser og møder med 'andre' i stridspunkternes kernelande indvirkede kraftigt på deres identitet som aktivister.¹⁵⁴

Ikke alle venstrefløjsaktivister var selvsagt børn af kommunister og nogle foretog et brud med deres forældres traditioner. De to strejkeledere, som jeg har fokuseret på i Artikel 5, er to af dem. Den ene er Barbara Kryger, der voksede op i en præstefamilie i Jylland og havde svært ved at leve op til sin fars forventninger. Hun flyttede i 1968 til København, fik arbejde på Carlsberg og kom til at leve et helt andet liv end hendes forældre. Hun var fra begyndelsen af 1970'erne aktiv i Kvindernes initiativgruppe for ligeløn, der arbejdede på tværs af de store københavnske industriarbejdspladser, og i Socialistiske Bryggeriarbejdere. Senere blev hun valgt som tillidsrepræsentant og var under Bryggeristrejken i 1985 formand for Kvindelige Bryggeriarbejderes Fagforening.¹⁵⁵

Den anden er Finn Sørensen. Han voksede op i en socialdemokratisk arbejderfamilie i København, som han mønsterbrød med, da han fortsatte skolegangen på Gl. Hellerup Gymnasium og læste videre på Københavns Universitet, og igen da han opgav litteraturstudiet for at forfølge revolutionen som "proletariseret student" i industrien. Denne løbebane var udbredt i den maoistiske del af venstrefløjen, som Finn Søren blev tilknyttet i 1969. Med base på B&W og inspireret af Lenin og bolsjevikernes blad *Iskra* (Gnisten) søgte Gruppen omkring Arbejderbladet at skabe et fortrosparti af "professionelle revolutionære", der skulle lede arbejderklassen mod den socialistiske revolution. Gruppen slog sig i 1973 sammen med Kommunistiske Arbejdere og dannede Kommunistisk Arbejderforbund marxister-leninister (KAm-l) De arbejdede under parolen "Leve de vilde strejker, skub fagforeningerne til side, dan strejkekomiteer" og lagde mange kræfter i at støtte periodens overenskomststridige strejker. Finn Sørensen redigerede bl.a. udgivelsen

---

¹⁵⁴ Ibid., s. 140-141.

¹⁵⁵ Jørgensen 2023[b], op.cit., s. 18-20.

Erfaringer fra strejkerne (1976), der var en aktivistisk drejebog for, hvordan man på en arbejdsplads skulle igangsætte og fastholde en strejke uden om fagforeningerne. I 1979 blev han ansat på Tuborg; i 1983 blev han medlem af VS, da KAM-I blev nedlagt; og i 1985 stod han i spidsen for Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg under den 8 uger lange bryggeriarbejderstrejke.¹⁵⁶

På baggrund af Barbara Kryger og Finn Sørensens livshistoriske forløb kan man med henvisning til Lorenzo Bosis undersøgelse af livshistoriske veje ind i organisationen Provisional Irish Republican Army (PIRA) argumentere for, at de tilhører en kategori af aktivister, hvor motivationen for det aktivistiske engagement opstår mere pludseligt gennem mere tilfældige møder i nærmiljøet.¹⁵⁷ Med udgangspunkt i begrebet kognitiv åbenhed virker det oplagt at tilføje, at de i tiden omkring deres "rejse" fra hjemmet i slutningen af 1960'erne var modtagelige for nye politiske ideer og en aktivistisk praksis, der havde rod i den kommunistiske bevægelse. Barbara Kryger kom i Socialistiske Bryggeriarbejdere bl.a. i kontakt med aktivister fra Kommunistisk Forbund, der udsprang af Den Leninistiske Fraktion i VS og definerede sig selv igennem en kritik af Sovjetunionen og DKP's politiske udvikling. Selv opfattede hun sig som en form for anarkist i omegnen af Socialistisk Folkeparti og VS. Finn Sørensen blev som nævnt tilknyttet den maoistiske gren af venstrefløjen, der var inspireret af Lenin og de russiske bolsjevikker.

De to bryggeriaktivister var med andre ord produkter af 'det nye venstre', der ifølge historikeren Thomas Ekman Jørgensen oprindeligt var præget af to strømninger, dels tidligere kommunister, dels kulturradikale og samfundskritiske studenter:

"Begge var prægede af arven fra Oktoberrevolutionen, bekendte sig til Marx og Lenin, men deres mål og ambitioner var vidt forskellige. I sidste ende kunne SF da heller ikke rumme dem begge, hvilket endte med splittelsen af partiet og dannelsen af VS i 1967."¹⁵⁸

Så selvom den politiske situation i Danmark i 1985 var markant anderledes end i 1917, så levede arven fra Oktoberrevolutionen stadig videre på både den gamle og nye, aktivistiske venstrefløj.

---

¹⁵⁶ Ibid., s. 20-22.

¹⁵⁷ Jørgensen 2021, op.cit. s. 140-141. Se også: Lorenzo Bosi: Explaining Pathways to Armed Activism in the Provisional Irish Republican Army, 1969-1972, *Social Science History*, 36, 3, 2012, s. 347-390.

¹⁵⁸ Thomas Ekman Jørgensen: Vejen væk fra Moskva. SF's vej fra kommunisme til et nyt venstre, *Den jyske Historiker*, 101, 2003, s. 13-33, s. 28-29. Se også: Martin Wiklund: Leninismens renæssans I 1960-tallets Sverige, *Den jyske Historiker*, 101, 2003, s. 95-119; og *PET-kommissionens beretning, bd. 7: PET's overvågning af politiske partier 1945-1989. PET, Folketingets partier og østlige efterretningsaktivitet*, København 2009.

V Konklusion

I indledningen citerer jeg fra mit interview med René Karpantschof, hvor han giver udtryk for, at Murens fald var en afgørende begivenhed for både ham selv og det aktivistiske miljø, han var en del af. Det er tankevækkende, at en venstrefløjsaktivist uden tilknytning til DKP tillægger Østblokken og Sovjetunionens fald så stor betydning. Det indikerer alt andet lige, at den kommunistiske bevægelses tilstedeværelse og ageren havde implikationer, der rakte ud over egne rækker. Sammenholdt med at DKP's partiapparat blev nedlagt og tusindvis af medlemmer i årene omkring 1990 fandt på noget andet af lave, så kan Murens fald sammen med Oktoberrevolutionen i 1917 ses som begivenheder, der markerer markante ændringer i de politiske mulighedsstrukturer.

Min afhandling begrænser sig netop til perioden mellem de to verdenshistoriske begivenheder, altså det korte 20. århundrede. Jeg har yderligere koncentreret mit fokus på seks cases, som i hovedsagen placerer sig i periodens tre store konfliktbølger, hvor både venstrefløjsaktivismen og den kommunistiske bevægelse havde sine højdepunkter.

I den første tid byggede den gryende kommunistiske bevægelse videre på traditioner fra bl.a. den syndikalistiske bevægelse, ligesom de i stigende grad overtog rationaler og praksisser fra de russiske bolsjevikker og Komintern. Fra midten af 1920'erne slog bolsjeviseringen for alvor igennem. Den indbefattede omfattende skolings- og kontroltiltag for at disciplinere partimedlemmer og hindre infiltration, og den kommunistiske bevægelse kom derefter til at udgøre en forholdsvis stærk og næsten enerådende venstreopposition. Den anden konfliktbølge faldt sammen med kommunisternes højdepunkt i årene omkring afslutningen af Anden Verdenskrig. Der var opbrud i de politiske og økonomiske strukturer, og det åbnede et mulighedsrum for forskellige samfundsaktører for at påtvinge krigsmærkede stater udfordrende krav. Det gjorde man fra den kommunistisk dominerede modstandsbevægelse og fagbevægelses side, men også mange menige socialdemokrater tog del i det aktivistiske opsving, der ofte udgik fra de store industriarbejdspladser. I de lange 1970'ere var der igen et opsving i den politiske aktivisme. Mange af aktivisterne kom fra 'det nye venstre', hvor marxistisk-leninistiske grupperinger vandt frem. Sammen med 'gammelkommunisterne' var de blandt de mest aktive i både de 'nye sociale bevægelser' og i tidens mange faglige konflikter.

Dette fokus på konflikter og konfrontationer flugter med den teoretiske tilgang i *Contentious Politics Studies*, som afhandlingen teoretisk og metodisk har placeret sig i. Det nærmere perspektiv på de historiske begivenheder har i tråd med den arbejderhistoriske tradition primært været "nedefra" og "indefra", hvilket har betydet et særligt fokus på individuelle aktører og de organisationer, som de var tilknyttet. Jeg har bl.a. beskæftiget mig med "Komintern-drengen" Richard Bodin, Arbejderparti-agenten Arnfinn Vik, vietnamaktivisterne fra kommunistiske familier, Morten Thing, Tove Jensen og Irene Nørlund, fagforeningsformanden Barbara Kryger og strejkelederen Finn Sørensen. For de sidste, nulevendes vedkommende har det været muligt at interviewe dem og derigennem uddybe den personlige dimension af den politiske aktivisme.

På den baggrund af tidligere forskning, teoretiske overvejelser, sammensat empiri og afhandlingens artikler har jeg efterprøvet og underbygget tre antagelser for at nærme mig svar på to problemstillinger om, 1) hvilke centrale processer, der var på spil i protestorganisationernes virke, og 2) hvad de enkelte aktivisters livshistorier kan bidrage med til forståelsen af venstrefløjsaktivisme.

Besvarelsen af afhandlingens første problemstilling knytter an til min antagelse om, at ressourcemobilisering var en afgørende forudsætning for politisk aktivisme. Utilfredshed skaber ikke af sig selv kollektiv protest, ligesom mobilisering ikke kun er et spørgsmål om tilstrækkelig stor viljesakt hos et antal aktivister. Det er samtidigt et mangefacetteret fænomen, hvilket analytisk set både er en styrke og en svaghed. Jeg har brugt begrebet til at indfange og forklare både de offentlige artikulationer i form af demonstrationer og strejker, men også diskrete indsatser som foregik i lukkede cirkler.

Jeg har argumenteret for at se fortællingen om Oktoberrevolutionen som en helt afgørende kulturel og moralsk ressource, der skabte en fælles forståelsesramme – en "grundfortælling". Der er blevet peget på vigtigheden af adgang til og distribution af de mest virksomme kommunikationsmedier som propagandalitteratur og aviser. Dertil har jeg gennem mine cases vist, at mobilisering af materielle ressourcer var en kerneopgave for det korte århundredes aktivister. De havde i udgangspunktet sværere adgang til private og statslige midler end mere etablerede aktører. Der blev derfor lagt store kræfter i pengeindsamlinger som under Typografkonflikten 1947 og Bryggeristrejken 1985, ligesom der blev søgt om midler fra alternative

fonde, fx Lise og Niels Munk Plums Fond, og i visse tilfælde blev der taget imod støtte fra udenlandske statsaktører.¹⁵⁹ For at kompensere yderligere var en større organisatoriske indsats påkrævet. Der blev lagt mange kræfter i dels at udnytte eksisterende politiske strukturer, partier og fagforeninger, men også i kontinuerligt at opbygge nye, alternative netværk og organisationer, som fx Fællesklubbernes Sammenslutning under Anden Verdenskrig og Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg i 1985. Endelig har menneskelige ressourcer i form af personlige egenskaber og erfaringer tydeligvis været vigtige i de konkrete omvekslinger af ressourcer til aktiviteter. Jeg har særligt peget på aktivistlederskabet, personificeret af bryggeriaktivisten Finn Sørensen, som indeholdende nogle centrale processer for forståelsen af protestaktørers ressourcemobilisering.

Som komplimenterende hertil har jeg argumenteret for antagelsen om, at efterretningsaktiviteter er et overset særkende ved det korte 20. århundredes konfliktrepertoire. Jeg har lagt vægt på Sovjet-Ruslands eksport af en konspirativ praksis, der løbende blev integreret i den kommunistiske bevægelse. Efterretningsaktiviteter er imidlertid en særligt ressourcekrævende form for aktivisme. Den kræver både særlige kundskaber og materielle ressourcer, hvorfor et samarbejde med en stat kan være nødvendigt, hvis aktiviteterne skal have et større omfang over længere tid. Det har jeg vist med casene om OMS-systemet omkring Vardø Etat efter Første Verdenskrig og Det norske Arbeiderpartis efterretningsvirksomhed i Danmark under den tidlige kolde krig. Samlet set understøtter de to cases og de omtalte erindringsglimt om overdragelsen af *Kogebogen* (1943) til næste aktivistgeneration og til revolutionære kampfæller i den 3. verden samt om Blokadeudvalgets Efterretningstjeneste overvågning af De forenede Bryggeriers ølbiler et billede af, at efterretningsaktiviteter udgjorde et kontinuitetsskabende element i periodens konfliktrepertoire: fra mellemkrigstiden til efterkrigstiden og på tværs af det nye og det gamle venstre i 1960-70'erne.

Selvom de historiske eksempler fra periodens sidste årtier er få og bør undersøges yderligere, kan der ikke være tvivl om, at især den kommunistiske, men også den socialdemokratiske bevægelse, gjorde brug af både overvågning, hemmelige aktioner, indhentning af informationer fra åbne og lukkede kilder samt samarbejdede med statslige efterretningstjenester i et omfang ikke set hverken tidligere eller efterfølgende på venstrefløjten. I en Charles Tilly'sk forstand udgør efterretningsaktiviteter dermed en periodespecifik aktionsform i

---

¹⁵⁹ Jørgensen & Olesen 2022, op.cit., s. 109-110.

det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivistiske konfliktrepertoire. Det er en ny konklusion i den forstand, at en sådan sammenkobling af aktivistisk efterretningsvirksomhed og en *Contentious Politics*-tilgang er ny. Jeg vil tilmed mene, at tilgangen hermed har vist sig nyttig i forhold til at åbne for nye forståelser af de politiske samfundsforandringer, der har fundet sted i de seneste århundreder.

Afhandlingens anden problemstilling har jeg tilgået gennem antagelsen om, at brugen af livshistorier er en indgang til at forstå sammenhænge mellem forskellige analyseniveauer. Med forbehold for et uundgåeligt element af efterrationalisering og for behov for i en sen alder at skabe sammenhæng i ens liv, argumenterer jeg med casen om de livshistoriske veje ind i venstrefløjsaktivismen for, at en hel del aktivister i eftertiden forstår deres ungdoms politiske kampe som en fortsættelse af deres forældres. Dette var især gældende for aktivister fra kommunistiske familier, hvor der var erfaringer med og skete en dyrkelse af, at de tilhørte en outsidersgruppe med en fælles politisk sag, og at det var nødvendigt at handle aktivistisk uden om det etablerede system. Hos i hvert fald en række centralt placerede aktivister blev opfattelsen internaliseret og videreført, også selvom de senere tilsluttede sig andre grupperinger på den nye venstrefløj. Der blev på et delvist ubevidst plan så at sige skabt en kognitiv åbenhed for aktivisme. Forholdet udgør derved endnu et argument for, at venstrefløjsaktivisterne i de lange 1970'ere stod på skuldrene af de foregående årtiers venstreopposition, og at der var en større grad af kontinuitet, end aktørerne selv oplevede og efterfølgende formidlede videre under betegnelserne 'generationsopgør' og 'ungdomsoprør'.

I forhold til emnets historiografiske diskussioner ser jeg derfor som Søren Hein Rasmussen i *Sære alliancer* (1997) en tydelig kontinuitet i venstrefløjsaktivismen på tværs af '68, men ikke kun fra 1950'ernes kommunistiske fredsbevægelse, også længere tilbage fra 1940'ernes modstandskamp og faglige protester, 1930'ernes antifascisme og 1910-20'ernes revolutionære aspirationer.¹⁶⁰ Hermed ikke sagt, at alle venstrefløjsaktivister i det korte 20. århundrede var kommunister. Der var dels alternative kommunister som trotskister, maoister og 'nyleninister', der bl.a. igennem deres jubilæumsfejring af Oktoberrevolutionen viste sig som indædte

---

¹⁶⁰ I en senere artikel har han fundet "i det mindste en delvis oprindelse i DKP's implementering af Kominterns folkefrontsstrategi", der blev vedtaget på Kominterns 7. Verdenskongres i 1935 (Søren Hein Rasmussen: Kampagnen mod Atomvåben og andre protestbevægelser i 1960ernes første halvdel, *Den jyske Historiker*, 101, 2003, s. 34-49, s. 46.)

modstandere af DKP og Sovjetunionen. De søgte som Finn Sørensen inspiration i de marxistisk-leninistiske rødder for at finde den uspolerede kommunisme. Dels var mange kun indirekte påvirkede, som fx den aarhusianske miljøaktivist Jesper Carlsen, der politisk fulgte sin fars vej fra Socialdemokratiet til SF og videre til VS og Tvind-bevægelsen. Endeligt placerede nogle socialdemokratiske venstrefløjsaktivister sig uden for den revolutionære sfære og inden for det etablerede systems rammer, evt. i statsstøttede organisationer eller statslige organer, hvilket Arnfinn Viks samarbejde med det socialdemokratiske parti- og regeringsapparat i København er et eksempel på. Det ændrer imidlertid ikke på, at hvis man tog den kommunistiske bevægelse ud af periodens venstrefløjsaktivisme, så ville den have haft en helt anden karakter og efter alt at dømme mindre betydning. Her kan jeg kun tilslutte mig Eric Hobsbawms pointe om, at det korte 20. århundrede ikke kan forstås uden de direkte og indirekte konsekvenser af Oktoberrevolutionen.

Det betyder også, at jeg ikke deler Søren Hein Rasmussens pointe om, at den kommunistiske bevægelse spillede en tilbagetrukket og nærmest uselvsk rolle i de lange 1970'eres protestbevægelser. Som jeg har argumenteret for, mener jeg tværtimod, at det giver mere mening at se den som en dominerende kraft også i den sidste del af det korte 20. århundredes venstrefløjsaktivisme. For selvom DKP-aktivister af taktiske grunde kunne underspille deres rolle og politiske mål, så sad de ofte centralt i mange af de mest toneangivende protestorganisationer. Både i de store politiske bevægelser som fx Vietnambevægelsen, som jeg bl.a. har talt med Tove Jensen om,¹⁶¹ men også i fagbevægelsens venstreoppositionelle tillidsmandsnetværk. Herfra påvirkede de ikke bare andre venstrefløjsaktører, men også den politiske dagsorden generelt. Jeg har i afhandlingen fx været omkring de kommunistiske fællesklubber på B&W og deres fremtrædende rolle i den tidlige efterkrigstid. Generelt var kommunisterne gode til at få omsat utilfredshed og spontane protester til strejker og demonstrationer. I de følgende årtier fortsatte de denne praksis, fx i Formandsinitiativet i 1970'erne, som jeg er inde på i artiklen om Bryggeristrejken 1985. Hein Rasmussens udlægning kommer i det lys til at fremstå som i for høj grad påvirket af kommunisternes egen fortælling om deres engagement i "folkebevægelserne".

---

¹⁶¹ Jørgensen 2021, op. cit., s. 136-137. Se også: Jørgensen & Olesen 2022, op.cit., s. 106-107.

Samme tendens til at replicere aktivisternes verdensbillede gælder for Geoff Eley med hensyn til 'det nye venstre's 'nye sociale bevægelser', der i *Forging Democracy* (2002) får æren for en mere demokratisk, miljø- og ligestillingsbevidst samfundsudvikling efter 1960. Eleys analyse flugter generelt med teorierne om *new social movements*, men rammes derfor også af samme kritik. Jeg har her i afhandlingen som Stefan Berger vægtet kontinuiteten på tværs af '68 højere end de trods alt uomgængelige elementer af nybrud i den tredje konfliktbølges protestbevægelser.

På sin vis lukker Eley selv op for kritikken, når han fremfører, at der ikke var vandtætte skotter mellem de nye aktivistiske dele og de gamle parti- og fagbevægelsesbundede dele af venstrefløjen/arbejderbevægelsen:

"But for public effectiveness and legislative success left-wing causes *needed* socialist and Communist support. They provided the political oxygen, and in that sense, they *hegemonized* the Left."¹⁶²

Venstrefløjens etablerede aktører var afgørende medspillere for aktivisterne og protestbevægelserne, ligesom der klart var både et overlap og en glidende overgang mellem dem. Selvom der var mange konflikter og modsatrettede interesser havde de to parter gavn af hinanden. Som jeg har eksemplificeret med både Typografkonflikten 1947 og Bryggeristrejken 1985 havde aktivisterne ikke mindst gennem deres parti- og fagforeningstilknytning adgang til betydelige ressourcer. Omvendt kunne aktivisternes aktioner fungere som en ekstra presbold, der kunne få de mere etablerede aktørers krav til at fremstå som moderate kompromisser og derved gøre dem mere realiserbare. I efterkrigstiden var DKP måske endda det venstrefløjsparti, der bedst formåede at spille på begge banehalvdele. Teoretisk adresseres denne politiske gråzone mellem aktørtyper af begreber som *social movement unionism* og *social movement partyism*, der drejer sig om, hvordan etablerede aktører, henholdsvis fagforeninger og partier, mobiliserer gennem aktivisme.¹⁶³ Det kunne være interessant at forfølge dette perspektiv yderligere.

---

¹⁶² Eley 2002, op.cit., s. 6.

¹⁶³ Lowell Turner: Introduction. An Urban Resurgence of Social Unionism, s. 1-18, i: Lowell Turner og Daniel B. Cornfield (red.): *Labor in the New Urban Battle Grounds. Local Solidarity in a Global Economy*, Ithaca: Cornell University Press, 2007; og Paul Almeida: *Social Movement Partyism: Collective Action and Oppositional Political*

Samlet set ser jeg lovende perspektiver for en ny 'ny arbejderhistorie' ved netop at inddrage begreber fra *Contentious Politics Studies*. Som jeg har argumenteret for her i afhandlingen, er det en tilgang, der gennem sit fokus på konflikter og konfrontationer, sociale bevægelser og ressourcemobilisering på både kollektive og individuelle planer tilbyder en bedre forståelse af det 20. århundredes venstrefløjsaktivisme. Konkret har den givet et fundament for at sammenligne og skabe sammenhænge mellem umiddelbart enkeltstående og forskellige cases på tværs af næsten et helt århundrede: fra Oktoberrevolutionen over Kominterns forbindelsespunkt i Vardø, organiseret "arbejderuro" og institutionsaktivisme i kølvandet af Anden Verdenskrig, de lange 1970'eres politiske aktivister og socialistiske bryggeriarbejdere til afslutningen af den kolde krig med Murens fald og Sovjetunionens sammenbrud. En rød tråd har været den kommunistiske bevægelse som direkte eller indirekte satte et markant aftryk på den aktivistiske venstrefløj igennem hele perioden.

For mig at se kan en sådan ny tilgang til arbejderhistorien bidrage til nyttige refleksioner over ikke bare fortiden, men også vores samtid og fremtid. Hvis René Karpantschofs tilkendegivelse, om at bortfaldet af den kommunistiske bevægelse har haft negative konsekvenser for venstrefløjsaktivismen og venstrefløjens mulighed for at øve indflydelse, står til troende, og det er der noget, der tyder på, så må det have nogle implikationer. Især synes jeg, det giver anledning til at fundere over, om de nye globale akser af højrefløjsaktører, der ser ud til at vinde frem for tiden, vil gøre det 21. århundrede til højrefløjsaktivismens storhedstid, og hvad det i givet fald vil betyde for samfundsudviklingen og for demokratiet.

Parties, s. 170-196, i: Nella Van Dyke og Holly J. McCammon (red.): *Strategic Alliances: Coalition Building and Social Movements*, Minneapolis 2010.

VI Litteratur

- Almeida, Paul: Social Movement Partyism: Collective Action and Oppositional Political Parties, s. 170-196, i: Nella Van Dyke og Holly J. McCammon (red.): *Strategic Alliances: Coalition Building and Social Movements*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010.
- Aminzade, Ron, Jack A. Goldstone og Elizabeth J. Perry: Leadership Dynamics and Dynamics of Contention, s. 126-154, i: Ronald R. Aminzade m.fl. (red.): *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Bak, Sofie Lene (red.): *Oral History i Danmark*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2016.
- Barker, Colin, Alan Johnson og Michael Lavalette: Leadership matters: an introduction, s. 1-23, i: Colin Barker, Alan Johnson og Michael Lavalette (red.): *Leadership and social movements*, Manchester: Manchester University Press, 2001.
- Barrett, James R.: *History from the Bottom Up and the Inside Out: Ethnicity, Race and Identity in Working-Class History*, Durham: Duke University Press, 2017.
- Berger, Stefan: Geoff Eley: Forging Democracy. The history of the Left in Europe, 1850-2000, *Mitteilungsblatt des Instituts für soziale Bewegungen*, 28, 2003, s. 251-258.
- Berger, Stefan: Historical approaches to researching social movements, s. 349-363, i: Laurence Cox, Anna Szolucha, Alberto Arribas Lozano og Sutapa Chattopadhyay (red.): *Handbook of Research Methods and Applications for Social Movements*, Cheltenham: Edward Elgar, 2024, s. 349.
- Berger, Stefan og Christian Koller: Introduction: Memory Studies Meets Social Movement Studies, s. 1-17, i: Stefan Berger og Christian Koller (red.): *Memory and Social Movements in Modern and Contemporary History*, Cham: Palgrave Macmillan, 2024.
- Birke, Peter: *Wilde Streiks im Wirtschaftwunder. Arbeitskämpfe, Gewerkschaften und soziale Bewegungen in der Bundesrepublik and Dänemark*, Frankfurt: Campus Verlag, 2007.
- Bjørnsson, Iben: *Arbejderbevægelsens Informations Central. Socialdemokratiets kamp mod kommunismen 1944-1973*, København: SFAH, 2012.
- Bjørnsson, Iben: *Norse Brothers. Social Democratic anti-Communism in Norden, 1945-1962*, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, 2012.

- Blancke, Stephan: *Private Intelligence. Geheimdienstliche Aktivitäten nicht-staatlicher Akteure*, Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011.
- Blancke, Stephan: The enemy within – Counter-intelligence use by non-state actors, *Jane's Intelligence Review*, 25, 5, 2013, s. 28-32.
- Blancke, Stephan: Denn sie Wissen, was sie tun: Nicht-staatliche Organisationen und das Modell der Epistemic Intelligence Communities, *Journal for Intelligence, Propaganda and Security Studies*, 17, 2, 2023, s. 110-119.
- Bloch-Poulsen, Jørgen og Morten Thing: *Danmarks Kommunistiske Parti 1918-1941*, København: politisk revy, 1979.
- Bosi, Lorenzo: Explaining Pathways to Armed Activism in the Provisional Irish Republican Army, 1969-1972, *Social Science History*, 36, 3, 2012, s. 347-390.
- Bosi, Lorenzo: Life Histories Interviews for the Study of Political Participation, s. 284-297, i: Marco Giugni og Maria Grasso (red.): *The Oxford Handbook of Political Participation*, Oxford: Oxford University Press, 2022.
- Bozeman, Adda: Political Intelligence in Non-Western Societies: Suggestions for Comparative Research, s. 115-155, i: Roy Godson (red.): *Comparing Foreign Intelligence: The US, the USSR, the UK, and the Third World*, Washington: Pergamon-Brassy's, 1988.
- Brand, Karl-Werner: Kontinuität und Diskontinuität in den neuen sozialen Bewegungen, s. 30-44, i: Roland Roth og Dieter Rucht (red.): *Neue soziale Bewegungen in der Bundesrepublik Deutschland*, Frankfurt: Campus Verlag, 1987.
- Brecher, Jeremy: *Strike. The True History of Mass Insurgence in America from 1877 to the Present – as authentic revolutionary movements against the establishments of state, capital and trade unionism*, San Francisco: Straight Arrow Books, 1972.
- Buřhak, Władysław: Similar but not the same. In search of a methodology in the Cold-War communist intelligence studies, s. 1-25, i: Władysław Buřhak og Thomas Wegener Friis (red.): *Need to Know. Eastern and Western Perspectives*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2014.
- Buřhak, Władysław og Thomas Wegener Friis: Shaping the European School of Intelligence Studies, *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 22, 3, 2020, s. 139-158.

- Busck, Steen, Jens Christensen og Asger Jepsen: Klassestrukturen i Danmark 1870-1920 med særligt henblik på en fremstilling af arbejderbevægelsens historie i dette tidsrum, *Den jyske historiker*, 6, 3-4, 1973-1974, s. 1-117.
- Calhoun, Craig: "New Social Movements" of the Early Nineteenth Century, *Social Science History*, 17, 3, 1993, s. 385-427.
- Callesen, Gerd: Historieskrivningen om arbejderbevægelsens indtil ca. 1970, s. 16-22, i: Gerd Callesen, Hanne Caspersen og Knud Knudsen (red.): *"Fremad og aldrig glemme". 10 års forskning i arbejderbevægelsens historie – status og perspektiver*, København: SFAH, 1981.
- Christensen, Jens: Historieskrivningen om den danske arbejderklasse og arbejderbevægelse, *Den jyske historiker*, 6, 1, 1973-1974, s. 2-30.
- Christiansen, Niels Finn: Arbejderbevægelsen og historieforskningen i 1970'erne. Indledning, s. 23-37, i: Gerd Callesen, Hanne Caspersen og Knud Knudsen (red.): *"Fremad og aldrig glemme". 10 års forskning i arbejderbevægelsens historie – status og perspektiver*, København: SFAH, 1981.
- Chun, Jennifer Jihye: *The Power of the Powerless: New Schemas and Resources for Organizing Workers in Neoliberal Times*, i: Akira Suzuki (red.): *Cross-National Comparisons of Social Movement Unionism. Diversities of Labour Movement Revitalization in Japan, Korea and the United States*, Bern: Peter Lang, 2012.
- Clausewitz, Carl von: *Vom Kriege. Hinterlassenes Werk des Generals Carl von Clausewitz*, Berlin: Ferdinand Dümmler, 1832.
- Cole, Ardra L. og J. Gary Knowles (red.): *Lives in Context: The Art of Life History Research*, Lanham: AltaMira Press, 2001.
- Dahlerup, Drude: *Rødstrømperne. Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-1985, 1-2*, København: Gyldendal, 1998.
- Danmark under den kolde krig. Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991, 1-4*, København: Dansk Institut for Internationale Studier, 2005.
- Danica i Rusland, Kilder til Danmarks historie efter 1917 i russiske arkiver. Resultater af et forskningsprojekt*, København: Rigsarkivet, 1994.
- Derian, James Der: *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed and War*, Cambridge: Blackwell, 1992.

- Ebke, Almuth og Christoph Haack: Periodisation and modernity: an introduction, *History of European Ideas*, 2024, s. 1-14.
- Edwards, Bob og John D. McCarthy: Resources and social movement mobilization, s. 116-152, i: David A. Snow, Sarah A. Soule og Hanspeter Kriesi (red.): *The Blackwell Companion to Social Movements*, Malden: Blackwell Publishing, 2004.
- Egge, Åsmund og Vadin Roginskij (red.): *Komintern og Norge. DNA-perioden 1919-1923. En dokumentasjon*, Oslo: Unipub, 2006.
- Ekman Jørgensen, Thomas: Vejen væk fra Moskva. SF's vej fra kommunisme til et nyt venstre, *Den jyske Historiker*, 101, 2003, s. 13-33.
- Eley, Geoff: *Forging Democracy. The History of the Left in Europe, 1850-2000*, Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Eley, Geoff og Keith Nield: *The Future of Class in History. What's Left of the Social?*, Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2007.
- Ericsson, Martin og Jenny Gustafsson: Kampanjen mot atomvapen och det tidiga 1960-talets svenska protestrepertoar, *Scandia*, 90, 1, 2024, s. 85-114.
- Eyerman, Ron: Social movements and memory, s. 79-83, i: Anna Lise Tota og Trever Hagen (red.): *Routledge International Handbook of Memory Studies*, London: Routledge, 2015.
- Fillieule, Olivier og Erik Neveu: *Activists Forever? Long-Term Impacts of Political Activism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Friis, Thomas Wegener og Jesper Jørgensen: Dänemark und die Oktoberrevolution, *Jahrbuch für Historische Kommunismusforschung*, 2007, s. 245-254.
- Friis, Thomas Wegener og Jesper Jørgensen: "Drown it in Lenin's and Jewish creatures' blood". Danish reactions to the 1917 Russian Revolution, s. 32-46, i: Gerhard Besier og Katarzyna Stokłosa (red.): *1917 and the consequences*, London: Routledge, 2020.
- Gentry, John A.: Toward a Theory of Non-State Actor's Intelligence, *Intelligence and National Security*, 31, 4, 2016, s. 465-489.
- Gildea, Robert og James Mark: Introduction, s. 1-18, i: Robert Gildea, James Mark og Anette Warring (red.): *Europe's 1968. Voices of Revolt*, Oxford: Oxford University Press, 2013.

- Goddeeris, Idesbald: Polish Intelligence in Brussels. The Agent, his Object, and the Subjective Historian, s. 175-190, i: Władysław Bułhak og Thomas Wegener Friis (red.): *Need to Know. Eastern and Western Perspectives*, Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2014.
- Godson, Roy (red.): *Comparing Foreign Intelligence*, Washington: National Strategy Information Center, 1985.
- Goldstone, Jack A. og Doug McAdam: Contention in Demographic and Life-Course Context, s. 195-221, i: Ronald R. Aminzade m.fl. (red.): *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Groth, Nils H.: *Kommunisterne og uroen på det danske arbejdsmarked i foråret 1956*, speciale, Roskilde Universitetscenter, 1999.
- Groth, Niels H.: Urolighederne i 1956 og kommunisternes rolle, *Arbejderhistorie*, 3, 2000, s. 43-56.
- Gundelach, Peter: Græsrodsbevægelser og aktioner, s. 233-249, i: Flemming Mikkelsen (red.): *Kollektive aktioner i Danmark 1700-1985*, Aarhus: Modtryk, 1986.
- Gundelach, Peter: *Sociale bevægelser og samfundsændringer*, Aarhus: Politica, 1988.
- Habermas, Jürgen: Learning by Disaster? A Diagnostic Look Back on the Short 20th Century, *Constellations*, 1998, 5, 3, s. 307-320.
- Haimson, Leopold H. og Charles Tilly (red.): *Strikes, Wars, and Revolutions in an International Perspective. Strike Waves in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Hansen, Peer Henrik: *Firmaets største bedrift. Den hemmelige krig mod de danske kommunister*, København: Høst & Søn, 2005.
- Haslam, Jonathan: *The Spectre of War. International Communism and the Origins of World War II*, Princeton: Princeton University Press, 2021.
- Hastedt, Glenn P.: Towards a Comparative Study of Intelligence, *Conflict Quarterly*, 11, 3, 1991, s. 55-72.
- Haupt, Georges: Hvorfor en arbejderbevægelsens historie?, *Årbog for arbejderbevægelsens historie*, 1979, s. 7-27.
- Hein Rasmussen, Søren: *Sære alliancer. Politiske bevægelser i efterkrigstidens Danmark*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1997.

- Hein Rasmussen, Søren: Kampagnen mod Atomvåben og andre protestbevægelser i 1960ernes første halvdel, *Den jyske Historiker*, 101, 2003, s. 34-49.
- Hilson, Mary, Silke Neunsinger, Iben Vyff og Ragnheiður Kristjánsdóttir: Labour, Unions and Politics in the Nordic Countries, c. 1700-2000. Introduction, s. 1-70, i: Mary Hilson, Silke Neunsinger og Iben Vyff (red.): *Labour, Unions and Politics under the North Star. The Nordic Countries, 1700-2000*, New York: Berghahn Books, 2017.
- Hobsbawm, Eric: *Age of Extremes. The Short Twentieth Century*, London: Michael Joseph, 1994.
- Holmsted Larsen, Chris: *Tiden arbejder for os. DKP og Vietnamkrigen 1963-1973*, København: Multivers, 2007.
- Holmsted Larsen, Chris: *Den stalinistiske systemkritiker - En undersøgelse af biografiens kommunismehistoriske potentiale med kommunisten Carl Madsen som biografisk objekt*, ph.d.-afhandling, Roskilde Universitet, 2016.
- Holmsted Larsen, Chris: *Den folkekære stalinist. En biografi om Carl Madsen*, København: Gyldendal, 2017.
- Jacobsen, Kurt: *Aksel Larsen. En politisk biografi*, København: Vindrose, 1993.
- Jacobsen, Kurt: At være den første dansker i Kominternarkivet, s. 25-39, i: Jesper Jørgensen, Alexander Chubaryan, Andrei Sorokin og Thomas Wegener Friis (red.): *Komintern og de dansk-sovjetiske relationer*, København: Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 2012.
- Janesick, Valerie J.: Oral History, Life History, and Biography, s. 151-165, i: Audrey A. Trainor og Elizabeth Graue (red.): *Reviewing Qualitative Research in the Social Sciences*, New York: Routledge, 2013.
- Jasper, James M.: *The Art of Moral Protest. Culture, Biography and Creativity in Social Movements*, Chicago: The University of Chicago Press, 1997.
- Jensen, Bent: *Ulve, får og vogtere. Den kolde krig i Danmark 1945-1991, 1-2*, København: Gyldendal, 2014.
- Järvstad, Pontus: *Postwar Mnemonic Anti-Fascism. The Nordic Committees against the Greek Junta, 1967-1974*, ph.d.-afhandling, University of Iceland, 2024.
- Jørgensen, Jesper: Portræt af en ungkommunist. Ib Nørlund 1932-1940, *Årbog 2005*, Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 2006, s. 51-73.

- Jørgensen, Jesper: Partiets grå eminence? Ib Nørlund og de interne magtkampe i DKP i 1970'erne. *Årbog 2009*, Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 2010, s. 81-107.
- Jørgensen, Jesper: Studiet af dansk kommunismes historie. Arkiver og litteratur, s. 393-418, i: Jesper Jørgensen, Alexander Chubaryan, Andrei Sorokin og Thomas Wegener Friis (red.): *Komintern og de dansk-sovjetiske relationer*, København: Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 2012.
- Jørgensen, Jesper: 'October' as a marker of radicalisation: commemorations of the October Revolution in Denmark during the Cold War Period, *Twentieth Century Communism – a journal of international history*, 13, 2017, s. 41-66.
- Jørgensen, Jesper: Richard Bodin and Vardø Etat. A Comintern Intelligence Service Gateway, paper præsenteret på Need to Know VIII: Access to Secrets. New sources and new interpretations of Intelligence, 29.-30. november 2018, Norsk Luftfartsmuseum, Bodø.
https://www.academia.edu/37927053/Richard_Bodin_and_Vard%C3%B8_Etat_A_Comintern_Intelligence_Service_Gateway_Need_to_Know_VIII_Access_to_Secrets_New_sources_and_new_interpretations_of_Intelligence_Norwegian_Aviation_Museum_29_30_November_2018_Bod%C3%B8, sidst set 5. februar 2025.)
- Jørgensen, Jesper: Vardø Etat and the Comintern Boys: Communist Insurgent Intelligence in Northern Scandinavia 1919-1921, *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*, 22, 3, 2020, s. 210-223.
- Jørgensen, Jesper: Solidaritet med andre 'andre': Livshistoriske veje ind i politisk aktivisme på den danske venstrefløj, 1960-1990, *TEMP - tidsskrift for historie*, 23, 2021, s. 29-49.
- Jørgensen, Jesper: Activist Documentation: New Left Against New Right in Denmark in the 1960-70s, paper præsenteret på 52nd Annual Conference of the International Association of Labour History Institutions, 4.-17. september 2022, Universität Zürich.
https://www.academia.edu/127451628/Activist_Documentation_New_Left_against_New_Right_in_Denmark_in_the_1960_70s, sidst set 5. februar 2025.)

- Jørgensen, Jesper: Mass Labor Protest and Trade Union Activism in Early Post War Copenhagen, s. 155-178, i: Jesper Jørgensen og Flemming Mikkelsen (red.): *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900*, London: Palgrave Macmillan, 2023[a].
- Jørgensen, Jesper: Bryggeristrejken 1985. Faglig aktivisme, ressourcemobilisering og lederskab, *Arbejderhistorie –tidsskrift for historie, kultur og politik*, 1, 2023[b], s. 5-35.
- Jørgensen, Jesper: Brothers in Arms. Norwegian Labour Party-State Intelligence in Denmark 1948-1951, *Journal of Intelligence, Propaganda and Security Studies*, 17, 2, 2023[c], s. 72-85.
- Jørgensen, Jesper: Maritime Communists Against Fascism and in Defense of the USSR: Transnational Anti-fascism in a Danish Perspective, 1933-1938, s. 253-268, i: Jože Pirjevec, Egon Pelikan og Sabrina P. Ramet (red.): *Anti-Fascism in European History: From the 1920s to Today*, Budapest: Central European University Press, 2023.
- Jørgensen, Jesper og Thomas Wegener Friis: Komintern og de danske kommunister. Et dansk-russisk projekt om de danske personsager i Kominterns arkiv, *Arbejderhistorie*, 2, 2014, s. 1-27.
- Jørgensen, Jesper og Chris Holmsted Larsen: Biografiske og transnationale trends i kommunismeforskningen – i et dansk og internationalt perspektiv, s. 99-119, i: Pål Brunnström & Johan A. Lundin (red.): *Förenen Eder! Internationella perspektiv på arbetarhistoria*, Landskrona: Centrum for Arbetarhistoria, 2015.
- Jørgensen, Jesper og Thomas Olesen: A New Organizational Paradigm? Comparing the Organization and Resources of Historical and Contemporary Social Movements in Denmark, 1960-2020, *Moving the Social*, 67, 2022, s. 99-124.
- Jørgensen, Jesper m.fl. (red.): *Датские кадры Москвы в сталинское время. Избранные документы из личных дел датчан в архиве Коминтерна* [Danske Moskvakadrer i Stalintiden. Udvalgte dokumenter fra de danske personsager i Kominterns arkiv], Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2013.
- Kan, Alexander: *Hemmabolsjevikerna: Den svenske socialdemokratin, ryska bolsjevikerna och mensjevikerna under världkriget och revolutionsåren 1914-1920*, Stockholm: Carlsons Bokförlag, 2005.

- Karpantschof, René: *Gaden og parlamentet. Kollektive aktioner, demokrati og den moderne politikks tilblivelse i Danmark 1835-1901*, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, 2007.
- Karpantschof, René: *De stridbare danskere. Efter enevælden og før demokratiet, 1848-1920*, København: Gads Forlag, 2019.
- Karpantschof, René Elley: Arbejderhistorie som teori og vision – om forskningens politiske dimension ca. 1965-1996, *Arbejderhistorie*, 2, 1997, s. 41-57.
- Kershaw, Ian: Biography and the Historian. Opportunities and Constraints, s. 27-39, i: Volker Berghahn og Simone Lässig (red.): *Biography Between Structure and Agency. Central European Lives in International Historiography*, New York: Berghahn Books, 2008.
- Kirchhoff, Hans: *Augustoprøret 1943. Samarbejdspolitikens fald. Forudsætninger og forløb. En studie i kollaboration og modstand, I-III*, København: Gyldendal, 1979.
- Kjeldsen, Michael: *"Gå-tidlig-hjem"-strejkerne juni 1944. Om optakten til den københavnske folkestrejke. En studie i strejkebevægelsens struktur og organisering*, speciale, Københavns Universitet, 1993.
- Knudsen, Knud: Fagbevægelsens udvikling fra ca. 1870 til 1900, s. 18-71, i: Historiegruppen (red.): *De danske arbejdere på vej ind i det tyvende århundrede*, Aarhus: Fagtryk, 1978.
- Knudsen, Knud: Arbejdskampe som indfaldsvinkel til arbejderbevægelsens historie. Et diskussionsindlæg, *Meddelelser om Forskning i Arbejderbevægelsens Historie*, 12, 1979, s. 37-52.
- Knudsen, Knud: *Arbejdskonflikternes historie i Danmark. Arbejdskampe og arbejderbevægelse 1870-1940*, København: SFAH, 1999.
- Knudsen, Knud: Arbejderhistorie – mellem socialhistorie, kulturhistorie og politisk historie. Historiografisk oversigt over temaer og tendenser i international arbejderhistorie efter 1970, *Arbejderhistorie*, 1, 2015, s. 58-82.
- Knudsen, Knud: Dansk arbejderhistorie efter 2000, *Arbejderhistorie*, 2, 2020, s. 107-130.
- Knudsen, Knud: *Danish trade unionism 1870-1940. Work, workshop & society*, Aalborg: Aalborg University Press, 2021.
- Knudsen, Knud: *Syndicalism and Strikes in Denmark, 1917-1920: The Syndicalist Challenge to Social Democratic Trade Union Leadership*, s. 69-92, i: Jesper Jørgensen og Flemming

- Mikkelsen (red.): *Nordic Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900*, Cham: Palgrave Macmillan, 2023.
- Krautwald, Charlie: *Kampen om gaderne. Gadepolitik og rumlige krav i 1930'ernes politiske kultur*, ph.d.-afhandling, Universitetet i Agder, 2021.
- Lenin, Vladimir Iljitsj: What is to be Done? Burning Questions of our Movement, March 1902, s. 347-567, i: V. I. Lenin: *Collected Works*, Vol. 5, Moskva: Foreign Languages Publishing House, 1961.
- Lindekilde, Lasse og Thomas Olesen: *Politisk protest, aktivisme og sociale bevægelser*, København: Hans Reitzels Forlag, 2015.
- Linden, Marcel van der: *Transnational Labour History. Explorations*, Aldershot: Ashgate, 2003.
- Marighella, Carlos: *Håndbog i by-guerilla*, København: Demos, 1970.
- McAdam, Doug: *Freedom Summer*, New York: Oxford University Press, 1988.
- McAdam, Doug: Political Opportunities: Conceptual origins, current problems, future directions, s. 23-40, i: Doug McAdam, John D. McCarthy og Mayer N. Zald (red.): *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, mobilizing structures, and cultural framings*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- McCarthy, John D. og Mayer N. Zald: Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory, *American Journal of Sociology*, 82, 6, s. 1212-1241.
- McKnight, David: *Espionage and the Roots of the Cold War: The Conspiratorial Heritage*, London: Routledge, 2014 [2002].
- Mikkelsen, Flemming: Kollektive aktioner i Vesteuropa 1500-1985, s. 317-349, i: Flemming Mikkelsen (red.): *Protest og oprør. Kollektive aktioner i Danmark 1700-1985*, Aarhus: Modtryk, 1986.
- Mikkelsen, Flemming: *Arbejdskonflikter i Skandinavien 1848-1980*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1992.
- Mikkelsen, Flemming: Sociale og politiske protester i Sverige i det 18. og 19. århundrede – en nyere forskningsoversigt, *Arbejderhistorie*, 2013, 2, s. 82-92.
- Mikkelsen, Flemming: Denmark 1914-1939: Popular Struggle in an Age of Mass Politics, s. 73-102, i: Flemming Mikkelsen, Knut Kjeldstadli og Stefan Nyzell (red.): *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia, 1700-Present*, London: Palgrave Macmillan, 2018.

- Mikkelsen, Flemming: Denmark 1946-2015: Popular Struggle in an Era of Democracy, s. 111-161, i: Flemming Mikkelsen, Knut Kjeldstadli og Stefan Nyzell (red.): *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia, 1700-Present*, London: Palgrave Macmillan, 2018.
- Mikkelsen, Flemming: Social Movement Unionism in Denmark, 1940-1985, s. 135-154, i: Jesper Jørgensen og Flemming Mikkelsen (red.): *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900*, Cham: Palgrave Macmillan, 2023.
- Mikkelsen, Flemming og Jesper Jørgensen: Trade Union Activism in the Nordic Countries: Introduction, s. 1-14, i: Jesper Jørgensen og Flemming Mikkelsen (red.): *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900*, Cham: Palgrave Macmillan, 2023[a].
- Mikkelsen, Flemming og Jesper Jørgensen: Labor Market Struggles and Labor Market Relations in the Nordic Countries, 1848-2020: Trends and Fluctuations, s. 15-46, i: Jesper Jørgensen og Flemming Mikkelsen (red.): *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900*, Cham: Palgrave Macmillan, 2023[b].
- Mikkelsen, Flemming, Knut Kjeldstadli og Stefan Nyzell (red.): *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia, 1700-Present*, London: Palgrave Macmillan, 2018.
- Mikkelsen, Flemming og Stefan Nyzell: Introduction. Popular Struggle and Democracy in Scandinavia, s. 1-10, i: Flemming Mikkelsen, Knut Kjeldstadli og Stefan Nyzell (red.): *Popular Struggle and Democracy in Scandinavia, 1700-Present*, London: Palgrave Macmillan, 2018.
- Møller, Morten, Niels Erik Rosenfeldt og Jesper Jørgensen: *Den røde underverden. Hemmelig kommunistisk virksomhed i Skandinavien mellem to verdenskrige*, København: Gyldendal, 2019.
- Njølstad, Olav: *Jens Chr. Hauge – fullt og helt*, Oslo: Aschehoug, 2008.
- Nolte, Ernst: *Der europäische Bürgerkrieg 1917-1945: Nationalsozialismus und Bolschewismus*, Berlin: Propyläen, 1987.
- Nyzell, Stefan: "Striden ägde rum i Malmö". *Möllevångskravallerna 1926. En studie av politiskt våld i mellankrigstidens Sverige*, ph.d.-afhandling, Malmö högskola, 2009.
- Nyzell, Stefan: Hungerupploppet återbesökt. E.P. Thompson, Rolf Karlbom och den moraliska ekonomin i engelskt 1700- och svensk 1800-tal, s. 231-244, i: Victor Lundberg og

- Cecilia Riving (red.): *Mellan Malmö och Minneapolis. Kulturhistoriska undersökningar tillägnade Lars Edgren*, Lund: Arkiv förlag, 2018.
- Nørlund, Ib: *Det knager i samfundets fuger og bånd: rids af arbejderbevægelsens historie*, København: Tiden, 1972.
- PET-kommissionens beretning, bd. 1-15*, København: PET-kommissionen, 2009.
- Pettinicchio, David: Institutional Activism: Reconsidering the Insider/Outsider Dichotomy, *Sociology Compass*, 6, 6, 2012, s. 499-510.
- Pinto, Andrés Brink, Martin Ericsson og Stefan Nyzell: Contentious Politics Studies. Forskningsfältet social och politisk confrontation på frammarsch i Skandinavien, *Scandia*, 81, 1, 2015, s. 93-110.
- Pons, Silvio: History as Autobiography: Communism in E.J.H.'s "Short Century", *Journal of Modern European History*, 11, 4, 2013, s. 410-416.
- Pons, Silvio og Robert Service (red.): *A Dictionary of 20th-Century Communism*, Princeton: Princeton University Press, 2010.
- Porta, Donatella delle: *Social Movements, Political Violence and the State*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Rosenfeldt, Niels Erik: *The "Special" World. Stalin's power apparatus and the Soviet system's secret structures of communication, bd. 1-2*, København: Museum Tusulanum Press, 2009.
- Rosenfeldt, Niels Erik, Jesper Jørgensen og Morten Møller: Det hemmelige forbindelsespunkt: Komintern i 1930ernes København, *Arbejderhistorie*, 2016, 1, s. 13-63.
- Rucht, Dieter: Linksalternatives Milieu und Neue Soziale Bewegungen in der Bundesrepublik: Selbstverständnis und gesellschaftlicher Kontext, s. 35-60, i: Cordia Baumann, Sebastian Gehrig og Nicolas Büchse (red.): *Linksalternative Milieus und Neue Soziale Bewegungen in den 1970er Jahren*, Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2011.
- Rucht, Dieter: Studying Social Movements. Some Conceptual Challenges, s. 39-62, i: Stefan Berger og Holger Nehring (red.): *The History of Social Movements in Global Perspective. A Survey*, London: Palgrave Macmillan, 2017.
- Sassoon, Donald: *One Hundred Years of Socialism. The West European Left in the Twentieth Century*, London: I.B. Tauris, 1996.

- Shorter, Edward og Charles Tilly: *Strikes in France 1830-1968*, New York: Cambridge University Press, 1974.
- Silver, Beverly J.: *Forces of Labor. Workers' Movements and Globalization since 1870*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Skak, Mette: Komintern og kadrekontinuiteten efter 1943, s. 129-202, i: Jesper Jørgensen, Alexander Chubaryan, Andrei Sorokin og Thomas Wegener Friis (red.): *Komintern og de dansk-sovjetiske relationer*, København: Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 2012.
- Smelser, Neil J.: *Theory of Collective Behavior*, London: Routledge, 1962.
- Strachan-Morris, David: Developing theory on the use of intelligence by non-state actors: Five case studies on insurgent intelligence, *Intelligence and National Security*, 34, 7, 2019, s. 980-984.
- Strange Petersen, Erik: Historieskrivningen om arbejderklassen og arbejderbevægelsen, s. 404-414, i: Lars K. Christensen, Søren Kolstrup og Anette Eklund Hansen: *Arbejdernes historie i Danmark 1800-2000*, København: SFAH, 2007.
- Sundvall, Eirik Wig: *Gerhardsens valg. Arbejderpartiets tunge avskjed med Sovjetunionen*, Oslo: Gyldendal, 2016.
- Sørensen, Finn (red.): *Erfaringer fra strejkerne. Et udvalg af artikler og ledere fra ARBEJDERBLADET*, København: Arbejderforlaget, 1976.
- Tarrow, Sidney: *Power in Movement. Social Movements, Collective Action and Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Tarrow, Sidney: Charles Tilly and the Practice of Contentious Politics, *Social Movement Studies*, 7, 3, 2008, s. 225-246.
- Thing, Morten: Kamp og forræderi. Om vanskeligheden ved at skrive kommunismens historie, s. 187-202, i: Niels Ole Højstrup Jensen, Gerd Callesen og Anne-Lise Walsted: *Fremad – ad nye veje. Bidrag til diskussionen om arbejderhistorien i 1990'erne*, København: SFAH, 1990.
- Thing, Morten: *Kommunismens kultur. DKP og de intellektuelle 1918-1960, 1-2*, København: Tiderne Skifter, 1993.

- Thing, Morten: Kommunisternes kapital, s. 165-186, i: Morten Thing (red.): *Guldet fra Moskva. Finansieringen af de nordiske kommunistpartier 1917-1990*, København: Forum, 2001.
- Thompson, E. P.: *The Making of the English Working Class*, London: Victor Gollancz Ltd, 1963.
- Thompson, E. P.: *Witness against the Beast: William Blake and the Moral Law*, New York: The New Press, 1993.
- Tilly, Charles: *From Mobilization to Revolution*, Reading: Addison-Wesley Publishing Company, 1978.
- Tilly, Charles: Introduction: The effects of short-term variation, s. 433-448, i: Leopold H. Haimson og Charles Tilly (red.): *Strikes, Wars, and Revolutions in an International Perspective. Strike Waves in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Tilly, Charles: *Popular Contention in Great Britain 1758-1834*, Cambridge: Harvard University Press, 1995.
- Tilly, Charles: *Contentious Performances*, New York: Cambridge University Press, 2008.
- Touraine, Alain: *The Post-Industrial Society. Tomorrow's Social History: Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society*, New York: Random House, 1971.
- Trige Andersen, Nina m.fl.: Longer, broader, deeper, and more personal – the renewal of labour history in the Nordic countries, *Scandinavian Economic History Review*, 72, 2, 2024, s. 109-125.
- Turner, Lowell: Introduction. An Urban Resurgence of Social Unionism, s. 1-18, i: Lowell Turner og Daniel B. Cornfield (red.): *Labor in the New Urban Battle Grounds. Local Solidarity in a Global Economy*, Ithaca: Cornell University Press, 2007.
- Verlaan, Tim og Christian Wicke: Introduction, s. 1-19, i: Tim Verlaan og Christian Wicke (red.): *Urban Activism in Western European Cities from the 1950s to the 1980s*, Cham: Palgrave Macmillan, 2024.
- Warner, Michael: Building a Theory of Intelligence Systems, s. 11-37, i: Gregory F. Treverton og Wilhelm Agrell (red.): *National Intelligence Systems. Current Research and Future Prospects*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

- Warring, Anette: Indledning til temanummeret: "Det bevæger sig når vi går...", *Arbejderhistorie*, 3, 2010, s. 1-15.
- Weber, Hermann, Jakov Drabkin og Bernhard H. Bayerlein (red.): *Deutschland, Russland, Komintern. II: Dokumente (1918-1943). Nach der Archivrevolution: Neuerschlossene Quellen zu der Geschichte der KPD und den deutsch-russischen Beziehungen*, Oldenburg: De Gruyter, 2015.
- Wiklund, Martin: Leninismens renässans I 1960-tallets Sverige, *Den jyske Historiker*, 101, 2003, s. 95-119.
- Yon, Karel: A Long-Awaited Homecoming. The Labour Movement in Social Movement Studies, s. 82-105, i: Oliver Fillieule og Guya Accornero (red.): *Social Movement Studies in Europe. The State of the Art*, New York: Berghan Books, 2016.